

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 29.

Tisdagen den 26 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 286, med förslag till lag om semester m. m.; och
nr 299, angående ändring i vissa delar av tjänstepensionsreglementet för arbetare den 30 juni 1934 (nr 443) m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 280, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för *dels* vissa befattningshavare vid folktandvården *dels ock* viss personal vid sjömanshusen m. m;

till statsutskottet propositionen, nr 287, angående statsbidrag till vissa byggnader för folkskoleväsendet;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 288, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 289, med förslag om upphävande av 11 § civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442) m. m.;

nr 290, angående tillämpning av allmänna familjepensionsreglementet å lärare vid statens undervisningsväsende m. fl.;

nr 291, angående ändringar i reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt m. m.; och

nr 292, angående anslag för budgetåret 1938/39 till pensionering av civila tjänst innehavare m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 293, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. hänvisades propositionen, såvitt anginge pensionsväsendet, till bankoutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogos var efter annan följande på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 294, angående dyrtidstillägg m. m. åt befattningshavare hos riksdagen och dess verk m. fl.; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 295, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 och 75 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar.

§ 3.

Härpå föredrogos följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 468 av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.*;

nr 469 av herr *Hage m. fl.*; och

nr 470 av herr *Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 471 av herr *Bagge m. fl.*;

nr 472 av herr *Gardell m. fl.*;

nr 473 av herr *Johansson* i Tväråselet;

nr 474 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

nr 475 av herr *Herou m. fl.*; och

nr 476 av herr *Nilsson* i Antnäs *m. fl.*

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 106—108, bevillningsutskottets betänkande nr 17 samt andra lagutskottets utlåtande nr 43.

§ 5.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial, nr 44, i anledning av remiss från kamrarna av likalydande motionerna I:112 och II:115 angående lagstiftning till förhindrande av spekulation och kapitalinvestering av icke jordbrukare i jord och skog blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Slutligen föredrogs, men bordlades ånyo andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av väckt motion angående revision av lagstiftningen om delning av jord å landet; och

nr 46, i anledning av väckt motion om ändring i vissa hänseenden av de i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet upptagna bestämmelserna om fastställande av avstyckning; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 65, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 66, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till fiskare för förlust av fiskerskap *m. m.*; och

nr 68, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande det i utskottets utlåtande nr 53 framlagda förslag till lag om rätt till jakt.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.;

från bankoutskottet:

nr 194, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 195, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa fjärdingsmän;

från andra lagutskottet:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 10 § och 21 kap. 10 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.; och

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

från jordbruksutskottet:

nr 203, i anledning av väckt motion angående skyldighet för försäljare av hästskulptur att tillhandahålla intyg om deras ålder;

nr 204, i anledning av väckt motion om regelbundet tillhandahållande åt offentligheten av vissa upplysningar rörande den jordbruksekonomiska utvecklingen;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande av viss del av egendomen Nyckelby i Stockholms län för trädgårdsförsök m. m.; och

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhöriga fastigheten nr 3 i kvarteret Trädgården i Visby.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Olsson* i Stockholm, nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 276, angående inrättande av en central depå för blindas arbeten; och

herr *Andersson* i Ovanmyra m. fl., nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 267, med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlåden beviljades:
 herr *Wolgast* under 2 dagar fr. o. m. den 27 april,
 » *Osberg* » 4 » » » 27 » och
 » *Johansson* i Mysinge » 4 » » » 27 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.11 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 27 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande april.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 21 innevarande april fattade beslut företogs nu val av dels sex revisorer för deltagande i den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall äga rum under innevarande år, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens andra kammare hava blivit utsedda till revisorer och suppleanter, nämligen:

herr <i>Hallén</i>	till revisor med herr <i>Björklund</i>	som suppleant,
» förste vice talman- nen <i>Jeppsson</i>	» » » » <i>Danielsson</i>	» »
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» » » » <i>Lindmark</i>	» »
» <i>Lovén</i>	» » » » <i>Lövgren</i>	» »
» <i>Svensson</i>	» » » » <i>Andersson</i> i Ovanmyra	» » och
» <i>Törnkvist</i>	» » » » <i>Andersson</i> i Igelboda	» »

var och en med 146 röster.

§ 3.

I enlighet med kammarens därom likaledes den 21 i denna månad fattade beslut företogs vidare val av ej mindre tjugofyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

valmän:

herr *Anderson* i Norrköping,
 » *Andersson* i Falkenberg,
 » *Bagge*,
 » *Bergström*,
 » *Blomquist*,
 » *Carlström*,
 » *Danielsson*,
 » *Ericson* i Boxholm,
 » *Fast*,
 » *Hansson* i Hönö,
 » *Hällgren*,
 » *Janson* i Frändesta,
 » *Johansson* i Björnlunda,
 » *Liedberg*,
 » *Lindmark*,
 » *Lovén*,
 » *Mattsson*,
 » *Olsson* i Mellerud,
 » *Osberg*,
 » *Paulsen*,
 » *Persson* i Tidaholm,
 » *Wallén*,
 » *Werner* i Hultsfred och
 » *Westman*,

var och en med 117 röster, samt

suppleanter:

herr *Åqvist*,
 » *Isacsson*,
 » *Eklund*,
 » *Kyling*,
 » *Magnusson* i Tumhult och
 » *Svensson*,

var och en med 60 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottnings.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omnämnda valen.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Fru Elsa Amalia Johansson, som i går opererats för blindtarmsinflammation, är på grund därav oförmögen till arbete under två veckor.

Stockholm den 27 april 1938.

Abraham Troell,
 professor, leg. läkare.

§ 6.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 286, med förslag till lag om semester m. m.; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 299, angående ändring i vissa delar av tjänstepensionsreglementet för arbetare den 30 juni 1934 (nr 443) m. m.

§ 7.

Vidare föredrogs följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 477 av herr *Olsson* i Stockholm; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 478 av herr *Andersson* i Ovanmyra m. fl.

§ 8.

Härpå föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtanden nr 45 och 46 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 65—67.

§ 9.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 68, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande det i utskottets utlåtande nr 53 framlagda förslag till lag om rätt till jakt.

§ 10.

Föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Till avgörande företogs första lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckt motion angående beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Dahlbäck: Herr talman! Såsom motionär uti detta ämne tillkommer det mig att med tillfredsställelse konstatera, att första lagutskottet i sak ingenting haft att erinra emot kravet på obligatorisk representation för kvinnorna i domstolarna. En del invändningar ha likväl gjorts, som till slut utmynnat i ett yrkande, att denna motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Det har icke kunnat undgå mig att såsom motiv härför av lagutskottet bland annat anförts, att en bestämmelse av den art som här föreslagits i viss mån skulle strida emot grundsatsen om den kvinnliga domarkompetensen. Som bekant gäller numera den allmänna principen om fullständig likställighet vid rekrytering av våra underdomstolar. Jag kan för min del inte förstå att ett tillförsäkrande åt kvinnor att få ha en representant i en underrätt skulle, såsom utskottet förmenar, i viss mån stå i strid mot grundsatsen om könens likställighet, ja t. o. m. »motverka att kvinnor erhålla tillträde till domarbefattningar i andra mål eller i större utsträckning än som av be-

Ang. beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål.

Ang. beredande åt kvinna av sätte och stämman i domstol vid handläggningen av vissa mål. (Forts.)

stämningen föranledes». Tilltron till demokratin, som ju såvitt jag kan förstå — dithän ha vi väl nått — bortser från skiljaktigheten mellan könen, borde väl vara så stor, att varje farhåga av den art, som utskottet här har uttalat, kunde skrinläggas. Kvinnans rätt till likställighet borde väl i detta nu vara så grundmurad, att kvinnor borde tillförsäkras den förmånen, att så snart en kvinna såsom part uppträder eller har ett intresse att bevaka inför domstol, hon skulle finna en kvinnlig representant i själva domstolen. Det synes mig vara allt annat än konsekvent att förmoda, att denna omständighet skulle leda därhän, att en redan accepterad princip om likställighet skulle komma att äventyras.

I själva verket är den fråga jag här har väckt inte någon behörighetsfråga, utan det gäller tillvaratagandet av ett praktiskt mänskligt intresse. Förhållandet gestaltar sig som bekant på det sättet, att de allra flesta kvinnor med hänsyn till sin levnadsställning, vare sig de äro gifta eller ogifta, endast undantagsvis ha att befatta sig med livets yttre förhållanden. Särskilt om kvinnorna äro gifta är det den inre hushållningen, hemmets värld som de äro inriktade på, och man varskar detta framför allt i den situationen då en hustru blir änka och helt plötsligt blir ställd inför synnerligen svåra uppgifter, som det gäller för henne att kunna lösa. Dessa uppgifter äro i mycket stor utsträckning av formell art och ha med domstolar och legislativa ärenden att skaffa.

Hur ofta har man icke lagt märke till att just när kvinnors angelägenheter skola handläggas vid en domstol, så infinner sig gärna den kvinnliga parten i förväg hos domaren för att — måhända beskäftigt och litet nervöst och såsom ett uttryck för hennes ovana vid domstolsförhållanden — lägga ut sin sak för att redan på förhand göra vederbörande domare förtrogna med hennes säregna förhållanden.

Det synes mig här vara fråga om ett önskemål, som det allmänna bör tillmötesgå och visa förståelse för.* När en kvinna kommer inför en domstol, ser hon endast män omkring sig. I domstolen sitta trots den i lag så att säga teoretiskt befästa likställigheten mellan könen praktiskt taget endast män. Åklagaren är en man, och i nittio fall av hundra är det en manlig advokat, hon har emot sig eller vid sin sida. De kvinnliga advokaterna äro ju nämligen ytterligt sällsynta i landsorten. Själv kommer hon så med sina angelägenheter, som oftast gälla familjerättsmål av mycket grannliga art. Stundom gäller det intima förhållanden, som i och för sig själva kunna vara av en helt enkelt avgörande betydelse för hennes livsintressen. Det gäller till exempel frågan om vem som skall ha vårdnaden om barnen, eller det är fråga om hennes rättigheter i förhållande till en make, från vilken hon skall skiljas, eller kan det vara fråga om att hålla efter en försumlig familjefader, eller vad det nu kan vara. Nog av, när kvinnan kommer inför domstolen står hon på ett för henne tämligen främmande fält. Att hon skall vara bekajad av en alldeles extra nervositet, kan man nog förstå. Detta är för övrigt en sak, som man ser allt för ofta. Ännu så sent som under påskveckorna, då jag trädde i tjänst, inträffade en liten händelse, som mycket tydligt ådagalade detta förhållande. Det var en kvinna, som hade fått en stämning med yrkande om, att hon skulle beediga en bouppteckning. Hon kunde helt enkelt inte sova, varken dag eller natt, icke inför de faktiska svårigheter, som förelågo beträffande beedigandet, utan inför tanken på, att hon skulle uppträda inför en domstol. Man träffar ju även bland männen sådana som aldrig ha varit innanför en domstolslokals väggar, och detta är naturligtvis oftare fallet med kvinnor. Detta synes mig vara en sak av så pass betydelsefull psykologisk

Ang. beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål. (Forts.)

art, att man bör ställa sig förstående gentemot det kvinnliga kravet på, att i en domstol skall finnas någon av deras eget kön, som kan se deras angelägenheter och deras problem just ur en kvinnas synvinkel. Detta är i stort sett de sakliga argument, som legat bakom denna motion.

Men jag vill erinra även därom, att tiden ju i övrigt har visat sig mogen för en reform i denna riktning. I varje fattigvårdsstyrelse skall det numera obligatoriskt sitta åtminstone en kvinnlig ledamot, och detsamma är fallet med barnavårds- och nykterhetsnämnderna. Det är ju ofta nog kvinnliga intressen, som därvidlag äro å färde. Skulle det då vara för mycket begärt, om även inom rättslivet, åtminstone uti underrätterna, ett beaktande av de kvinnliga intressena kunde tillmötesgås i detta nu? Jag kan för min del inte finna att så skulle vara fallet.

Nu kan naturligtvis ifrån utskottets sida svaras, att den här saken sker alldeles givet min bön förutan. Det uppges ju nämligen, att processlagberedningen redan under innevarande år — vilket jag i min motion också framhållit — kommer att framlägga förslag till ny rättegångsbalk och att den kommer att efterföljas av en lagstiftning, som avser sammansättningen av domstolarna. Då säger utskottet: »Vid den utredning angående specialmålens behandling, som torde bliva en följd av den allmänna processens ombildning, komma givetvis även de nyss anförda synpunkterna att ägnas behörig uppmärksamhet.»

Jag tillåter mig emellertid att fästa uppmärksamheten på att det ämne, som jag här nu berör, är ett led i en mycket större fråga, den nämligen om folkligheten i domstolarna, om lekmanneelementets inflytande inte bara såsom nu är förhållandet vid våra lantdomstolar utan även vid stadsdomstolarna. I detta hänseende vill jag erinra därom, att vid behandlingen i riksdagen 1931 av grundlinjerna för den blivande processreformen frågan om lekmanneelementets representation var uppe och att dåvarande justitieministern uttalade sig för ett beaktande av de framförda önskemålen ifråga om lekmanneelementens representation. Jag vill ytterligare erinra om att denna kammare förklarade, att det syntes ofrånkomligt, att även städernas rättskipning förr eller senare kompletterades med ett lekmanneelement. Givetvis kommer denna fråga upp när processlagberedningen skall framlägga sitt förslag angående domstolsorganisationen, men lika väl som denna kammare redan 1931 ansåg lämpligt att göra ett uttalande om att lekmanneelementen skulle förstärkas, lika väl vore det av vikt, eftersom frågan om kvinnornas representation i domstolarna veterligen aldrig förut varit uppe i kammaren, att denna sade klart och tydligt ifrån, att den är intresserad av att så sker och inte endast komme med ett platoniskt uttalande, att den är förvissad om att även denna sida skall beaktas av processlagberedningen. Just i år, när man från auktoritativt håll beaktat kvinnornas strävan att bli representerade i det offentliga livet och när vi från hans excellens herr statsministern fått höra offentligen uttalas önskvärheten av att dessa intressen tillmötesgås, borde väl andra kammaren, den folkvalda, finna tiden vara inne för att säga ut åt kvinnorna, att den är intresserad av att deras problem tagas upp och deras intressen tillvaratagas på det rätta sättet vid våra domstolar.

Jag tillåter mig att citera ett par rader av vad herr statsministern framhöll. »Man måste», yttrade han, »komma ifrån själva frågeställningen kvinna eller man och låta medborgarbegreppet komma till sin rätt. Inom en god demokrati måste man eftersträva att få ett så fulltonigt uttryck som möjligt för skiftningarna inom folket. Det är utan vidare klart, att kvinnorna med sin ställning, sin erfarenhet, sitt känsloliv, ha något av särskilt värde att ge det offentliga livet. Det är därför klart, att kvinnorna ha särskilda förut-

Ang. beredande åt kvinna av säte och stämna i domstol vid handläggningen av vissa mål. (Forts.)

sättningar att fylla vissa uppgifter. Det måste sörjas för att de värden de representera tillvaratagas i samhällsarbetet, och framför allt bör man komma ihåg, att kvinnorna utgöra ett väldigt medborgarskikt, vars aktiva medverkan även i de allmänna representationerna helt enkelt icke kan undvaras, om man vill ha ett helgjutet uttryck för folket.»

§ 12.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 296, angående ytterligare anslag ur kyrkofonden till bostadsbyggnad för en kontraktsadjunkt i Ammarnäs i Sorsele församling;

nr 297, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1938/39;

nr 298, angående uppförande och underhåll av landsvägsbro mellan Sverige och Norge över Svinesund;

nr 300, angående förvärv av aktier i Landskrona—Lund—Trelleborgs järnvägsaktiebolag;

nr 301, angående eftergift till viss del av ogulden skatt för Kiplingebergs och Närlinge fideikommissegendomar m. m.; samt

nr 302, angående tilläggs pension åt studierektorn vid arméns underofficersskola, läroverksadjunkten C. Eneman.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13.

Fortsattes föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 29; och anförde därvid:

Herr Bergquist: Herr talman! Den ärade motionären gav åt första lagutskottets utlåtande en tolkning, som i viss mån tillfredsställde honom. Herr Dahlbäck deklarerade nämligen, att han funnit, att första lagutskottets utlåtande icke innehåller något avståndstagande från de synpunkter han framfört i sin motion. Det är riktigt; första lagutskottet har icke sagt något om den saken. Utskottet har endast undersökt, huruvida det fanns någon anledning att på grund av motionen begära en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan, och vid sin prövning härav har utskottet ansett det icke vara erforderligt att påkalla någon åtgärd.

Jag vill utöver vad första lagutskottet anført i sitt utlåtande endast rent personligt tillägga några synpunkter. Jag måste säga, att min erfarenhet som domare ganska väsentligt avviker från herr Dahlbäcks. Jag har under de år jag tjänstgjort i underrätt icke fått någon starkare känsla av att det skulle vara ett önskemål från kvinnohåll, att det skulle finnas kvinnliga ledamöter i domstolarna så fort en kvinna är part i ett mål. Det är riktigt vad herr Dahlbäck anför om att det ofta, särskilt i familjerättsmål och dylika mål, förekommer ganska intima frågor, som domstolarna skola behandla. Men enligt min uppfattning kommer det då icke an på huruvida det sitter en man eller en kvinna i domstolen, utan allt kommer an på huruvida den som leder förhandlingarna kan göra detta med takt och omdöme. Kan han det, är det fullkomligt likgiltigt, om det är man eller kvinna. Kan han det icke, hjälper det icke, om det sitter en kvinna med i rätten. Herr Dahlbäck nämnde, att det är otrevligt och svårt för kvinnor att uppträda inför rätta och att det ofta hos dem skapas en känsla av nervositet och oro. Men detta gäller visst icke bara kvinnorna. Mycket ofta händer det att personer, som icke förr upp-

Ang. beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål. (Forts.)

trätt inför domstol, känna ett visst obehag då de första gången skola inställa sig där. Herr Dahlbäck tog ett drastiskt exempel och talade om en kvinna, som skulle företräda inför rätta och som icke kunnat sova på flera nätter förut bara av oro för vad som skulle hända. Jag är för min del övertygad om, att även om den kvinnan hade haft att räkna med att det skulle sitta en kvinna med i domstolen, det icke hade gjort hennes nattsömn bättre, utan att hon hade känt samma oro ändå. För övrigt är det ju så, att kvinnor inför domstol nästan undantagslöst åtföljas av advokater, antingen manliga eller kvinnliga, som tillvarataga deras intressen och se till att deras synpunkter bli beaktade.

Herr Dahlbäck framhöll också, att man icke skall ha frågeställningen kvinna eller man, och åberopade ett uttalande av hans excellens herr statsministern. Jag anser, att detta är alldeles riktigt. Men som herr Dahlbäck lagt upp denna fråga, få vi just ett sådant motsatsförhållande mellan man och kvinna, eftersom han vill hävda, att så fort vi ha en kvinna som part, skola vi ha en kvinna med i domstolen. För min del anser jag, att det icke finns något behov av någon särskild lagstiftning på detta område. I den mån kvinnorna komma fram på domarbanan ha vi ingenting att erinra mot att de få säte och stämma i domstolarna. Det finns inga lagliga hinder mot den saken; den får reglera sig själv, och det naturliga urvalet får där göra sig gällande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahlbäck: Herr talman! Jag skall endast be att få framhålla ett par synpunkter.

När det här av vice ordföranden i första lagutskottet framhållits, att något önskemål från kvinnohåll icke uttalats i detta hänseende, kan jag mycket väl vitsorda, att icke heller jag känner till, att man från speciellt kvinnosakshåll uttalat något önskemål i den riktningen. Men detta beror enligt min uppfattning och erfarenhet på att dessa speciella kvinnosakskvinnor ha så ytterligt litet med vår justice att göra. Deras intresse går ut på att de skola bli representerade i stadsfullmäktige och litet varstans, där de överhuvud taget kunna placera sig själva, men den som beaktar de önskemål, som finnas hos kvinnliga rättssökande — och det av mycket skiftande karaktär — kan icke undgå att varsna, att det råder ett mycket starkt intresse för att alla de förhållanden bortelimineras, som äro ägnade att framkalla brist på förståelse eller nervositet, när det gäller våra domstolar. Meningen är ju, att vi skola göra domstolarna så folkliga och så tilltalande, att ingen på grund av obekantskap med domstolsförhållandena skall behöva känna obehag. Att jag drog fram det nämnda exemplet, som f. ö. ligger mycket nära tillbaka i tiden, kan icke i och för sig vara anmärkningsvärt. Det var endast ett uttryck för vad som förekommer till vardags. Kvinnorna äro i mycket hög grad nervösa — i mycket högre grad än männen — när det gäller att komma inför domstolarna, och det är icke alla gånger de i en sådan situation som den jag berörde kunna ha advokat med sig. Jag tror, att vi måste beakta de psykologiska synpunkterna. Vi böra icke poängtera något motsatsförhållande mellan män och kvinnor, säger herr Bergquist; men det skulle jag ha gjort med min motion. Nej, så ligger saken icke till. Men låta vi allt förbli vid vad det är, kommer praktiskt taget icke någon kvinna att sitta i våra domstolar, och vi bli alltså i samma situation som för närvarande. Något bör göras för att tillmötesgå de kvinnliga intressena i detta hänseende.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 8 § rättegångsbalken; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsynen över anordnande och begagnande av hissar i boningshus m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 15.

Härpå föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion om beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 334, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Cruse m. fl.* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående ökat skydd för omyndiga genom att göra det allmänna i någon form ansvarigt för medel, som på grund av lagbestämmelser underkastas det allmännas kontroll.

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Bergquist*, som inom utskottet yrkat, att utskottet i anledning av förevarande motion måtte föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om stats- och kommuns ansvar för medel, som omhänderhavas eller kontrolleras av dess organ, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lundstedt: Herr talman! Intet tvivel kan råda därom, att motionen är värd synnerligt beaktande. Ett bifall till motionen skulle emellertid leda till lagstiftning angående vissa förhållanden, som ryckts loss från det större sammanhang, dit de höra. Jag vill icke bestrida, att en sådan metod understundom kan vara rekommendabel. Jag vill icke ens direkt bestrida, att den vore rekommendabel i förevarande fall. Men jag är ingalunda övertygad därom utan hyser i sådant avseende en viss tvekan. Om jag skall angiva grunden för min tvekan, så blir det nödvändigt för mig att beröra förhållanden, som blott ha medelbart sammanhang med det, som beröres i motionen.

Statens eller kommunens ansvar för skada å den enskilde genom tjänstemäns handlingar kan förekomma i snart sagt alla möjliga situationer. Utskottets ärade fungerande ordförande har generaliserat den i motionen framförda synpunkten till att avse det allmännas ansvar icke blott för överförmyndare utan för alla organ, vilka omhänderhava eller kontrollera medel. Det säger sig emellertid självt, att generaliseringen kan gå vidare. Landet är i behov av en reglering av det allmännas ansvar, t. ex. för skada, som en domstol tillfogar den enskilde genom olagliga domar, för skada som en överordnad i det militära eller det civila tillfogar en underordnad eller en utomstående genom olämpliga order, eller för skada, som överhuvud drabbar den enskilde på grund av handlingar av i statens eller kommunens tjänst anställda personer.

• Vilka rättsprinciper som på hela detta område böra gälla är självfallet en

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

mycket viktig fråga. Men den är också utomordentligt svår, och — vad jag vill komma till — den frågan kan icke på tillfredsställande sätt utredas, förrän man har en verklig insikt angående de principer, som böra behärska den motsvarande civila skadeståndsrätten. Man skiljer visserligen mellan och måste skilja mellan förvaltningsrätt och civilrätt. Och även på förevarande område måste rättsprinciperna nog i mångt och mycket skilja sig åt, allt efter som förvaltningen eller livet därutån är i fråga. Men å andra sidan måste just här grundtankar och vetenskaplig metod ofta vara desamma. Det är ju tydligt, att de resultat, vartill man kan komma i fråga om t. ex. en industriledares eller annan affärsföretagares ansvar för skada, som genom hans folk tillfogas vare sig andra i hans tjänst eller utanför företaget stående personer, måste få antingen direkt eller indirekt betydelse för åtskilliga av de situationer, i vilka fråga uppkommer om det allmännas ansvar för förluster och annan skada, som tillfogats den enskilde, vare sig denne därvid utövade tjänst eller icke.

När det nu gäller att taga ståndpunkt till motionen, särskilt utskottsreservationen, måste tvenne anmärkningar göras. Den ena anmärkningen är mycket kort och lyder så: Det ligger i sakens natur, att den förvaltningsrättsliga skadeståndsrätten influeras av de civilrättsliga principerna. Den andra anmärkningen går ut därpå, att den civilrättsliga skadeståndsrätten befinner sig i ett ytterligt förvirrat läge. Denna anmärkning önskar jag ytterligare säga några ord om.

Inom den civila skadeståndsrätten har man dels ansvar efter skuldregeln, som innebär, att man blir skadeståndsskyldig, om man genom handlingen ådragit sig *skuld* till skadan, och dels ansvar utan den ansvariges skuld, av mig här kallat det strikta ansvaret. Det är uppenbarligen det strikta ansvaret, d. v. s. ansvaret oberoende av den ansvariges egen skuld, som ifrågakommer såsom förebild till det allmännas ansvar gentemot de enskilda. Nu är det emellertid så, att uppfattningen om skulden såsom grund till ansvaret efter skuldregeln blivit indirekt bestämmande jämväl för utbildningen av läran om det strikta ansvaret. Då idén om skulden såsom rättfärdigande plikten att ersätta skadan bevisligen är rent oförnuftig, förstår man, av vad jag nu nämnde, att jämväl läran om det strikta ansvaret har kommit in i oriktiga strömfåror.

Den ledande s. k. principen har här blivit, att man ansvarar för skada som är en följd av farlig verksamhet. Denna princip kan man i verkligheten aldrig begagna sig av, utan man låter sig i all hemlighet ledas av helt andra synpunkter. När man så enligt dessa synpunkter övertygat sig om, att skadeståndsskyldighet bör föreligga, så säger man, att skadan varit en följd av farlig verksamhet. De mest barocka spetsfundigheter bli följden av detta tillvägagångssätt. Om t. ex. en person eller egendom skadas genom nedfallande snöblock, istappar eller tegelpannor från ett hustak, så motiverar man husägarens ansvarighet därmed, att han bedriver en farlig verksamhet genom att äga ett hus. Om ett hembitråde slarvar, så att tredjeman därigenom kommer till skada, så skall husbonden nu bli ansvarig därför att det är farlig verksamhet att hålla sig med hembiträden! En sak för sig är naturligtvis, att det kan vara farligt att införa vackra hembiträden i familjen. Men det är icke den faran, som herrar rättsvetenskapsmän ha i sikte.

Det strikta ansvaret har fått sin främsta utbildning i Frankrike. Den franska läran anses numera också vara att taga till mönster för den civiliserade världen i övrigt. Också har skolastiken här drivits till sina allra yttersta gränser. Då den franska juridiken direkt till civilrätten hänför jämväl det

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

staten och kommunen åvilande strikta ansvaret i en mängd fall, anser jag det vara motiverat att giva några provbitar ur den mångbesjungna franska läran. När den franska staten ansvarar för skada, som en person lider genom att ha blivit oskyldigt dömd, så motiveras detta därmed, att staten genom sin domstolsorganisation har tillskapat en särskild »risque judiciaire» för människorna i samhället. Samhällsbegreppet innesluter ju i sig förutsättningen av en domstolsorganisation! Idén att samhället skulle ansvara för risker, som genom samhället skapades, blir meningslös, så snart man söker föreställa sig, vad människorna vore utan samhället. Lika kuriös är »le risque social», d. v. s. att det allmännas ersättning till personer, som skadats vid upplopp eller liknande folkskockningar, skulle vara motiverad av den risk i sådant avseende, som samhället självt skapat för människorna. Vore tanken riktig, så skulle det allmänna få svara för varenda skada, som drabbar en människa, därför nämligen, att intet som sker i samhället vore tänkbart utan detta. Det är samhällsorganisationen, som möjliggör det liv människorna föra i samhället. Utan detta skulle människorna gå under. Dessa nyss apostroferade rättstankar äro därför lika orimliga, som om man läte räddaren av en människa i sjönöd bli skadeståndsskyldig för den livräddades skada vid själva upptagandet i båten och, märk väl, under den motiveringen, att räddaren genom att gå ut i båten till den nödställda skapat en särskild risk för denne att bli skadad genom båten. Det rör sig alls icke därom, att räddaren skulle ha varit vårdslös vid räddningshandlingen. — Jag skulle faktiskt hur länge som helst kunna hålla på med en exemplifiering av dessa lustigheter, för att icke använda ett annat ord, från vetenskapen om skadeståndsrätten, men det sagda får vara nog.

Här lagreformerar mycket i vårt land, men reformerna ske stundom i den galna ändan. En reform av reformerna kommer småningom att visa sig erforderlig på vissa områden. Skadeståndsrätten, det centrala inom obligationsrätten, har man ännu icke börjat reformera. Jag har med mitt anförande velat förebygga, att man jämväl på detta område, som jag representerar vid universitetet, skall börja att reformera i den galna ändan. Jag medger gärna, att den av herr Bergquist uppställda reservationen genom sin bestämda begränsning till frågan om ansvar blott för *medel* synes jämväl mig vara möjlig att ansluta sig till utan någon risk för ett ovarsamt föregripande av hela det stora problemet om det strikta ansvaret. Om en sådan reservation antages, blir jag därför ingalunda olycklig, utan tager det med största jämnmod. När jag i utskottet icke förenade mig med dess fungerande ordförande, så berodde detta endast därpå, att jag icke var *alldeles* övertygad om, att ett lagarbete efter den linjen är möjligt att utföra utan att taga ståndpunkt till frågan om det strikta ansvaret i allmänhet. Ett sådant ståndpunktstagande är visserligen starkt av behovet påkallat i vårt land. Men detta ståndpunktstagande måste ske i ett stort sammanhang, som så mycket som möjligt garanterar en allsidig och grundlig diskussion av hithörande lika intrikata som för samhälls-ekonomien utomordentligt viktiga rättsproblem. Jag kan gärna tillägga, att detta anförande jämväl är att betrakta såsom ett uttryck för min skyldighet att begagna tillfället för att rikta riksdagens uppmärksamhet på denna högviktiga civilrättsliga lagstiftningsfråga. Själv har jag dock inga som helst aspirationer på att komma med i ett sådant utredningsarbete.

Beträffande den föreliggande motionen gör jag intet yrkande.

Herr Bergquist: Herr talman! Vid föreliggande utskottsutlåtande har jag fogat en reservation. Utan att på något sätt gå in på de lärda synpunkter,

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)
som herr Lundstedt framfört här, vill jag med några ord beröra hur jag ser på denna fråga.

Det spörsmål, som tagits upp i motionen, gäller skydd för omyndigas medel. Frågan utgör en detalj i ett större rättskomplex, som till stor del för närvarande är oreglerat i vårt land. Vi ha en del specialförfattningar i fråga om det allmännas ansvar för sina tjänstemän, t. ex. i fråga om vissa exekutiva myndigheter, men någon allmän lagstiftning angående stats och kommuns ansvar för sina organ finns icke.

Utskottet har nu förklarat i anledning av motionen, att utskottet icke anser, att man bör gå vidare på speciallagstiftningens linje. Man bör icke skapa nya lagar på detta område för olika fall, t. ex. till skydd för omyndigas medel och andra dylika saker. Jag delar till fullo första lagutskottets uppfattning i detta hänseende. Jag tror icke, att det skulle vara lyckligt att gå längre i fråga om speciallagstiftning. Men frågan blir då: skall man låta det vara som det är nu och alltså låta frågan reglera sig helt i praxis, låta domstolarnas avgörande bli bestämmande från fall till fall, eller skall man göra en undersökning, hurvida man kan genomföra en mera allmänt hållen lagstiftning? För min del anser jag, att det skulle vara värdefullt, om det i vårt land, liksom tidigare skett t. ex. i Finland, genomfördes en allmän lagstiftning, som reglerade dessa ofta mycket svårbedömliga förhållanden angående det allmännas ansvar för sina tjänstemän. Det är enligt min uppfattning farligt att bara gå på praxis här, att alltså hänskjuta saken till domstolarnas avgörande, därför att det då alltid skapas en känsla av osäkerhet. Man vet icke, när ett nytt fall kommer upp, hur domstolarna komma att ställa sig. Det blir en känsla av ovisshet. Jag tror, att det är mycket viktigt, att hela detta rättskomplex toges upp till undersökning, och att man ser efter, om det icke är på tiden att vi i vårt land införa allmänna lagregler på detta område. Det är mycket betydelsefullt, att den enskilde vet, om han har någon säkerhet, när det allmännas organ har tagit hand om hans medel eller utövar någon kontroll över dem, och det bör icke enligt allmän rättsuppfattning få bli några rättsförluster för den som anförtrot sina medel åt det allmännas organ.

Jag har ansett — och jag framhöll det också i utskottet — att hela detta frågekomplex borde tagas upp till behandling. Mina synpunkter vunno tyvärr ingen anslutning inom utskottet, och jag har, herr talman, intet yrkande i frågan. Jag har bara velat uttala den förhoppningen, att saken kommer upp ånyo i ett större sammanhang och att den då skall vinna förståelse i kamrarna.

Herr Wallén: Herr talman! Denna motion har framkommit därför, att det nog är en allmän önskan och en allmän känsla bland mera ansvarsställande medborgare, att något måste göras för att säkerställa de medel, som omyndiga — antingen nu personerna i fråga äro omyndiga på grund av att de icke uppnått myndig ålder eller av annan anledning — skola ha till sin uppfostran resp. försörjning.

Jag skall inte gå in på de olika fall, som bland annat förekommit i huvudstaden och där man glädjande nog den sista tiden genom justitieministerns försorg försökt att ta itu med åtminstone det mest skrämmande fallet eller Unmanhistorien. Lika litet skall jag gå in på det fall, som åberopas i vår motion, där omyndiga barn blevo av med hela sitt arv, 243,000 kronor, och måste anlita barmhärtiga människors välvilja för att kunna dra sig fram i stället för de pengar, som anfortrots till förmyndare eller överförmyndare.

Det är inte bara i Stockholm, herr talman, som dessa förhållanden äga rum. Det är tyvärr även på den svenska landsbygden icke alldeles främmande, att

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

fall förekomma, där överförmyndaren och förmyndaren tillsammans bevaka de omyndigas medel på ett sådant sätt, att det slutliga resultatet blir att de, i stället för att redovisa medlen till dem, som ha blivit myndiga eller övertagit förmynderskapet, erbjuda ackord på 5, 10 eller 20 procent. Det är heller inte ovanligt, herr talman, att detta ackord antages, därför att om man inte gör det, så mista de omyndiga vartenda öre. Vederbörande förmyndare sättes kanske visserligen i fängelse, men dessa barns och omyndigas möjlighet till framtida utbildning och försörjning är dock tillspillogiven, och då tar man hellre vad som erbjudes än att inte få något alls.

Det är åtminstone för mig skrämmande, att myndigheterna skola ha ett finger med och tillsätta kontrollanter över omyndigas medel, men samtidigt inte vara ansvariga för att dessa medel också förvaltas på ett sådant sätt, att inte förvaltarna sko sig för egen räkning. Jag behöver i detta fall inte erinra om det fall i Stockholm, där den omyndiges hus gick över till förmyndaren och den omyndige, som ursprungligen hade fastigheterna så gott som skuldfria, numera är utfattig. Det finns, om inte liknande, så dock likartade fall på flera ställen i Sverige.

Jag är 2:a lagutskottets ärade vice ordförande mycket tacksam för den reservation, som han avgivit till förmån för dessa saker i allmänhet. Inom parentes sagt förmodar jag, att en motion i det syfte, som lagutskottets vice ordförande har reserverat sig till förmån för, väl framkommer nästa år. Men jag kan inte underlåta att ändå ifrågasätta, huruvida man skall behöva avvakta en eventuell utredning av dessa större förhållanden för att ordna med det mest behjärtansvärda, nämligen oantastbarheten av de omyndigas medel. Rättskänslan bjuder emot att det icke skall finnas garanti mot kryphål. Jag tycker därför, att en omedelbar utredning vore på sin plats. Även om man skulle gå så långt att man säger, att staten varken kan eller bör påtaga sig denna garanti, så ifrågasätter jag, varför inte andra vägar skulle kunna anlitas. Det är väl ändå inte obekant för herrar utskottsledamöter, att vi ha försäkringar, som kunna täcka denna garanti. Det finns också andra medel, bankgaranti o. s. v.

I detta sammanhang ber jag få erinra om, att de, som äro förmyndare och överförmyndare, göra i allmänhet icke detta arbete utan betalning; de få väl i allmänhet en rätt riklig sådan. Det synes alltså vara skäligt och rimligt, att den, som är förmyndare respektive överförmyndare, också ställer nödig garanti för att han har erforderliga kvalifikationer även ekonomiskt för att få åtaga sig detta uppdrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Kilbon: Herr talman! Efter det beslut justitieministern nyligen fattat angående en undersökning av Stockholms förmyndarkammars funktion, skulle jag måhända kunnat vänta till nästa riksdag, då det väl sannolikt, så sägs det i varje fall, kommer ett förslag i denna fråga.

Jag vill emellertid passa på tillfället att till protokollet understryka, vad som här framhållits från flera håll, nämligen nödvändigheten av att det verkligen ordentligt tas i håll med hela denna historia. Jag var ju den, som på grund av mitt dåvarande arbete tog upp ett fall här i Stockholm och förde det till allmänhetens kännedom, ett fall, som sedan varit föremål för inte bara skrivelser i pressen utan också mycket bråk i annat avseende. Jag måste säga, att även om jag har ställt mig tveksam till vissa av de metoder, som därvidlag kommit till uttryck, d. v. s. då man påtalade sättet att handha myndlingars egendom, så blev jag på punkt efter punkt vid akternas genomgående upprörd över

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

att det fanns möjligheter till något sådant utan att det samtidigt fanns någon möjlighet för den förfördelade parten att få rättelse. Ja, ännu mera. Det har ju sedan visat sig, att man vid sakens fortsatta handläggning, om jag så får uttrycka mig, har dömt den förfördelade parten på grund av att han har »upp-trätt olämpligt» eller råkat ut för olämpliga representanter, som kanske upp-trätt olämpligt. När sådant förekommit, herr talman, tror jag det är angeläget, att det här i riksdagen sägs ifrån till den kraft och verkan det hava kan för de många förmyndarna — jag känner, det måste jag tillägga, bara till för-hållandena i Stockholm, men det har visats för mig, att det finns, om också icke så svåra missbruk, så dock missbruk även på andra platser i landet — att sådant där icke får förekomma och att allmänhetens uppmärksamhet således bör fästas på saken.

På sidan 3 i utskottets betänkande erinras om att det uppdragits åt en tillkallad sakkunnig att inom justitiedepartementet biträda med en översyn av gällande förmyndarskapslagstiftning efter de riktlinjer, som första lagutskottet angav föregående år. Jag uttalar, som sagt, min tillfredsställelse med detta, men jag vill gärna ha en upplysning, huruvida det av motionärerna åsyftade verkligen kan dras in i denna översyn, om med andra ord den tillkallade sakkunnige också kan ta upp problemet angående samhällets ansvar, för den händelse en förmyndare eller överförmyndare begår någon oegentlighet. Är detta fallet, är jag för mitt vidkommande mycket tillfredsställd och har då bara att uttala önskemål om, att denna sak måtte komma fram nästa år och då bli föremål för riksdagens behandling.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det ämne, som varit föremål för motionen och upptagits av utskottet samt i utvidgad omfattning berörts i denna debatt, är föremål för min livliga uppmärksamhet, och jag skall be att få meddela några upplysningar om hur de här framförda problemen te sig från min synpunkt, vad som blivit åtgjort och vad jag ämnar åtgöra i saken.

Den siste ärade talaren berörde det rättsfall, som är omnämnt i motionen. Det var i detta fall på det sättet, att till följd av brottsligt förfarande av en överförmyndare i Stockholm under samverkan med förmyndaren blevo tvenne omyndiga fränhända högst betydande belopp. Detta ärende kan inte anses vara avslutat. I det fall, varom i motionen är fråga, föreligga ju alldeles särskilda omständigheter. Till följd av de bestämmelser, som tidigare gällt ifråga om Stockholms förmyndarekammare, har nämligen genom tillskott av de omyndigas medel uppkommit en garantifond, och denna garantifond var avsedd att täcka förluster, som kunde tillskyndas de omyndiga genom förmyndarekam-marens medelförvaltning. Nu upplöstes ju den gamla förmyndarekammaren genom en lagstiftning av år 1924, och den skada, som tillskyndats de omyndiga, har skett därefter genom en överförmyndares åtgärder. Domstolarna ha förklarar, att till följd härav ha de omyndiga inte någon rättslig grund för att få ersättning från denna garantifond. Men nu ha i två fall rättsägarna för de omyndiga, som lidit förlust, inkommit till Kungl. Maj:t med ansökningar, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att dessa förluster skola täckas antingen ur denna garantifond eller på annat sätt, och deras framställningar äro nu remitterade till myndigheter här i Stockholm för att de skola yttra sig om saken. Sedan de inkommit med sina svar på remisserna, kommer givetvis Kungl. Maj:t att taga under övervägande, huruvida det är möjligt att med hänsyn till de alldeles särskilda förhållandena i dessa fall vidtaga någon åtgärd, som kan bereda ersättning åt de av förlusterna drabbade. Det kan ju hända,

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

att i så fall riksdagens medverkan erfordras för att detta problem skall lösas. Jag har med dessa ord velat lämna en upplysning om att den fråga, som motionärerna berört i sin motion, ännu inte befinner sig i något ohjälpligt läge.

Vad sedan beträffar frågan om tillsyn över förmyndareförvaltningen överhuvud taget, så har riksdagen begärt, att det skulle verkställas en utredning rörande ändrade bestämmelser i syfte att åstadkomma en bättre och mera betryggande förvaltning av de omyndigas medel, och Kungl. Maj:t har också tillkallat en sakkunnig, som är sysselsatt med att utföra detta särskilda uppdrag. Vid sidan av detta uppdrag pågår en utredning av mera begränsad och organisatorisk natur nämligen rörande frågan om omorganisation av Stockholms förmyndarekammare. I övrigt är igångsatt utredning i förmyndarskapsärenden, som berörts av föregående talare. Det är givet, att man i dessa problem inte bör taga ståndpunkt förrän undersökningen om vad som verkligen förekommit är avslutad. Jag skall för min del se till, att offentlighetens ljus i vidsträcktaste mått kan falla över de förhållanden, som givit anledning till oro rörande rättssäkerheten på det område, varpå jag nu syftar.

Slutligen vill jag nämna, att det har gjorts framställning till Kungl. Maj:t om utredning rörande statens ansvar för de tjänstemännens misstag, som kunna begås vid den överföring av in-teckningar, som skall äga rum till följd av det nya fastighetsregistersystemets införande. Det är givet, att när man tar upp den frågan till övervägande, kan man inte låta blicken begränsas bara till det problemet, utan då måste man också taga under övervägande i vad mån man bör inställa problemet i ett vidare sammanhang. Det är också givet, att man vid övervägandet av den saken kommer att beakta de synpunkter, som framförts i denna debatt.

Herr Wallén, som nu erhöll ordet för kort genmäle yttrade: Herr talman! Jag skall be att få framställa en fråga till justitieministern. Han talade om »tillskott av omyndigas medel till en garantifond», som lär finnas. Det är för mig svårt att förstå, *hur* man kunnat bilda denna fond. Det måste väl vara någon lagstiftning, som ligger till grund för att man skall kunna taga av *omyndigas medel* till en sådan fond. Finnes det någon lagstiftning, enligt vilken man kan taga ett sådant bidrag från omyndigas medel? Är det riktigt att taga av de omyndigas medel och lägga ihop till en fond för att betala tjänstemännens eventuella förskingringar? Jag tycker, att det är rätt absurt, det måste jag säga å de omyndigas vägnar.

Vidare vill jag säga en annan sak. Jag är tacksam för den stora utredning som pågår, och till vilken justitieministern hänvisade. Men jag undrar i alla fall, om man inte bör försöka att få det här att gå litet fortare och om man inte skall tänka på det gamla ordspråket: »Medan gräset växer dör kon.» Innan vi fått ett resultat av utredningen, kommer det nämligen säkerligen att förekomma åtskilliga ackordsuppgörelser i fråga om förmyndarmedel i landsorten.

Vidare anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Vad beträffar den garantifond, varom den siste ärade talaren begärde upplysning, förhåller det sig på det sättet, som jag antydde i mitt första anförande, att den tillkom enligt de författningar, som gällde för förmyndarekammaren i Stockholm före 1924. Denna garantifond uppgår till högst betydande belopp, nämligen till 2¹/₄ miljoner kronor. Den har övertagits av

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

Stockholms stad i samband med 1924 års omreglering. Som jag antydde, föreligger här ett alldeles särskilt förhållande, eftersom denna garantifond skulle ha varit skyldig att ersätta de förluster, som åsamkats de omyndiga under den gamla förmyndarkammarens tid. Denna sak kunna vi kanske få tillfälle att diskutera i ett annat sammanhang, ty frågan om möjlighet att bereda de omyndiga ersättning i detta fall ligger, som jag redan sagt, under Kungl. Maj:ts prövning.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Efter de upplysningar som lämnats av statsrådet Westman, har jag endast mycket litet att tillägga.

Först och främst ville jag säga, att ifråga om den uppfattningen, att de omyndiga böra beredas största möjliga skydd för sina tillgångar, har det inom utskottet inte varit några som helst delade meningar.

Motionen synes ha sina rötter i vissa missförhållanden inom Stockholms förmyndarekammare. Och vi känna till, såsom också nyss upplystes, att det är igångsatt en aktion för att sanera dessa förhållanden. Det är kanske mindre lämpligt, om man med utgångspunkt från dessa för Stockholm säregna förhållanden generaliserar frågan alltför mycket.

Motionärerna vilja uppnå garanti för de omyndigas del genom en viss speciell lagstiftning, som utskottet dock funnit mycket betänklig, och vilken inte heller reservanten, såsom han här antytt, vill vara med om. När det gäller en generell lagstiftning inte blott om statsmakternas utan även om det allmännas i övrigt ansvar på olika områden för de organ, som företråda det allmänna och fullgöra vissa kontrollskyldigheter, så får man komma ihåg, att man rör sig på ett område, som spänner över en ofantligt stor vidd, och där det kanske är klokt, att man iakttar en viss försiktighet, innan man kräver en sådan ovillkorlig garanti. Det är f. ö. känt, att de flesta missförhållanden som inträffa i fråga om omyndigas medel, inte ske genom slarv från *överförmyndaren* utan genom underlåtenhet eller slarv från *förmyndarens* sida. Då äro vi inne på frågan, om kommunerna kunna antagas vara villiga att ikläda sig ansvar härvidlag utan vidare över hela linjen. Vi veta ju också, att staten har kontrollmyndigheter på åtskilliga områden, där man analogivis kan sluta sig till en sådan ansvarsskyldighet. Jag tänker då närmast på bankinspektionen, sparbanksinspektionen och en hel rad dylika organ.

Jag tror alltså, att det är klart, att man bör beträda denna väg med en viss försiktighet och tänka sig för, innan man är färdig med sitt ståndpunkts-tagande. Och utskottets ställningstagande här är inte uttryck för annat än att utskottet vill iakttaga denna, som utskottet anser, påkallade försiktighet på ett så ömtåligt område som detta. Dessutom är utskottet nog optimistiskt att tro, att man kan ernå en betydande grad av trygghet för omyndigas medel genom förbättrade och noggrannare kontrollåtgärder, och det är om detta som riksdagen redan föregående år har begärt utredning, en utredning som ju nu pågår. Vi vänta oss en hel del av denna utredning i fråga om den trygghet det här gäller, och vi ha inte ansett anledning föreligga att åter skriva till Kungl. Maj:t i denna angelägenhet.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr *Mosesson*: Jag begärde, herr talman, ordet blott för att få till statsrådet uttala ett tack för de ord han nyss fällde därom, att det i motionen påtalade ärendet icke ligger ohjälpligt till. Det är sant vad herr Olsson i Mellerud

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida. (Forts.)

sade, att det närmast är fråga om ett fall som rör missförhållanden i Stockholms stad. Den saken är under utredning. Men hela landet har känt sviterna av dessa missförhållanden. Det är en stor tillfredsställelse att kunna förvänta, att de berättigade erinringar, som man här framställt, kunna rättas till. Jag skulle illa känna andra kammaren, om inte en sådan proposition, varom statsrådet talade, komme att hälsas med mycken tillfredsställelse, i fall det visar sig att den är av behovet påkallad.

Herr Wallén: Herr talman! Jag skall inte låta herr Olssons i Mellerud anförande stå oemotsagt. Han förmenade, att första lagutskottet bör tänka sig för och vara försiktigt och att det var därför som utskottet gått på avslag på denna motion. Jag hoppas, att herr Olsson i Mellerud läst motionen! Jag vill nämna, att man i motionen föreslår en *utredning*. Jag förutsätter, att utredningsmännen kunna tänka lika klart som herr Olsson i Mellerud och att alltså varken »tanken eller försiktigheten» kommer att eftersättas i deras utredning. Jag finner det därför tämligen obefogat att mot motionärerna kasta fram den beskyllningen, att de skulle vara oförsiktiga och inte tänka sig för, då de försöka få fram möjligheter att försvara de försvarslösa i samhället.

Jag vill också säga, att när herr Olsson talar om, att det är förmyndaren och inte överförmyndaren det gäller, har herr Olsson inte reda på hur det går till. Det är så, att inte bara förmyndaren bestämmer i fråga om dylika åtgärder, utan att dessa skola godkännas av överförmyndaren. Och vill herr Olsson ha exempel därpå, kan jag taga exempel till och med från denna kammarare. Man bör nog taga reda på förhållandena, innan man går alltför hårt åt motionen.

Till slut vill jag säga, att jag är mycket tacksam för de instämmanden i motionens syfte, som gjorts från olika håll, och ehuru jag inte har anledning att tro, att det blir majoritet för motionen i dag, anser jag mig dock böra vidhålla yrkandet om bifall till densamma, då den enligt mitt förmenande innehåller förslag om rättfärdiga saker, som böra kunna genomföras precis på den väg, som förutvarande justitieministern själv föreslagit i utskottet, nämligen försäkringsvägen, om ingen annan väg yppar sig. Om motionen faller i dag, kan herr Olsson i Mellerud vara säker på att den faller framåt!

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag vill bara gent emot herr Wallén säga, att jag föranledes till detta yttrande av att herr Wallén nyss sade, att »han fann det beklämmande, att staten inte anser sig ha skyldighet att ikläda sig något ansvar för de kontrollorgan, som staten har på olika områden.» Det var härigenom jag kom att tänka på åtskilliga kontrollorgan, såsom bankinspektionen och sparbanksinspektionen och sådana, där det enligt min mening skulle föra ganska långt, om staten utan vidare skulle ikläda sig garanti.

Herr Wallén: Herr talman! Jag vill bara komma med en liten replik mot herr Olsson i Mellerud. Att sparbanksinspektionen och bankspektionen kunna i vissa avseenden jämföras med vad här är fråga om, det medger jag. Men då det gällde stora summor, t. ex. i fråga om statsgaranti till ett par hundra miljoner kronors belopp för några år sedan, då gick man utan vidare med på saken. Utom när det gällde allmänna sparbanken och ett par andra fall har staten, när det *gällt friska och myndiga medborgare i samhället*, lämnat ersättning helt eller delvis och det synes mig ovärdigt av staten att dra sig från ansvaret, när det gäller de försvarslösa i samhället.

Ang. beredande av ökat skydd för omyndigas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida (Forts.)

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag vill bara gent emot herr **Wal-léns** sista anförande säga, att de av honom omnämnda tillfällena har riksdagen sagt ifrån, att dess beslut voro grundade på *lämplighetsskäl* och inte på att det var en ovillkorlig *skyldighet* för staten att träda emellan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

*Ang. viss
ändring i den
s. k. behörig-
hetslagen.*

Vidare föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 169 i första kammaren av herrar *Myrdal* och *Gärde* samt nr 285 i andra kammaren av fröken *Hesselgren m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande hemställdes, »att riksdagen ville besluta, att mom. 4 § 2 av lagen den 22 juni 1923, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och andra allmänna uppdrag, erhåller följande ändrade lydelse:

tjänster, med vilka är förenad skyldighet att biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår.»

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

dels av herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Karl Johan Olsson* och *Lindqvist*, fru *Östlund* samt herr *Olsson* i Mellerud, vilka ansett att utskottet med anledning av motionerna bort tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allmän revision av 1923 års behörighetslag;

dels ock av herr *Roos*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan, anförde:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Då jag är en av motionärerna i denna fråga, anser jag, att jag bör säga några ord, eftersom frågan blivit så pass omstridd som den blivit. Jag var med när behörighetslagen första gången fördes fram år 1922, och jag minnes mycket väl, med vilka farhågor den möttes. Man ansåg, att man gav sig ut på mycket farliga vägar. Man var till och med i den kommitté, som utarbetade förslaget, så orolig, att man inte vågade taga steget fullt ut utan ansåg sig böra gardera sig genom ett visst antal undantag. Det är ju, herr talman, dessa det nu gäller. Osäkerheten ifråga om det lämpliga i att göra sådana undantag märkte man mycket snart. Förslaget om själva behörighetslagen föll ju år 1922 men kom igen år 1923, och under den mellanliggande tiden hade man redan kommit så långt i betänksamhet angående dessa undantag, att man strök de två allra viktigaste tjänsterna nämligen domare- och konsulstjänsterna. Nu har det gått en tid sedan lagen trädde i kraft. Det var först år 1925, som den trädde i kraft. Men det är i alla fall under 12 år man har varit i tillfälle att pröva saken. Det är klart, att en del av dessa

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

undantag ej spela någon roll, därför att ingen kvinna har den ringaste håg eller fallenhet i sådan riktning. Men det finns vissa undantag, som visat sig besvärliga, när man kommit till praktiken. Ett sådant undantag ha vi i följande bestämmelse: »Tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna, må ej innehavas av kvinna.» Vad man menat med denna bestämmelse, herr talman, har aldrig någon kunnat riktigt utfundera, men man har tagit för givet, att det gällde, att kvinnor inte skulle få antagas till arbete vid manliga hospital och särskilt inte vid anstalter för farliga manliga patienter. Det har emellertid under årens gång visat sig — tiden marscherar ju ibland ganska fort — att det just är vid de manliga hospitalen som det passar att använda kvinnor. De ha en alldeles särskild fallenhet, när det gäller patienter där. Och där står man. Hur skall man då förfara? Här står i lagen ett förbud. Ja men här har man kunnat gå förbi det på ett sätt, som i allmänhet passar män mycket bra, nämligen genom att använda sig av kvinnliga tjänstemän i lägre tjänsteställning med lägre lön och sämre befordringsförhållanden. Man har sålunda på det sättet gått förbi svårigheten i denna bestämmelse och man tyckes gå vidare på den vägen. Jag har hört av många sinnessjukläkare, att det visst inte är meningen att minska användandet av kvinnor på detta område.

Nu kommer ett nytt område, där undantaget för kvinnorna inte gjort sig lika kännbart gällande, nämligen beträffande tjänsterna vid länsstyrelserna. Det står om dessa i lagen, att tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, få inte innehavas av kvinna. Det är som sagt länsstyrelserna man här syftar på.

Nu förstår jag mycket väl, att man i tidernas begynnelse, när man skulle lägga fram denna lag, med fasa tänkte på, hur det skulle bli om man skulle låta kvinnorna komma in vid länsstyrelserna. Man såg för sitt inre öga en ung flicksnärta rida i spetsen för polisen för att kuva uppror eller också hörde man henne med pipig röst läsa upprorslagen på torget. Det är klart att detta förskräckte männen. Men nu få vi väl ändå komma ihåg, att länsstyrelserna ha till uppgift inte bara att kuva uppror. Det finns andra saker också, som de skola göra. Det är uppgifter, som inte alls ha något med uppror att göra, men för vilka det skulle kunna vara ganska bra att ha tillgång inte bara till manlig sakkunskap utan också till kvinnlig sådan. Nu kan man här inte räkna med de kanslibiträden eller de skrivbiträden, som kunna finnas hos länsstyrelserna. Det är ju ändå på det sättet att det inte bara är för att hon är kvinna som kvinnan skall få en viss befattning. När det gäller oss kvinnor är det samma historia som när det gäller männen. Man skall ha utbildning, man skall ha erfarenhet, om ens sakkunskap skall vara något värd. Man skall inneha sin anställning på grund av skicklighet och förtjänst och inte bara därför att man skulle vara någon slags gisslan. När man betänker, att det i dylika fall ytterst alltid gäller skicklighet och förtjänst, har man åtminstone som kvinna ytterligt svårt att förstå, att man skall behöva så där utomordentligt väl gardera männen mot en eventuell konkurrens på detta område eller gardera yrket ifråga mot en eventuellt olämplig kvinna. Det är ju för kvinnorna liksom för männen alltid och i första hand fråga om kompetensen. Det är inte vilken kvinna som helst som man skall sätta till på befattningen ifråga. Jag kan försäkra er, mina herrar, att om en kvinna ifrågasättes till en högre befattning, så vägs hon på guldvåg. Hon kommer inte dit av en händelse, utan det skall minsann granskas i alla fogar, om hon duger eller inte duger.

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

Vi kunna ju se efter, hur det gått till sedan lagen trädde i kraft 1926. Jag har händelsevis alldeles exakta siffror, och de säga, att i högre statstjänst finns det för närvarande 44 kvinnor mot 4,670 män. I högre kommunal tjänst finns det 99 kvinnor mot 2,169 män. Jag tycker inte, att man borde behöva vara rädd för den konkurrens, som här kan föreligga. Det förefaller mig, att man i allmänhet tycks ha den känslan, att om vi glänta aldrig så litet på en dörr, som förut varit stängd för kvinnorna, så skola de störta dit en masse. Och det är man rädd för. Jag kan inte förklara saken på annat sätt. — Ja, herr Hedlund i Östersund får svara på detta sedan. Jag utgår emellertid ifrån min egen erfarenhet, och jag har när det gäller kvinnornas arbetsområden en ganska omfattande erfarenhet. Jag har under ett par år verkat uti den s. k. kvinnoarbetskommittén, och jag får säga, att det är alldeles påtagligt, att när det gäller arbetsuppgifterna gå kvinnorna åt vissa håll och männen åt vissa. Man kan verkligen tala om ett kvinnligt arbetsfält och om ett manligt arbetsfält på nästan alla områden. Men det finns alltid gränfall. Det finns alltid människor med specialbegåvning, män som gå in på områden, som i vanliga fall kallas kvinnoområden, och kvinnor, som gå in på områden, som i vanliga fall kallas manliga områden. Det är detta som vi vilja skall vara tillåtet även när det gäller statens högre tjänster. När det gäller lägre statstjänster ha vi så mycket tillstånd som helst. Det har aldrig någonsin varit några svårigheter i det avseendet. Det är väl, måste man säga, en ganska berättigad önskan, då man vill försöka få bort sådana konstlade hinder, som de här undantagen utgöra uti behörighetslagen, att med andra ord kvinnorna skola bli, vilket ju staten i princip erkant, likaberättigade medborgare med männen, med samma utbildningsmöjligheter som dessa så att de kunna gå ut i en fri tävlan med männen även när det gäller dessa tjänster, kort sagt, att deras möjligheter i det avseendet skola bestämmas efter skicklighet och förtjänst och icke efter kön. Det är ju dock i alla fall Kungl. Maj:ts eller vederbörande myndighet, som till sist skall avgöra detta.

Nu har man i motionen begärt en ändring just på den punkt, som jag började tala om, nämligen länsstyrelserna. Jag förstår mycket väl nu, att det skulle ha varit klokare att man tagit steget fullt ut på en gång och begärt revision av hela lagen. Men det är lätt att vara efterklok. Man har när man är kvinna fått lära sig ta många små steg, ett i taget. Här har man tänkt sig, att det kanske skulle gå lättare, om man toge detta lilla steg och avlägsnade det som för närvarande känns som den största svårigheten, och att detta sedan skulle dra med sig det andra. Att döma utav den diskussion, som har förts både i första kammaren och i pressen, förstår jag emellertid, att det hade varit bättre att gå den andra vägen. — Det har också sagts, att motionen är så illa skriven. Mina herrar, jag tror icke, att den är ensam om den olyckan. Men meningen i motionen är, såvitt jag förstår, alldeles klar, nämligen den att man vill öka kvinnornas möjligheter att kunna göra nytta på de områden, som de tro sig ha utbildning och fallenhet för.

Nu har man gjort ett förfärligt stort nummer utav detta att här också skulle kunna bli möjlighet för kvinnor att bekläda landshövdingämbeten. Detta låter ju fasansfullt för många manliga öron, förstår jag, men i själva verket borde det väl inte vara så alldeles omöjligt för en kvinna att bli landshövding och t. o. m. socialminister. Om jag är riktigt underrättad finns det inte mindre än tre kvinnliga guvernörer i Amerika och flera borgmästare. Jag har inte hört, att de stater, där detta förekommit, råkat närma sig avgrundens brant mer än de andra. Det hela tycks ha gått utmärkt bra.

Men när man kommer med detta krav är det ju icke bara landshövdingar och socialministrar man tänker på — de äro minsann inte så många — utan

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

det är en hel rad andra tjänster vid länsstyrelsen. Det är landssekreterare-, landskamrerare- och länsassessorsbefattningar, allesammans befattningar, som ha att göra, mer eller mindre, just med de sociala uppgifterna. Jag kan icke säga, hur dessa fördelas, men det vet jag, att vi här i riksdagen beslutat, att den ena sociala uppgiften efter den andra skall läggas på länsstyrelserna. Därför förstår jag att här måste finnas arbete, som skulle kunna lämpa sig för kvinnlig arbetskraft. Detta medger också utskottet, då utskottet säger, att länsstyrelserna numera fått uppgifter, som påkalla ett visst behov av kvinnlig erfarenhet. Naturligtvis tors man icke säga mer än ett »visst» behov. Men i alla fall är detta dock ett erkännande av, att det finns en möjlighet även för kvinnor att kunna göra någon nytta på detta område. Om jag läser utskottets uttalande riktigt, åtminstone dess sista del, kan jag icke se annat än att utskottet även hyser en viss sympati för att man förr eller senare skulle ta upp till revision undantagen i behörighetslagen. Det är bara det med den där sympatin att den är förankrad i en avlägsen framtid. Om man skulle våga lägga tonvikten på »förr» i stället för på »senare», så låter ju detta litet bättre, men jag tror ju inte så mycket på det. Reservanterna ha tydligen tyckt att det var bättre att få det där »förr», eftersom de redan nu begära en revision av lagen. Tyvärr ha de emellertid begärt denna revision på ett sådant sätt att det lär vara omöjligt att ställa proposition på detta yrkande. Jag hoppas, att reservanterna själva äro överraskade av att det inte går.

Jag har emellertid alldeles klart för mig, att den där förändringen av lagen, som vi i motionen begärt, måhända icke är så alldeles lämplig. Den kanske inte täcker vad man tänkt att den skulle täcka. Jag är inte själv tillräcklig jurist, men jag förmodar, att herr Bergquist kommer att bryta staven över mig och säga, att detta är omöjligt. Det förstår jag. Men därför har jag också kommit underfund med, att man icke skall begära en lagändring direkt utan en utredning. Ett sådant yrkande ställdes också i första kammaren, och, herr talman, jag tänker ta upp detta yrkande här i denna kammare, ehuru det redan fallit i den första. Om jag hade vågat bygga mina förhoppningar på utskottets välvilja, hade jag ju kanske kunnat tänka mig att gå den vägen, men jag måste å andra sidan säga, att när jag läser detta utskottsutlåtande, så är det visserligen mycket välvilligt i sista passusen, men i det som går före, intar utskottet den ståndpunkt, som vi kvinnor så väl känna igen från flydda tider, nämligen att man vill släppa fram oss men bara till de lägsta befattningarna. Om utskottet tänker gå den vägen och begära en revision endast och allenast i en framtid och endast för de allra lägsta befattningshavarna, kunna vi nästan nöja oss med det som är, ty vi kunna ju, om jag inte misstär mig, redan som det nu är få bli kanslibiträden.

Låt vara att motionens syfte är mera inskränkt än reservationens så kan jag dock inte tänka mig annat än att det skall stå Kungl. Maj:t fullständigt fritt, därest riksdagen nu biträder utredningskravet, att utvidga denna utredning, detta i synnerhet som reservationen går i samma riktning som motionen. Jag kan icke se, att det finns något hinder i det avseendet, och jag kan icke se annat än att den begäran, som innehålles i detta yrkande, är en utomordentligt blygsam begäran. Man vill ju här ingenting annat än öppna portarna så att kvinnor skola bli i tillfälle att använda sitt eget förnuft när det gäller valet av levnadsbana. Var ni lugna för att kvinnorna icke rusa in på några farliga vägar! Vad vi som kvinnor vilja är, att vi skola få göra nytta för oss på det sätt och på de områden, som vår fallenhet och vår begåvning bäst lämpar sig för och detta utan att mer än andra behöva känna statens pekpinne, var och hur i samhället detta skall ske.

Herr talman! Jag kan icke förstå annat än att det ligger i tidsandan, att

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)
 man nu äntligen efter 12 års försök på denna väg, skall kunna vara mogen för en revision av behörighetslagen, och därför, herr talman ber jag att få yrka »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående den i motionen föreslagna lagändringen och för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen kan föranleda».

I detta anförande instämde fru *Gustafson* och fru *Björck*, herr *Paulsen*, fröken *Öberg*, herr *Tengström*, fru *Humla* och fru *Alvén*.

Herr Bergquist: Herr talman! Redan före riksdagsbehandlingen av detta ärende har åtskilliga kritik riktats mot första lagutskottets majoritet för dess förment reaktionära och kvinnofientliga inställning till denna fråga. Fröken Hesselgren har nu, i tonen älskvärdt men i sak ganska skarpt, också angripit första lagutskottets majoritet för den bristande vilja den visat, då det gällt att bedöma frågan om en uppmjukning av behörighetslagen. Jag tror nu, att första lagutskottets majoritet med en viss ro kan ta den kritik, som riktats emot densamma. Om man läser första lagutskottets utlåtande finner man, att det ingalunda är så reaktionärt eller så fientligt inställt som man gjort gällande i debatterna.

Jag anser för min del det vara fullkomligt onödigt att i anledning av denna motion ta upp någon principdiskussion om likställigheten mellan man och kvinna. Jag vill genast erkänna, att jag för min personliga del är principiell anhängare av likställigheten mellan man och kvinna, då det gäller statens tjänster, som det nu är fråga om här. Jag hyser för min del ingen som helst rädsla för den konkurrens, som fröken Hesselgren utgick från att vi män skulle frukta så förfärligt mycket. Nej, jag skulle inte alls vara rädd att öppna alla borgmästarebeställningar för kvinnorna, och jag tror inte, att det skulle vara någon fara för landet, om vi gjorde detta.

Jag vill nu bara med några ord ange varför jag icke anslutit mig till reservationen, trots min principiella inställning. Fröken Hesselgren har i sitt anförande fullkomligt riktigt gissat vad det är som ligger bakom här. Det är det förhållandet, att motionen, efter vad jag anser, är mycket olycklig och detta icke bara i sin motivering utan ännu mer i sitt yrkande. Här har man nu i denna motion tagit sikte allenast på en enda grupp av befattningshavare utan att likväl närmare ange, varför man begränsar sig till just denna grupp. Man har fört fram denna fråga med en motivering, som enligt min mening ingalunda är hållbar i något avseende. Man har inte här fört fram de principiella synpunkterna — de inta i vart fall i motionens motivering en mycket undanskymd plats, utan man har här direkt framhållit de skäl, som voro avgörande då detta undantag infördes vid behandlingen av behörighetslagen, och så har man gjort gällande, att dessa skäl intv längre finnas. Det har ju framhållits gång på gång, att det var befattningen med rena ordnings- och polisärenden som gjorde, att man vid införandet av behörighetslagen undantog dessa beställningar vid länsstyrelserna. I motionen vill man nu göra gällande, att förhållandena ändrats. Till att börja med framhåller man i motionen, att det gamla skälet har försvagats, men sedan, när motionens författare kommit längre fram i texten, ha motionärerna blivit starkare i tron och säga då, att anledningen till dessa undantag numera helt och hållet bortfallit, och så går man in på ett resonemang om att de skäl, som åberopades 1923, inte längre finnas. Enligt min mening är detta fullkomligt oriktigt. Det har inte inträffat någon radikal förändring på detta område, utan förhållandena äro i huvudsak desamma nu som då. Landsfogdetjänsternas omorganisation har icke medfört de förändringar, som framhållas utav motionärerna, utan landsfogdarna ha fortfarande en ställning underordnad länsstyrelserna, då det gäl-

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

ler ordningens upprätthållande. Det är länsstyrelsen som nu lika väl som 1923 har ansvaret för ordningens upprätthållande inom landet.

Tvärtom kan man ju säga, att det på länsstyrelserna kommit nya uppgifter av den här ordningskaraktären. Jag tänker då närmast på vad utskottet anfört i fråga om skyldigheten att sörja för det civila luftskyddet. Jag kan således för min del inte finna att den motivering, som anförts av motionärerna, i något avseende är hållbar. Härtill kommer att det yrkande, som motionärerna gjort, enligt min mening är direkt oriktigt. Hade utskottet biträtt motionärernas yrkande, tror jag, att varken fröken Hesselgren eller någon annan i det långa loppet skulle ha blivit nöjd med den lagtext som föreslagits. Detta är alltså anledningen till utskottsmajoritetens ståndpunktstagande. Då motiveringen är oriktig, och då yrkandet är av den karaktär att det inte kan leda till åsyftat resultat, har jag inte ansett, att jag kan ansluta mig till motionen.

Vidare säger fröken Hesselgren, att det är sannerligen icke blott denna motion, som det vidlåder bristfälligheter, utan att det är vanligt i riksdagen, att motionerna icke äro så väl skrivna och kanske icke så starkt motiverade samt deras yrkanden kanske icke så bra heller. Det är riktigt, fröken Hesselgren, men hur går det då i allmänhet med dessa motioner? Går det icke så, att de avlivas i all tysthet och icke leda till något resultat? Den behandling, som denna motion fått röna, är likartad med den behandling, som motioner av samma halt tidigare fått undergå.

Nu har jag emellertid för övrigt den uppfattningen, att denna fråga förr eller senare måste tagas upp — jag vill gärna erkänna, fröken Hesselgren, att jag lägger tonvikten på »förr» och icke på »senare» — och hoppas, att den ganska snart skall kunna tagas upp. Jag delar också fröken Hesselgrens förhoppning, att det blivit en överraskning för reservanterna, att någon proposition icke kunde framställas på deras yrkande. Jag kan icke tänka mig, att det ligger något annat bakom. Det skäl, som varit avgörande för mig, nämligen att motionen är oriktigt motiverad och felaktig i sitt yrkande, har också gjort, att jag anser, att den icke är en lämplig grundval för en riksdagskrivelse i ärendet. Om nu denna fråga har en mycket stor betydelse — jag tror icke, att den är så aktuell för närvarande — möter det väl icke något som helst hinder för Kungl. Maj:t att själv taga upp frågan till övervägande efter vad som förekommit i denna debatt.

Jag har, herr talman, för närvarande icke något yrkande.

Herr Lindqvist: Herr talman! Såsom denna fråga nu ligger till, torde det vara obehövt att taga upp någon längre debatt om densamma. Rent principiellt står jag på samma ståndpunkt som fröken Hesselgren, så att jag har ingen anledning att diskutera denna fråga med henne. Då jag likväl nu begärt ordet, är det därför, att jag är en av reservanterna på detta första lagutskottsutlåtande. Jag vill emellertid säga till fröken Hesselgren, när hon tror, att vi icke vetat vad vi gjorde, då vi skrevo vår reservation, att hon därvidlag tar fullkomligt fel, ty det ha vi väl vetat. Reservationen är icke skriven för att man skall kunna framställa något yrkande här i kammaren, utan reservationen är skriven så, att vi meddela vad vi yrkat i utskottet. Hade vi i utskottet fått majoritet för vårt yrkande, hade vi också kommit att föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning av denna behörighetslag. När emellertid vi, som gjort detta yrkande inom utskottet, kommit att stanna i minoritet, har det icke varit möjligt att få talmännen att i kamrarna framställa proposition på ett yrkande, som går utöver det, som motionärerna gjort.

För min del — jag skulle också tro, att samma uppfattning delas av utskottets

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

övriga reservanter — säger jag, att jag har ingenting emot, att det blir sådan ändring i behörighetslagen, att en kvinna får rätt att tävla med en man om olika platser. Jag kan emellertid icke finna det vara riktigt, att man för att vinna det målet går den väg, som motionärerna gjort, då de begränsa sig så, att man vid läsningen av motionen får den uppfattningen, att det är huvudsakligast på ett enda område, som de inriktat sin uppmärksamhet. Fröken Hesselgren var nog taktiskt klok att tala föga om landshövdingebefattningarna och tala mera om de underordnade befattningarna inom länsstyrelserna, länsassessorer, landssekreterare och landskamrerare o. s. v. Men, mina damer och herrar, de befattningar, som ännu mera framtråda i motionen än länsassessor, landssekreterare och landskamrerare göra, äro landshövdingarna, och det ser ut, som om det skulle vara en landshövdingeplats, som motionärerna särskilt intressera sig för att få besatt med en kvinna. Jag har naturligtvis ingenting emot — och det har säkerligen ingen av reservanterna — att kvinnor få tävla med män även om dessa platser. Jag tror sålunda, att det är riktigt, såsom fröken Hesselgren säger, att när en dag kvinnan får behörighet att söka och innehava även högre ämbetsbefattningar, kommer kvinnan att vägas på guldväg — ja kanske vägas ännu mera noggrant än vad mannen kommer att vägas.

När nu fröken Hesselgren själv säger, att det skulle varit klokare, om motionen skrivits på ett annat sätt och kanske haft ett yrkande, som omfattade en revision av behörighetslagen i sin helhet, har jag litet svårt att förstå, att fröken Hesselgren vill begå den okloka handlingen att inbjuda andra kammaren att begränsa utredningen endast till de platser, som motionen avser. Nu har jag sett, att en stockholmstidning — och det kanske kommer fram senare under debatten — under gårdagen skrev, att det var mindre fara med detta, ty man kunde ju skriva, såsom motionärerna föreslagit, och så kunde man mena något annat. Alltså, vi skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning samt föreslå framläggande av förslag om att kvinnor skulle få tillträde till de platser, som det här är fråga om, men därmed skulle vi ha underförstått, att vi naturligtvis icke velat stanna med detta utan velat ha en utredning, omfattande behörighetslagen i sin helhet. Så säger denna tidning, att det alltid finns någon på regeringsbanken, som sitter och lyssnar på debatten, och som nog hör, att man vill ha en vidlyftig utredning, och att då kommer väl en sådan till stånd. Ja, det beror naturligtvis på vilken Kungl. Maj:t det är, och huru Kungl. Maj:t ser på denna fråga. Ingenting hindrar Kungl. Maj:t att till nästa riksdag komma fram med förslag, utan att riksdagen skrivit därom, men jag tycker, att det vore märkvärdigt, huru intresserad Kungl. Maj:t än må vara, om Kungl. Maj:t, därest andra kammaren för sin del hemställt om en utredning inom ett begränsat område, skulle nästa år till riksdagen komma fram med en proposition, omfattande en utredning rörande behörighetslagen i dess helhet. Jag har den bestämda uppfattningen, att vill man komma dithän, som jag anser vara det viktigaste, att kvinnor skola få samma rätt som män att tävla om alla platser, bör icke andra kammaren i dag bifalla det yrkande, som är ställt av fröken Hesselgren. Då vinner man det målet mycket bättre genom att följa utskottet. Jag är naturligtvis icke nöjd med detta utskottsutlåtande, såsom det är skrivet, men jag tror ändå på sakens framgång till ett annat år, och jag anser det bättre, att andra kammaren tar utskottets förslag än det av fröken Hesselgren framlagda förslaget.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Bergvall: Herr talman! Denna frågas föregående behandling har erbjudit en del överraskande moment, men jag måste säga, att den situation, som utvecklats sig i dag, är det mest överraskande av allting. Här har jag haft till-

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

fälla att höra tre talare och kunnat konstatera en fullkomlig enighet mellan motionären, utskottsmajoritetens talesman och reservanternas talesman i allt, som är av principiell betydelse, men trots denna stora enighet kan man ändå icke komma till något resultat. Under sådana förhållanden måste man fråga sig, vad det är som händer, när man, trots att man är fullkomligt ense, icke kunnat finna en utväg. Är det blott det motiv, som herr Bergquist framförde, att motionerna äro illa skrivna, eller det som herr Lindqvist spelade på, nämligen att den rör sig på ett alltför begränsat område, som gjort det hela, då måste jag ändå säga, att om man vill en sak skall man icke straffa själva saken, därför att motionen är illa skriven och rör sig på ett begränsat område, utan då borde man rimligen inom första lagutskottet med förenade ansträngningar — åtminstone från en del av de personer, som tillhöra utskottsmajoriteten eller tillhöra reservanterna — kunnat finna en lösning, som tillgodosett en ståndpunkt, som man säger sig principiellt gilla. Även om motionen händelsevis varit illa skriven — och det är den otvivelaktigt — hade man nog, om man velat saken, kunnat finna en form för att få fram den.

Herr Bergquist trodde icke, att reservanterna visste, att det icke kunde framställas någon proposition på deras yrkande. Nu meddelar reservanternas talesman, att det visste man mycket väl, och att man skrivit sin reservation medveten om detta. Ja, redan detta är ju en otrevlig bild av huru man här liksom blott söker skjuta saken åt sidan. När man läser utlåtandet, ser man också tydligt, att det är en kompromiss mellan en litet mer välvillig och en litet mindre välvillig ståndpunkt i denna fråga. Utskottet vill visserligen icke gå riktigt mot motionen men vill ändå med några vänliga meningar skjuta frågan på framtiden så långt som det överhuvud taget är möjligt.

Jag skall icke gå in på frågans rent principiella sida, då jag tror, att fröken Hesselgren sagt allt, som behöver sägas. För min del är jag ingalunda rädd, såsom framgår av vad jag sagt, för en revision av behörighetslagen. Jag tror, att kritiken mot en befordran av kvinnor till mera framträdande ämbeten kommer att vara tillräckligt stark, för att vi icke skola få någon oklarhet och möta några äventyr i den vägen — snarare ha vi råkat ut för äventyr genom befordran av en del män. När man emellertid kommit i detta läge, måste man onekligen fråga sig: Vad är det rimligaste och riktigaste att göra, om det är på det sättet, att det finns ett större antal av kammarens ledamöter, som principiellt dela den uppfattning, som motionären företräder, även om motionen är illa skriven, borde erhållit en vidare omfattning o. s. v.? Ja, herr Lindqvist rekommenderade därvidlag den vägen att göra rent bord. Det skulle vara den åtgärd, med vilken de i andra kammaren, som dela motionärens principiella uppfattning, skulle klarast tillkännage sin ståndpunkt, i varje fall skulle de på det sättet lättast jämna marken för framtiden. Jag måste säga, att detta resonemang är för mig fullkomligt obegripligt. Då är det väl ändå mera naturligt att taga det begränsade utredningsyrkandet, det enda yrkande, som det formellt varit möjligt att framställa i dag, och som är framställt av fröken Hesselgren. Efter den deklaration, som gjorts av utskottsmajoritetens talesman, och efter den deklaration, som gjorts av reservanternas talesman, kan väl ändå inte det yrkandet missuppfattas av någon människa, men huru ett avslag på detta yrkande på något sätt skulle kunna inge en känsla av beredvillighet att acceptera principen, är för mig obegripligt.

Jag kommer, herr talman, i den föreliggande situationen icke till något annat resultat än att den enda möjliga vägen för dem, som vilja något positivt, är att stödja detta visserligen alltför snävt begränsade yrkande, som fröken Hesselgren i dag av rent formella skäl varit nödgad att ställa. Jag yrkar bifall till fröken Hesselgrens hemställan.

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag skall begränsa mitt anförande till att omfatta det område, som motionerna avse, nämligen frågan om att kvinnor skola beredas möjlighet att tillträda de tjänster i länsstyrelserna, varifrån de nu äro utestängda. Jag vill ärligt erkänna, att icke den omständigheten, att motionerna varit valhant skrivna, varit bestämmande för mig, när jag anslutit mig till lagutskottets hemställan.

Jag var liksom fröken Hesselgren och en del av reservanterna med år 1923, när behörighetslagen antogs. Det är alldeles felaktigt att nu försöka framställa behörighetslagen såsom en kvarvarande rest från ett reaktionärt skede i vårt politiska liv. Behörighetslagen antogs på föredragning av en socialdemokratisk justitieminister, och herr Lindqvist i Halmstad och jag tillhörde nog dem, som då underströko riktigheten av vad justitieministern vid det tillfället sade. Hans argumentering godkändes också av andra, som voterade igenom förslaget. Vi ansågo år 1923, att det var olämpligt, att en kvinna, huru intellektuellt utrustad hon än kunde vara, skulle kunna inneha sådana befattningar i länsstyrelserna, att hon skulle vara tvungen att vid vissa tillfällen träda fram inför en folkmassa, som befann sig i upporsstämmning, eller att vid liknande tillfällen taga befäl över polisen.

Motionärerna ha nog alltid ansett, att detta är ett skäl, som man får respektera, men de ha levat i den föreställningen, att när vi fingo 1935 års landsfogdeorganisation, så blev icke längre länsstyrelsen högsta polismyndighet i den mening, som den tidigare varit det, och därför skulle man gladeligen kunna släppa fram kvinnorna till landshövdingeämbetena. Jag trodde för min del, att när lagutskottet korrigerat det misstag, som man gjort sig skyldig till, fröken Hesselgren skulle resignerat och sagt, att vi kvinnor ha icke undergått en sådan omvandling, att vi nu skulle vara mera skickade att möta en orolig folkmassa än vi voro 1923. Fröken Hesselgren vill emellertid icke längre lyssna till det argumentet, och det kan jag icke hjälpa. Jag har dock alltjämt den uppfattningen, att en landshövdings krävande ämbetsuppgifter, framför allt såsom chef för polisväsendet i länet, icke kunna upprätthållas av en kvinna. Jag är den förste att erkänna, att många kvinnor, intellektuella och med praktisk erfarenhet, skulle kunna på grund av dessa egenskaper träda in såsom chef för en länsstyrelse. Men det finns ändå någonting hos dessa dugliga kvinnor, som gör, att de icke med fördel kunna utöva ett landshövdingeämbete. Visserligen medför den officiella träningen hos kvinnan en viss karlavulenhets — och fröken Hesselgren besitter den icke minst — men hon kan i alla fall icke dölja sin egenskap av kvinna, och så länge detta icke är möjligt, kan icke en kvinna skaffa sig den auktoritet, som hon behöver för att utöva landshövdingeämbetets många svåra uppgifter, icke minst när det gäller att taga itu med oeniga länsbor för att samla dem omkring en större länsuppgift, där de i sina bygdeintressen stå splittrade.

Jag vet mycket väl, att det icke är opportunt av mig att just nu tala på detta sätt, framför allt icke i en tid, då mäktiga kvinnoorganisationer äro så aktiva, icke minst i fråga om landshövdingeämbetets besättande med kvinnor. Den aktivism, som kvinnoorganisationerna utöva, hade nog i viss mån avskräckt mig från att tala, men då jag känt det såsom en plikt att ändå göra det, tar jag risken att ådraga mig kvinnornas onåd. Den aktivism, som utövas av en mäktig kvinnoorganisation med parollen: »fram med kommunalgummorna» — varför skrev man icke: »bort med kommunalgubbarna»? — den aktivismen är så mäktig, att jag icke tror, fröken Kerstin Hesselgren, att de kvinnor, som nämnas såsom landshövdingekandidater, skulle draga sig för att taga emot ämbetet.

Även om jag erkänner mycket villigt, att alla landshövdingeutnämningar

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

under de sista åren utfallit synnerligen lyckligt och träffat rätta personer, är jag icke övertygad om att icke regeringen i framtiden måste taga hänsyn till kvinnoopinionen — om icke för annat så för husfridens skull. Vad är det som borgar för att herr statsrådet Möller icke kan hysa samma uppfattning som herr Bergvall och justitierådet Gärde? Jag anser, liksom herr Bergvall, att kvinnorna redan ha erfarenhet för att kunna bekläda ett landshövdingeämbete. Intellectuellt stå de icke oss män efter. Men jag har den uppfattningen, att blott därför att de äro kvinnor, kunna de icke komma i fråga såsom landshövdingar, därför att de icke kunna skaffa sig den auktoritet, som behövs i utövningen av detta ämbete. Herr Bergvall, justitierådet Gärde, herr Axel Lindqvist och presidenten Schlyter ha en motsatt uppfattning, nämligen att den omständigheten att det är en kvinna icke bör utgöra något hinder. Varför skulle icke — säger jag — statsrådet Möller t. ex. ha rätt att hysa samma uppfattning och även övriga ledamöter av regeringen? Då ha vi ju kvinnorna placerade på landshövdingestolarna i alla fall, men jag beklagar det län, som får taga emot den första stöten.

Nu vet jag, att allt vad jag här sagt betraktas i mera luftiga kretsar såsom reaktionärt, och att jag fallit offer för fördomar, som en socialdemokrat icke borde stupa för.

Vi, som icke bedöma länsstyrelserna ur Stockholmssynpunkt, vi veta dock vilka betydande uppgifter länsstyrelserna utföra i ett demokratiskt samhälle. Vi veta också, att på landshövdingens auktoritet beror det, huruvida länsstyrelsen skall lyckas i sina uppgifter. Vi, som representera landsbygden, stå i ett helt annat förhållande till länsstyrelserna än herr Bergvall i Stockholm står till överståthållarämbetet. Vi äro måna om att landshövdingeämbetet och länsstyrelsen skall i det demokratiska samhället äga den auktoritet, som länsstyrelsen hitintills besitter. Det är ingen förolämpning eller undervärdering av kvinnan, när jag säger, att när kvinnan kommer till landshövdingestolen, då är landshövdingens auktoritet bruten.

Kalla mig gärna reaktionär och säg gärna, att jag fallit offer för fördomar; 90 procent av landsbygdens män och kvinnor dela min uppfattning, och med dem, herr talman, delar jag vanäran att yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet för att tacka herr Hedlund för att han anser mig vara så karlaktig. Jag har nämligen i mitt liv fått den erfarenheten, att när en man skall säga en kvinna en verklig komplimang, så säger han, att hon är nästan som en karl.

Nu har som sagt herr Hedlund givit mig den komplimangen. Men jag måste då säga, att om jag är karlaktig — jag anser mig nämligen vara i hög grad kvinna — så finns det många, som äro mycket mer karlaktiga. Om herr Hedlund känt till exempel Wilhelmina Skoog, som jag gjorde, skulle han förstå, att hon skulle kunnat stå på ett torg och få en hel upprorsskara att darra i knäveckan. Det kan ej vara fråga om att hon ej skulle klarat det. Jag har sett henne taga hand om disciplinen bland sina manliga underordnade. Hon är nu död, men det kan finnas andra, som äro lika henne. Vi ha haft drottningar, vi ha haft Kristina Gyllenstierna o. s. v. Jag tror icke, att det är alldeles otänkbart, att en kvinna skall kunna fylla ett landshövdingeämbete. Jag förstår väl, att så länge man tänker som herr Hedlund gör, är det svårt att tro det, men varje gång en kvinna skall besätta ett nytt ämbete, får hon gå igenom detta. Jag har varit med om att komma ensam till första kammaren och att vara där i 13 år. Det var också ett nytt ämbete, där man

'Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

nog fick tänka sig för vad man gjorde och sade. Jag tror för min del, att om en kvinna är så duktig, att Kungl. Maj:t vågar utnämna henne, var då så lugn, herr Hedlund, för att hon också kommer att kunna sköta sitt ämbete.

Vidare anförde:

Fröken Andersson: Herr talman! Ehuru jag på nästan varje punkt har diametralt motsatt uppfattning till herr Hedlund, måste jag dock säga, att det var en ärlig mans opposition. Herr Hedlund kröp icke bakom den »uselt formulerade motionen» och sådant, utan gick emot saken på ett sakligt och ärligt sätt, och för det ber jag att få tacka honom, fastän jag medger, att det låter inkonsekvent.

Som fröken Hesselgren redan har betonat, är det alltid på det sättet för varje steg, som kvinnan tar framåt eller — för att tala med herr Hedlund — bakåt, att det sägs, att det händer något alldeles förfärligt. Så har det varit på punkt efter punkt. Jag skall icke taga upp tiden med att gå närmare in på saken, men till och med på sådana områden, som av ålder varit kvinnans speciella, har man alltid kommit med skäl emot, när det varit fråga om att en kvinna skulle få avancera. Jag kan såsom exempel taga barnmorskans uppgift. Den har ju av ålder hört kvinnan till, men när det för några år sedan skulle tillsättas en läkare vid ett barnbördshus, framhöll man, att en kvinna absolut icke kunde komma i fråga, därför att en kvinna icke hade de kroppskrafter, som understundom där kunna behövas. Då var det kroppskrafterna, som mankerade. När det var tal om att kvinnor skulle få avlägga studentexamen, kom man och talade om den lilla hönshjärnan, som absolut icke räckte till för detta. Det sades av en eljest klok och bildad man, att även om kvinnorna skulle kunna släpa sig fram till studenten, så skulle de dock för tid och evighet vara förstörda på kuppen. Det gick emellertid icke som man spådde i den delen, som vi alla veta. När det gäller kvinnliga präster, så kan man rimligtvis icke hänvisa till bristande kroppskrafter eller bristande intelligens, utan då får man ta till sin hjälp och släpa fram hela den gamla hedniska attiraljen för att i den delen stäcka kvinnans framfart, om man icke, som kvinnornas speciella riddare i dag, herr Dahlbäck, kommer och pekar på dåliga nerver. Jag vet icke, om herr Dahlbäck är inne. Annars skulle jag vilja säga honom, att vi betacka oss för sådan hjälp. Våra nerver räcka nog till, när det behövs.

Jag skall icke taga upp tiden alltför mycket, och jag kan därför nöja mig med att instämma i de skäl, som fröken Hesselgren här har dragit fram. När man emellertid läser utskottets motivering, får man närmast den uppfattningen, att i detta lilla fredliga land höra upplopp för att icke säga uppror till ordningen för dagen. Jag kan icke hjälpa, att jag fått det intrycket. Om det emellertid skulle var så, att en kvinna är olämplig att spränga i spetsen för en polisstyrka, så är det väl ändå, såsom framhålles i motionerna, ganska osannolikt, att alla, såväl landshövdingen som landssekreteraren och landskamreren, skulle vara kvinnor. Är det så, att herrarna äro så rädda för den saken, så finns det en liten sats, som understundom användes och som man skulle kunna vända litet på. Man kan till exempel inrycka en bestämmelse om att »i varje länsstyrelse skall finnas minst en man». Då är man ju på den säkra sidan.

Jag kan för min del icke förstå utskottets motivering. Jag hade förstått, om man kommit med ett klart avslag, men med den motivering, som utskottet lämnat, kan man i all rimlighets namn icke komma fram till annat än att utlåtandet borde ha utmynnat i ett bifallsyrkande. Nu kommer man i stället till det rakt motsatta resultatet, något som jag är alldeles ur stånd att begripa. Man hänvisar till att länsstyrelserna allt mer och mer ha fått sociala uppgif-

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

ter, och man säger, att för dessa uppgifter vore det mycket lämpligt att ha en kvinna. I nästa sats säger man emellertid, att tiden ännu icke är mogen här för. Skulle tiden alltså icke vara mogen för att få in kvinnor i länsstyrelserna, nu när den sociala reformverksamheten går fram kraftigare än någonsin? Då vet jag icke, när tiden skulle kunna vara inne.

Jag skall som sagt, herr talman, icke taga upp tiden länge. Jag ber att få instämma i fröken Hesselgrens yrkande.

Herr **Mosesson**: Jag har den uppfattningen, herr talman, att det gives vissa statsämbeten, som icke lämpa sig för kvinnor och att det förty finns principiellt fog för de undantag, som äro angivna i behörighetslagen. Men ju mera jag har tänkt på denna fråga, desto klarare har det stått i varje fall för mig — och det är för att säga detta, som jag har begärt ordet — att det för kvinnorna måste kännas såsom en orätt och en kränkning, att det i själva lagen skall vara angivet, att de i sin egenskap av kvinnor icke äro berättigade till att bekläda den och den tjänsten. Det synes mig, att den spärr, om jag får använda det uttrycket, som skall finnas, icke skall vara något yttre, i lagen angivet, utan att det skall vara något, som ådagaläggas i själva naturen och skall komma till synes hos den myndighet, som har att pröva, huruvida en viss person är lämplig för ett visst ämbete. Jag skulle tro, att vi män skulle känna det svårt, om det i behörighetslagen skulle finnas någon bestämmelse, som sade, att vi i vår egenskap av män icke vore berättigade till att bekläda den och den tjänsten. Jag förmodar, att kvinnorna i detta avseende icke äro mindre känsliga än vi män äro.

Jag kommer i anledning härav att rösta för det yrkande, som fröken Hesselgren har ställt.

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman, mina damer och herrar! Jag begärde ordet närmast med anledning av det yttrande, som fröken Hesselgren hade, i vilket hon ganska tydligt insinuerade, att reservanterna kanske icke menade vad de hade skrivit. Om jag i detta fall haft att vända mig mot en man, skulle jag ha sagt, att det var *oförsynt* sagt. Nu måste jag emellertid vara gentleman och får säga, att det var mindre *älskvärt* och *orättvist*.

Det ligger icke alls något märkvärdigt i reservanternas ståndpunkt, såsom också herr Lindqvist tidigare har meddelat. Han tycks dock icke ha angivit det så klart, att herr Bergvall begrep det. Reservanterna ha önskat en allmän översyn av behörighetslagen och ha alltså icke ansett sig kunna gå med på det begränsade yrkande, som motionerna innehöllo. Nu var det icke möjligt att vinna majoritet för detta yrkande i utskottet, och följden har blivit, att vi endast inför kammaren redogjort för vilket yrkande vi ställt i utskottet. Det finns ingen anledning att på grund härav söka misstänkliggöra reservanternas inställning i saken. Jag säger detta så mycket mera, som det i pressen förekommit sådant misstänkliggörande, sedan första kammaren behandlat denna sak.

Vi ha ganska tydligt i utskottet klargjort, att för vårt vidkommande är den enda förnuftiga synpunkten vid tillsättandet av de åsyftade tjänsterna att taga hänsyn till den verkliga dugligheten. Den för uppdraget bäst skickade bör komma i fråga och ingen annan. Det finns ingen rimlig anledning att i ett dylikt fall bibehålla en särskildnad mellan man och kvinna. När vi bestämt hävda, att den, som är bäst lämpad för uppdraget, skall komma i fråga, förfäktade vi enligt vår mening dels den sakliga synpunkten, dels den ur landets och tjänstens synpunkt förnuftigaste åtgärden. Om befattningshavaren sedan är man eller kvinna, är en fullständigt ovidkommande sak.

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

Jag tycker, att utskottets talesmän, när de varit inne på detta område, ha gått förbi kärnan i resonemanget genom att yttra sig om huruvida en kvinna kan fylla den och den funktionen. Är det icke riktigare att se på spörsmålet på det sättet, att för detta uppdrag — i länsstyrelsen — skola icke enbart de representativa plikterna fyllas. Det skall även fyllas administrativa sådana och tillika vissa polischefsuppgifter och allt detta, som man talat om i samband med landshövdingeinstitutionen. När det gäller att tillsätta en dylik tjänst, har Kungl. Maj:t, såvitt jag förstår, intet annat att göra än att summera ihop dessa uppgifter, granska de föreslagna kandidaterna och se, om resp. kandidater ur *samtliga* dessa synpunkter ha förutsättningar att fylla sin uppgift.

Jag kan icke se, att det finns någon som helst anledning att vara rädd för att upphäva ett könsstreck, som på detta område icke har något som helst berättigande. Jag kan heller icke se, att man på något sätt träder de saktliga synpunkterna för nära genom ett sådant ställningstagande. Jag har också härvidlag förtroende för Kungl. Maj:t, eftersom jag vet, att man vid besättandet av dessa viktiga tjänster är villig att taga hänsyn till de verkliga kvalifikationerna på samtliga områden hos de kandidater, som kunna komma i fråga.

Herr Bergvall ställde en fråga till såväl utskottet som reservanterna. Är det icke orimligt, sade han, att trots att man är ense långa stycken i fråga om det rent principiella, i varje fall vad beträffar reservanterna och dem, som fylka sig kring motionerna eller det senast framställda yrkandet, så kan man ändå icke finna någon väg att komma till ett förnuftigt resultat? Ja, det kan man naturligtvis säga, men även om ett sådant yrkande som det, som nu har ställts av fröken Hesselgren, skulle bifallas av andra kammaren — även om vi, som ha det vidare kravet om översyn av hela behörighetslagen, skulle gå in för denna begränsade linje, så har ju första kammaren redan fällt motionerna och det kan i varje fall icke bli någon riksdagsskrivelse. Det hela blir alltså endast en opinionsyttring från kammarens sida. Jag kan vid sådant förhållande icke se, att man vinner något i sak genom att gå på det yrkande, som fröken Hesselgren här har ställt, även om man skulle övervinna sina betänkligheter mot denna snäva begränsning.

Jag skulle emellertid kunna ge herr Bergvall ett svar på hans fundering över hur utskottet kunnat komma i en sådan penibel situation, där i varje fall flertalet velat göra något men man ändå icke kunnat nå ett resultat. Det är, att hade herr Bergvall påverkat sina egna meningsfränder i utskottet att ansluta sig till reservationens yrkande, så hade detta blivit utskottets förslag, och det hade kanhända också funnits utsikter, att det blivit riksdagens beslut.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att vara spydig mot dem av kammarens ledamöter, som äro motståndare till att en sådan ändring i behörighetslagen kommer till stånd, som krävs i motionerna, och icke heller därför att jag tilltror mig att på något sätt kunna påverka vederbörande att ändra denna sin inställning. Jag vet alltför väl att vi, all demokrati till trots, ännu ha lång väg att gå, innan vi komma dithän att män och kvinnor betraktas likställda som människor och samhällsmedborgare.

Jag begärde ordet närmast för att tillkännage att jag, vid tidpunkten för motionernas tillkomst, ställde mig synnerligen tveksam till formuleringen av desamma, dels därför att jag ansåg, att det var en alltför begränsad ändring som påyrkades, och dels därför att jag hyste farhågor för att man skulle komma att anknyta ändringskravet till ett visst aktuellt fall, som gällde besättandet av en landshövdingepost med en kvinna. Dessa mina farhågor ha

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

visat sig vara berättigade. Jag tror, att om motionen lagts på det sättet, att man krävt en allmän revision av behörighetslagen, skulle man knappast ens på det håll, där man i själ och hjärta är emot saken, vågat gå emot ett sådant krav. Å andra sidan kan jag mycket väl förstå fröken Hesselgrens synpunkt, då hon säger, att vi kvinnor äro vana vid att ta ett litet steg i sänder, och att hon därför bara velat ta detta lilla steg.

Eftersom Kungl. Maj:t på senaste tiden visat sig icke vara rädd för att släppa fram kvinnor till höga förtroendeposter, har detta kanske också verkat skrämmande för dem, som anse att kvinnorna icke böra anförtros sådana poster, utan att dessa alltjämt böra förbehållas männen. Måhända tänker man så här, att när Kungl. Maj:t kan tillsätta en kvinna som chef för Dramaten, så kanske den också begävar landet med kvinnliga landshövdingar, och det är därför bäst att gardera sig så länge som möjligt mot en sådan eventualitet.

Jag vill även deklarerera, att, trots att jag ställde mig tveksam till motionen och därför icke står som medmotionär och icke heller i dag har instämt i motionärernas yrkande, så är mitt hjärta fullt och helt med dem, som anse, att tiden nu är inne för en allmän revision av behörighetslagen. Det förhåller sig ju för övrigt så att oavsett hur frågan i dag avgöres i denna kammare, så är det Kungl. Maj:t obetaget att föranstalta om en dylik revision, och jag uttalar den förhoppningen, att så också kommer att ske.

Till sist vill jag tillkänna, att jag — ehuru jag icke är tillfredsställd med det begränsade krav som framföres i motionerna — såsom en ren opinionsyttring kommer att rösta för det yrkande, som har ställts av fröken Hesselgren.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att helt kort tillkänna, att jag kommer att biträda fröken Hesselgrens yrkande. Det torde kanske vara känt, att jag vid tidigare tillfällen har haft möjlighet att ådagalägga, att jag rent principiellt står på den uppfattningen, att behörighetslagen skall vara total i sin utformning. Hur det sedan kommer att bli i den praktiska tillämpningen, blir en helt annan sak.

Det är nog känt, att männen icke passa till alla de befattningar, som de ha behörighet till, och det torde också vara känt — och det tvingas nog kvinnorna att förr eller senare erkänna — att det finns befattningar, till vilka de borde vara principiellt behöriga men som de i praktiken ytterst litet lämpa sig för.

Man får emellertid icke denna fråga ur världen förr än man genomför likställighet helt och hållet. Det tjänar ingenting till att försöka bromsa upp genom att lagstiftningsvägen hindra kvinnorna att komma till befattningar, om vilka man med större eller mindre skäl kan säga, att de kanske icke passa för kvinnor. Det enda riktiga är att göra jämn plan över hela området och låta alla på lika grunder tävla, vilket kön de än tillhöra. I allra värsta fall får man väl hoppas på erfarenheten. Det finns nämligen många, som icke kunna lära av något annat än av sina egna eller andras misstag.

Jag yrkar bifall till fröken Hesselgrens yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av fröken Hesselgren under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Fröken Hesselgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. viss ändring i den s. k. behörighetslagen. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av fröken Hesselgren under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Fröken Hesselgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 75 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 17.

*Ang. vissa
ändringar i
expropriationslagstiftningen m. m.*

Till avgörande företogs andra lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 282, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Senander m. fl.* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till regeringen begär utredning och förslag om förändrad expropriationslagstiftning, som omöjliggör nuvarande uppskörtning av det allmänna och säkrar städernas rätt att expropria bostadsområden, samt om en sådan effektiv fastighetsvärdestegringsskatt, som berövar den privata spekulativen varje möjlighet att tillgodogöra sig en värdestegring, till vilken de själva inte bidragit utan som väsentligen är en följd av samhällliga åtgärder; samt att statens och kommunernas markförsäljning så begränsas, att tomter för bostadsändamål och liknande ej försäljas utan upplåtas mot tomträtt, så att framtida markvärdestegring kommer det allmänna till godo och möjligheterna till framtida stadsplaneförändringar ej som nu hindras.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hage, Olovson* och *Hermansson*, vilka yrkat, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande i vad mån tillgången på byggnadstomter för bostadsändamål bättre skulle kunna säkerställas och fortsatt oskäligen stegring av tomtpiserna i städer och andra tätbebyggda samhällen skulle kunna förhindras antingen genom ändring av expropriationslagen eller på annat sätt samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har en gammal erfarenhet av att det ej är så roligt att ge sig upp i en diskussion i en sådan här mera jordbetonad fråga som den som nu skall behandlas, sedan intresset samlat sig kring ett mera

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
intrikat spörsmål, som vi förut behandlat. Då jag emellertid tillsammans med två partivänner reserverat mig i den här föreliggande frågan, skall jag i alla fall be att få säga några ord.

Det spörsmål som avhandlats i utskottsutlåtandet och i den väckta motionen är mycket betydelsefullt, särskilt för de stora samhällena, de stora städerna. Det berör säkerligen i mindre utsträckning landsbygden. Det gäller här, hur man skall kunna om möjligt förhindra och hålla tillbaka den värdestegring som ofta inträder i stora samhällen, när man bygger ut dem, och om man ej kan göra detta, hur man skall kunna genom beskattning till det allmänna överföra de vinster som uppstå genom en jordvärdestegring. Detta är säkerligen ett mycket viktigt spörsmål, och det har också väckt stor uppmärksamhet.

Under sådana förhållanden ha vi reserveranter ej ansett oss kunna gå med på att avfärda den väckta motionen på samma sätt som utskottsmajoriteten. Vi ha framhållit, att det vore önskligt, att vissa avsnitt av motionen gjordes till föremål för utredning. Det är nämligen ett känt förhållande, att när städer och samhällen överhuvud taget växa ut, inträffar det, att jord och tomter, som förut varit mycket litet värda, gå upp i värde. Det finns enskilda personer, som i stor utsträckning stoppat på sig de förtjänster som uppstått genom denna värdestegring. Min gamle nu döde partivän Fabian Månsson, som hade en ovanlig förmåga att slå huvudet på spiken, när han skulle belysa en del samhällsspörsmål, yttrade vid något tillfälle, att de människor som ha denna förmåga att förtjäna pengar genom jordjobberi, de lyfta i förskott en del av kommande generationers arbetsförtjänst, och det är naturligtvis alldeles riktigt, att det förhåller sig på detta sätt.

Nu är det då fråga om vad man skall kunna göra åt detta. Ja, den saken har flera gånger varit föremål för framställningar och debatter både här i riksdagen och utom riksdagen. Det har framförts, liksom också motionärerna göra, vissa förslag för att försöka, om ej alldeles förhindra, så åtminstone göra utvecklingen på detta område mera smaklig. Man har bland annat i denna motion föreslagit en tomtvärdestegringsskatt. Man resonerar som så, att höjning av värdena i samband med samhällsutvecklingen föranledas ej av vederbörande jordköparens eller jordägares åtgärder utan äro resultat av *samhällets* åtgärder. Under sådana förhållanden bör samhället ha rätt att av den, som köper jorden och förtjänar på den, skattevägen draga in någon del av denna förtjänst till det allmänna. Man har både i motionen och, när man i övrigt diskuterat denna fråga, ansett, att detta är ett sätt att gå fram för att åstadkomma bättre förhållanden på detta område.

Nu ha emellertid reserveranterna ej tagit upp denna del av motionen och begärt utredning därom, därför att denna fråga — åtminstone efter vad som upplysts — ligger under utredning hos kommunalskattekommittén. Jag har emellertid förnummit, att denna kommunalskattekommitté för tillfället lagt saken åsido. Jag vill då säga, att detta är mycket att beklaga. Jag tycker, att denna fråga varit föremål för diskussioner, utredningar och resonemang så länge, att det vore rimligt, att man rent av forcerade en lagstiftning på detta område. Det är visserligen sant, att man härvidlag kan invända, att nu ha i detta fall så många värden redan gått till privata jobbbara, utan att de blivit i högre grad beskattade, att de flesta olyckorna på detta område redan skett. Men å andra sidan måste jag säga, att det kommer väl säkerligen alltjämt att säljas jord till städer och exproprieras jord. Nog vore det då önskligt, att man snarast möjligt finge en lagstiftning på detta område, som kunde åstadkomma, att någon del av förtjänsten gick till det allmänna skattevägen. Om det alltså nu förhåller sig på det sättet, att kommunalskattekommittén ej anser sig kunna taga upp denna fråga förrän kanske mycket långt fram i tiden, så tycker jag för min

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
del, att det vore naturligt och rimligt, att regeringen toge fasta på denna sak och eventuellt satte till en särskild beredning genom sakkunniga för att bringa denna fråga till sin lösning. När den nu emellertid är föremål för utredning, ha vi reservanter ej tagit upp densamma. Däremot ha vi tagit upp två andra frågor, där vi påyrka utredning.

Den ena av dessa frågor, som framförts i denna motion, avser, att man skulle i större utsträckning kunna övergå till att använda tomträttsinstitutet, då det gäller för stora samhällen att upplåta jord för bebyggelse m. m., och då bleve det mindre möjligheter att kunna jobba med jorden. Denna metod har också kommit till användning på en del områden här i Stockholm. Jag anser, att saken bör utredas. Visserligen är det sant, att denna fråga på sätt och vis är föremål för utredning — det har sagts i utskottsutlåtandet, att denna sak berörts i en utredning och att frågan ligger hos Kungl. Maj:t — men jag måste för min del säga, att det vore synnerligen önskligt, att detta problem också nu kunde bli föremål för ytterligare åtgärder på det sättet, att man från Kungl. Maj:ts sida fullföljde saken så att ett förslag framlades om att tomträttsinstitutet skulle användas i större utsträckning, än som nu sker, för att förhindra jobberi med jord.

Det är ytterligare ett yrkande, som framkommit i denna motion, och det avser, att man skall försöka åstadkomma en bättre expropriationslagstiftning. För att förhindra att jord, som överlåtes till ett samhälle, blir alltför dyr har man expropriationsinstitutet. Men det är ett känt förhållande, att när detta expropriationsinstitut användes, leder det ofta till mycket dryga kostnader för samhällena. Med andra ord sagt, det inträffar ej så sällan, att om man går expropriationsvägen, marken blir dyrare, än den skulle ha blivit, om man kunnat komma till en frivillig uppgörelse. Det måste bero därpå, antar jag — och det finns en allmän opinion därvidlag — att expropriationslagstiftningen ej är så utformad, att den verkar på ett tillräckligt kraftigt sätt för att förhindra detta. Det är en sak, som har erkänts ej blott av den allmänna opinionen utan till och med av lagstiftarna. 1913 förelåg en proposition rörande expropriationslagstiftningen, framlagd av den staaflska regeringens justitieminister, Gustaf Sandström. I denna proposition erkände statsrådet rent av, att lagstiftningen i åtskilliga fall ger anledning till oskäligt hög uppskattning av ersättningsvärdena vid expropriation. Där har man rent av ett kungsord på, att det förhåller sig på detta sätt, vilket också i stor utsträckning är den allmänna opinionens uppfattning.

Då är frågan, hur man skall kunna bemästra detta, om det överhuvud taget går att göra det. Kan det ske genom en ändring av expropriationslagen? Jag vill då passa på att säga, att denna expropriationslagstiftning, sådan den nu är utformad, kom i sina huvuddrag till år 1913 med anledning av den proposition, som jag här talat om. Det är att märka, att när det gäller att bedöma de värden, som skola utdömas vid en expropriation, föreslogs i denna proposition av den liberala staaflska regeringen att det värde eller den ersättning, som skulle beräknas, skulle vara värdet överhuvud taget. Då fanns ej adjektivet »full» tillfogat, utan det stod bara »ersättning». Emellertid väcktes en motion i första kammaren av en högerman, en storgodsägare, vilken motion gick ut på att det skulle ej blott stå »ersättning» vid expropriation utan »full ersättning», och detta gick riksdagen med på. Nu är att märka, att på den tiden var det en annan sammansättning av riksdagens första och andra kammare, framför allt av den första. Herrarna och damerna veta, hur första kammarens sammansättning var, att den i stor utsträckning var storgodsägarebetonad. Det var då klart, att det skulle komma ett sådant yrkande som detta om att det skulle givas full ersättning. Det fanns dock de som gingo emot detta yrkande. Men i alla fall

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
finns det nu i expropriationslagstiftningen ett uttalande om att det skall vara full ersättning vid expropriation.

Nu säger någon, att »full ersättning» och »ersättning» är detsamma. Nej, det är det icke, om man ser det mot den historiska bakgrunden, att den sittande regeringen ansåg det vara tillräckligt att sätta ut, att det skulle vara »ersättning» och intet annat vid expropriation, och riksdagen, för att skydda jordägaren, lade till ordet »full». Ett sådant faktum kan nämligen av en person, som vill bevaka jordägarens intresse på ett orimligt sätt, tagas till intäkt för att utdöma större ersättning, än jordägaren skulle fått, om lagen erhållit den utformning, som den ursprungligen hade i den kungl. propositionen. Jag resonerar åtminstone på detta sätt. Från denna utgångspunkt måste jag säga, att det var synnerligen beklagligt, att lagen utformades vid en tidpunkt, då riksdagen hade en annan sammansättning än nu. Med den sammansättning, som riksdagen nu har, skulle jag ej draga mig för att åtminstone begära en utredning, vid vilken det skulle övervägas, huruvida det ej vore skäl i att åtminstone gå tillbaka till den ursprungliga lagtext, som den liberala regeringen ansåg sig böra lägga fram till riksdagens bedömande.

Jag har alltså både från denna och andra utgångspunkter föranletts att påyrka, att det skulle företagas en utredning, om expropriationslagstiftningen är lämpligt utformad och om den, med den utformning den fått, ej åstadkommer allt för höga expropriationsvärden och därmed naturligtvis också alltför höga hyror. Ty höga tomtvärden i ett samhälle måste i viss utsträckning medverka till att hyrorna hållas uppe.

Nu ha motionärerna även varit inne på en del andra spörsmål i detta sammanhang. De ha tyckt, att det skulle vara rimligt, att lagstiftningen utformades så, att man vid expropriationsvärdenas bestämmande toge hänsyn till taxeringsvärdet. Jag vill ej i detta avseende intaga en bestämd ståndpunkt, men skulle för min del vilja ifrågasätta, om det ej vore rimligt, att — om det bleve en utredning av denna fråga om expropriationslagstiftningen — man även toge denna sak i övervägande, t. ex. om lagtexten ej kunde bli skriven så, att det sades ut, att man även hade möjlighet att taga hänsyn till taxeringsvärdet.

Slutligen ha motionärerna föreslagit, att när de män, som skola avgöra dessa expropriationsvärden, sammanträda och giva sitt votum, så skall det avgivas öppet och de skola, om de utdöma mycket höga ersättningar, ha skyldighet att motivera detta. Jag vet, att man på juristhåll anser detta oerhört orimligt. Men stämmer ej detta i någon mån med att vi här i riksdagen, när vi intaga vår ståndpunkt, rösta öppet. Nog kan det ifrågasättas, om ej en bestämmelse om ett öppet avgivet votum med skyldighet att motivera, varför man vill tilldöma en jordägare en mycket hög ersättning, måste frammana en större ansvarskänsla hos dem, som behandla frågor av detta slag.

Ja, herr talman, det är några av de synpunkter, som jag för min del har velat framföra i detta sammanhang. Jag har alltså den meningen, att det finns anledning att ej avfärda hela denna motion på det sätt, som utskottet gjort. Jag har den uppfattningen, att dessa frågor alltjämt äro aktuella och diskuteras ute bland folk. Det finns en opinion mot dessa höga jordvärden, som åstadkommas även till följd av en otillfredsställande expropriationslagstiftning, och det finns därför anledning att begära en utredning av dessa frågor. Med hänsyn till att detta är ett spörsmål, som verkligen debatteras i mycket hög grad, särskilt i de stora samhällena, av omdömesgilla och ansvarskännande medborgare, tycker jag, att då ej alla dessa frågor för närvarande äro föremål för någon slags utredning, det finns anledning för riksdagen att kräva en utredning av dessa spörsmål.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)

Jag skall inskränka mig till vad jag nu anfört, och med utgångspunkt därifrån skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Hage, Olovson och Hermansson och i vilken yrkas, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande i vad mån tillgången på byggnadstomter för bostadsändamål bättre skulle kunna säkerställas och fortsatt oskäligen stegring av tomtpriserna i städer och andra tätbebyggda samhällen skulle kunna förhindras antingen genom ändring av expropriationslagen eller på annat sätt samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Jag yrkar alltså bifall till denna reservation.

Herr Hallagård: Som framgår av utskottets motivering, hava vissa hithörande spörsmål på senare tid gjorts till föremål för utredningar. Sålunda har den år 1936 tillsatta kommunalskatteberedningen fått i uppdrag att undersöka bland annat frågan om åtgärder för genomförande av en jordvärdestegringsskatt. Vidare hava 1934 års byggnadsindustrisakkunniga i sitt nyligen avgivna betänkande lämnat en ingående redogörelse för en av dem verkställd utredning rörande tomtpriser och tomtpolitik i ett avsevärt antal svenska städer. De i betänkandet berörda frågorna äro alltså beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Spörsmålet om revision av lagstiftningen om tomträtt i vissa hänseenden har vidare gjorts till föremål för vissa framställningar till Kungl. Maj:t.

Under sådana förhållanden har utskottet för sin del ställt sig avvaktande och inte velat taga ställning till denna fråga, förrän resultatet av pågående utredningar föreligger. Det är klart att man bör söka förhindra oskäligen hyresstegringar och oskäligen tomtpriser o. s. v. Det är emellertid inte alldeles säkert, att en utvidgad expropriationslag skulle bli av det värde, som man kanske på sina håll föreställer sig.

Första kammaren har emellertid för sin del godkänt utskottets förslag. Jag skall därför inte taga upp någon debatt om detta spörsmål utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag, under förhoppning att det även måtte vinna andra kammarens bifall.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Det är särskilt två olägenheter med den nuvarande expropriationslagen som vi haft i tankarna vid framläggandet av vår motion, nämligen dels de skadliga verkningarna för hyresgästerna och dels det sätt varpå allmänna intressen spolieras.

Vi vilja givetvis inte göra gällande, att tomtpriserna i och för sig skulle påverka hyresnivån. Det framgår emellertid redan av en utredning, som utskottet åberopar, vilken stor andel tomtpriserna egentligen representera av en fastighets byggnadskostnader under senare år. Det har t. ex. visat sig, att å den mark, som försålts genom Djurgårdskommissionen, representerar tomtpriset 23 till 24 procent av kostnaderna för bebyggelsen i genomsnitt varje år per eldstad räknat. Det är uppenbart att så pass höga tomtpriser måste ha en viss inverkan på hyresnivån; å andra sidan förhåller det sig naturligtvis så, att man icke kan vinna en allmän hyressänkning genom att genomföra de av oss rekommenderade åtgärderna, även om detta i viss mån skulle bidra därtill. Vill man uppnå en allmän hyressänkning och ett höjande av ett folks bostadsstandard måste det naturligtvis ske på det sättet, att städerna bygga bostäder i större utsträckning än vad för närvarande är fallet.

Utskottet omnämner i sitt utlåtande, att de tomter å Gärdet, som vi åberopat i vår motion, i fjol ha försålts till ett genomsnittspris av 2,625 kronor per

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)

eldstad. Det högsta pris som uppnåtts utgjorde icke mindre än 3,110 kronor per eldstad. Jag har i Statistisk årsbok sökt taga reda på genomsnittshyran i Stockholm för det senaste året men kunde endast finna siffrorna för 1934. Det visade sig, att priset för en bostad på två rum och kök med två eldstäder, värmekostnaden ej inräknad, uppgick till 924 kronor. Detta innebär, att en hyresgäst i en sådan lägenhet får betala 260 kronor, d. v. s. icke mindre än 28 procent av hyran, enbart för förräntning av tomtmarken.

Om dessa tomter å Gärdet hade legat några mil från Stockholm, hade staten i detta fall icke kunnat påräkna så höga priser för tomtmarken. I stället för att som nu i medeltal betinga ett pris av 139 kronor per kvadratmeter skulle dessa tomter ha kostat ett för tre kronor per kvadratmeter. Det är en oerhörd markvärdestegring, som ägt rum på grund av att folk flyttar in till staden och på grund av de åtgärder, som Stockholm och andra städer själva vidtaga t. ex. genom gatanläggningar och anordningar för trafiken, införande av vattenledning och en mängd dylika åtgärder. Därigenom stiger markvärdet, utan att fastighetsägaren själv behöver göra någonting härför, och därmed också hyrorna för hyresgästerna. Att, såsom vi också påpekat i vår motion, markvärdena i Stockholm under loppet av några decennier trissats upp med tusentals kronor visar även, vilka oerhört stora ekonomiska intressen det här gäller och att det för såväl hyresgästerna som samhällena måste vara av stor vikt att få en annan ordning till stånd på detta område.

Det bör kanske i detta sammanhang påpekas, att de exempel, som vi i motionen lämnat från Djurgårdskommissionens försäljningar av tomtmark, icke äro ensamstående. Det beror icke på en tillfällighet, att Djurgårdskommissionens försäljningar ha tillfört staten stora inkomster, men det är kanske av större intresse att observera, att statens och städernas försäljningar av tomtmark näppeligen utgöra de mest markanta exemplen på att väldiga profiter kunna uppstå genom markvärdestegring. Såsom det mycket riktigt påpekats i byggnadsindustrisakkunnigas betänkande, får man nog antaga, att vinsterna av markvärdestegring för de privata jordägarna äro väsentligt mycket större än när det gäller städerna eller staten, som beträffande Gärdestomterna tillgodogör sig vinsterna av markvärdestegringen. Detta kan man under rådande samhällsförhållanden inte göra mycket åt. Markvärdestegringen kommer väl att vara ett faktum, som man har att räkna med i fortsättningen. När det som i detta fall är det allmänna, som tillgodogör sig merinkomsten, har detta ur motionärernas synpunkt icke i och för sig tjänat som motivering för en framstöt. Men statens och städernas förtjänster på denna värdestegring är, såsom jag nyss framhöll, av mindre betydelse än de privata jordägarnas vinster. En uppskattning, som vi gjort i vår motion, visar att enbart jordröntan på grund av jordvärdestegring stigit till inte mindre än 150 miljoner kronor per år, och därtill kommer samhällenas förluster på de nuvarande markförhållandena, vilka uppskattas till 75 miljoner kronor om året. Detta innebär, att på detta sätt värden, som representera lika stora summor som samtliga svenska städers samlade skatteinkomster varje år, rinna bort och i huvudsak hamna i fickorna på privatpersoner. Det är därför med all rätt som vi i motionen åberopa professor Brismans uttalande om jordvärdestegringen i »Jordfrågan». Han säger där: »Här rinner en ständig ström av samhällsskapande värden bort och de komma aldrig åter. Varje år läggas enbart i vårt land nya miljoner till de redan uppsugna miljarderna. De tagas av vårt folks arbete, dessa summor, och de skola vila som en tyngande börda på alla kommande generationer. Varje dag, som förflyter utan att någon åtgärd vidtages, lägger nya, obotliga skador till dem, som redan åstadkommit. Hur länge skall samhället låta det fortgå på detta sätt?»

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)

Det är bra länge sedan professor Brisman konstaterade dessa missförhållanden, men ännu har egentligen ingenting gjorts för att avhjälpa dem.

Som jag redan tidigare framhållit, är naturligtvis under nu rådande samhällsförhållanden markvärdestegring av tomtmark oundviklig. Jag tror emellertid, att den i någon mån kan motverkas genom en omfattande bostadsproduktion. I vår motion ha vi emellertid närmast tagit sikte på att dessa markvärdestegringar böra komma det allmänna till godo, och vi ha föreslagit, att detta skulle ske genom en fastighetsvärdestegringsskatt. Vi anse detta vara så mycket mera motiverat som dessa värdestegringar i allmänhet äro ett resultat av åtgärder från det allmännas sida, såsom förbättrande av kommunikationer och andra åtgärder till medborgarnas bekvämlighet.

Vi ha därjämte i motionen påyrkat, att frågan om ändring av den nuvarande expropriationslagstiftningen skall upptagas till prövning. Denna lag möjliggör i sin nuvarande avfattning en privat spekulation av oerhörda dimensioner. som försvarar möjligheterna från det allmännas sida att expropriera mark; och den medför vidare, att städerna på grund av de höga omkostnaderna ofta måste avstå från att verkställa förnuftiga regleringar av stadsplaner och trafikområden. Vi ha ju här i Stockholm många exempel på detta. Herr Hage åberopade med all rätt ett faktum, som man för närvarande inte kan komma ifrån, nämligen att för en fastighets- eller jordägare expropriation för närvarande är det lyckligaste som han kan drabbas av. Han kan i allmänhet inte räkna med att få samma ersättning som vid expropriation, därest man på frivillig väg skulle söka träffa överenskommelse om det område, det gäller. Just den i expropriationslagen intagna bestämmelsen, att man vid expropriation skall värdera fastigheterna till deras fulla värde, ha både expropriationsnämnder och de som blivit exproprierade — om jag får använda detta något misslyckade ord i detta sammanhang — i allmänhet tolkat på det sättet, att man med fastighetens fulla värde menar det högsta pris, som överhuvud taget kan framkonstrueras för marken eller fastigheten.

Ett typiskt exempel på detta är ju den lilla backen »Fåfången» utanför Danvikstull, som vid expropriation lär ha kostat Stockholms stad över 10 miljoner kronor. Det är en backe, som därest den icke hade legat i närheten av staden, som behövde den för vissa framtida behov, på sin höjd hade dugt till litet fårbeta men absolut inte till någonting annat. Vid denna expropriation fick staten dessutom betala 25,000 kronor till expropriationsnämnden och 200,000 kronor till jordägarnas representanter, som hade värderat detta område.

Detta är ett typiskt exempel på de avvita förhållanden, som råda på detta område, och visar, att det bör finnas anledning för riksdagen att ingripa för att få en ändring till stånd.

Även i de svenska städerna i allmänhet — jag tänker icke endast på Stockholm — kan man finna värtaliga exempel på hur det nuvarande systemet verkar. Från städernas sida göras t. ex. hjältemodiga ansträngningar för att få till stånd en ordentlig stadsplan och att bredda viktiga trafikådror. Men dessa ansträngningar att inom överskådlig tid åstadkomma mera ordnade förhållanden i stadsplaneavseende ha strandat på grund av att den nuvarande expropriationslagen lägger hinder i vägen. Utskottet anser, att man bör se tiden an och avvakta verkningarna av de ändringar, som genomfördes 1931. Erfarenheten visar enligt min mening, att man inte kan vänta utan att stora värden förspillas. Det gäller icke bara penningvärden, det gäller även människoliv. Den intensiva trafikutvecklingen i nuvarande tid framtvingar en förändring i stadsplanerna, och på många platser i detta land ha dylika krav inte kunnat realiseras i en sådan omfattning, som den nutida trafikintensiteten kräver.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)

Vi motionärer ha ansett, att jordägaren på sin höjd borde i expropriationsersättning erhålla det belopp, till vilket han vid fastighetsdeklarationen uppskattat sin fastighet. Vi anse att detta är en mycket generös ståndpunkt från vår sida gentemot jordägaren, och vi anse, att ingen mannamån har ägt rum från det allmännas sida, om fastighetsägaren skulle vid expropriationen erhålla samma belopp, till vilket han själv värderat fastigheten. Utskottet har icke heller polemiserat mot denna vår ståndpunkt utan synes närmast vara benäget att rekommendera en vidsträcktare tillämpning av tomträttsinstitutet. Vi ha icke haft något särskilt ont att säga om tomträttsinstitutet. Dess införande torde väl ha betecknat ett framsteg, men man bör därvid erinra sig, att det infördes redan 1907 och att så sent som 1938 en kungl. utredningskommitté anser det nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för att göra detta institut mera bekant. Efter 30 år har man alltså inte hunnit längre utan anser att man måste sätta i gång med särskilda reklamåtgärder för detta tomträttsinstitut. I Stockholm, där det framför allt har praktiserats, beräknar man att 6 procent av stadens befolkning bor på dylik tomträttsmark. Man måste därför konstatera, att detta tomträttsinstitut — bortsett från vilken tanke som legat bakom dess inrättande — icke vunnit en sådan praktisk tillämpning, att det kan anses vara en tillräcklig garanti mot de rådande missförhållandena på detta område.

Dessutom tillkommer en annan sak, som kanske är ändå viktigare. Tomträttsinstitutet avsåg ju bl. a. att åt det allmänna bevara tomtvärdestegringen. Det är ju ett faktum, att där tomträttsinstitutet har praktiserats, har det icke kunnat realisera denna uppgift. Det är en rad skäl, vilka jag icke här kan gå in på, som gjort, att tomträttsinstitutet i Stockholm, för att ta det mest närliggande exemplet, icke kan lösa uppgiften att åt det allmänna bevara markvärdestegringen.

Varken utskottet eller reservanterna ha velat taga ställning till frågan om en offentlig kontroll av expropriationsnämndernas ledamöter, en kontroll av huru de rösta, och vilka skäl de ange för sin röstning. Vi anse för vår del, att det nuvarande hemlighetsmakeriet icke kan vara nyttigt ur någon som helst synpunkt, och framför allt ha vi den uppfattningen, att det möjliggör allsköns korruption. Det möjliggör ju för fastighetsägareintresset att använda sig av mindre nogräknade människor, och därigenom öppnas vägen för en alldeles extra brandskattning av samhället, en brandskattning som vi ha exempel på icke bara i Stockholm utan i de allra flesta av Sveriges städer.

Vi anse alltså, att samhällena icke ha råd att dröja längre med lösningen av denna fråga. Vi anse, att trafiken, som ständigt växer, ställer sådana krav på förräntningar å trafikleder och stadsplaner i många svenska städer, att man icke bör dröja med att lösa detta spörsmål. Vi anse därjämte, att redan den omständigheten, att det nuvarande bostadsbeståndet genom officiella utredningar konstaterats vara mindervärdigt, är ett faktum, som kräver en så snabb lösning som möjligt av denna fråga.

Nu anser utskottet, att kommunalskatteberedningen befattar sig med frågan om genomförandet av en jordvärdestegringsskatt. Herr Hage har ju redan tagit upp denna invändning, och jag skall icke uppehålla mig vid densamma. Jag vill endast understryka, att enligt vår mening är expropriationsfrågan för närvarande av väsentlig betydelse, och vi anse det vara nyttigt, att man sammanknyter den med det övriga.

Reservanterna ha ju, såsom herr Hage framhöll, icke velat gå så långt som vi motionärer i frågan. De ha begränsat sin reservation. Huru motiverat vi än anse det vara, att samtliga de frågor, som vi rullat upp i motionen, komma

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
till behandling, så kommer jag för min del dock att nöja mig med att yrka bifall till reservationen.

Jag vill endast, innan jag slutar, tillägga en sak. Från vår principiella utgångspunkt sett skulle ju jorden tillhöra samhället. Detta är, såvitt jag förstår, också socialdemokraternas ståndpunkt. Därför är det så mycket mera överraskande att finna, att icke samtliga socialdemokrater i utskottet ens ha gått med på de krav, som här framställts, vilka ju icke alls innebära, att jorden skall ägas av samhället utan endast ett bevakande av det allmännas intressen i vissa frågor, som icke alls omspanna hela komplexet. Att jordägarnas synpunkter skulle kunna finna företrädare även hos vissa socialdemokrater bland utskottsledamöterna var för mig i detta fall en fullständig överraskning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall icke gå in på kapitlet om gärdes-tomterna. Det påpekande därom, som gjorts av herr Hagberg i Luleå och som även berörts i motionen, har icke i någon större utsträckning varit direktivgivande för reservanternas hållning. Det är visserligen sant, att det torde förhålla sig så, att det råder mycket höga hyror där ute på Gärdet. Men det är å andra sidan så, såvitt jag förstår, att en mycket stor del av de pengar, som där erläggas i höga hyror, sammanhänger med höga tomtvärden, där förtjänsten i viss utsträckning gått till *det allmänna*. Man kan ju måhända tycka, att detta är »en tröst för ett tigerhjärta», men det är ju i alla fall en omständighet av en viss betydelse. På en hel del andra områden är det naturligtvis så, att hela mer-tomtvärdet, som sedan medverkat till höga hyror, gått till tomtjobbarna, och det är mycket beklagligare. Nu kommer visst herr Råstoeck att beröra denna sak, och därför skall jag icke längre uppehålla mig vid detta.

Jag skall inskränka mig till att rikta en liten replik till herr Hallagård. Han framhåller — såsom det också står i utskottets utlåtande — att »viktiga delar av de i motionen berörda frågorna ligga under utredning eller äro eljest föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet». Ja, det kan man tvista om. Det är två spörsmål, som bl. a. äro berörda i utskottets utlåtande, varav det ena är frågan om tomträttsinstitutet. Beträffande denna fråga har framlagts förslag i ett sakkunnigutlåtande, att det allmänna skulle stimulera utvecklingen, så att tomträtten skulle komma till mycket större användning. Men den frågan är, åtminstone för närvarande, icke föremål för något slags bearbetning, utan är vilande. Och då det gäller frågan om en utvidgning av expropriationsmöjligheterna, som står omnämnd längre fram i utskottsutlåtandet, så kan utskottet endast säga, att »det torde finnas anledning antaga», att en viss utredning skall komma att taga upp denna sak. Detta är dock ett oerhört svävande uttryck. Utskottet kan alltså icke alls gå i god för, att dessa saker komma att upptagas till behandling.

Slutligen vill jag åter framhålla, att jag från flera håll hört antydvas, att frågan om jordvärdestegringsskatten skulle komma att skjutas på framtiden. Detta ökar ju ytterligare motiveringen för att nu begära en utredning. Jag kände tidigare icke till, att denna fråga om jordvärdestegringsskatten låg så tråkigt till, som jag senare fått klart för mig, att den gör. Jag trodde verkligen, att det var riktigt, såsom det sades i utskottet, att denna sak var under allvarligt övervägande och behandling. Men så långt jag nu kunnat utröna, är saken för närvarande lagd åt sidan — åtminstone tills vidare. Detta är en

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
omständighet, som enligt mitt sätt att se ytterligare skärper motiveringen för att begära utredning i denna fråga.

Jag skall med det anförda inskränka mig till att ytterligare en gång yrka bifall till reservationen.

Herr Råstock: Herr talman! Jag skall försöka att icke på något sätt bidra till att förlänga debatten. Men då ju i denna debatt Djurgårdskommissionen kommit att få tjänstgöra, åtminstone omedvetet, som ett varnande exempel på tomtjobbare, har jag ansett mig skyldig peka på åtminstone några omständigheter i detta sammanhang.

Det är på det sättet, att tomtpriserna, enkannerligen i Stockholm men för övrigt överallt, bestämmas av lagen om tillgång och efterfrågan. Och det största felet beträffande den sidan av saken är just det, att icke samhällena i god tid sörja för att det finns tillräckligt med områden färdiga för exploatering för bostadsbyggande och andra behov. Vad Djurgårdskommissionen beträffar kunna vi icke göra annat än följa upphandlingsförordningen, då det gäller att sälja tomter där ute på Ladugårdsgärdet. Vi få alltså fordra in anbud, vilket också sker; därefter få vi undersöka — det kan jag gott tala om — vederbörandes solvens och vederhäftighet m. m., och sedan göres affären upp med den, som bjudit mest. Om vi skulle försöka gå någon annan väg, t. ex. hålla ett fixerat tomtpris, skulle det bara betyda, att vederbörande tomtköpare utan någon som helst ansträngning skulle häva åt sig skillnaden mellan det låga, på förhand fastställda priset och vad han sedan kunde vinna ut. Så enkelt ligger saken till härvidlag, och jag har bara velat fästa uppmärksamheten därpå.

Men eftersom det i utskottsutlåtandet har återgivits några exempel på vilka priser, som kunnat uppnås på tomter där ute, så vill jag att börja med säga, att dessa uppgifter äro alldeles riktiga vad priserna beträffar. Men utskottet hade gjort saken en tjänst, om man samtidigt hade frågat efter, huru pass stora gatukostnaderna varit på detta område. Jag trodde icke, att det skulle behöva påpekas här, men jag kan försäkra kammarens ledamöter, att det är inga småsummor, som behövas för att göra i ordning gator på sådant sätt, att de äro fullt användbara i alla avseenden. Det kostar tomtägaren, även om denna är staten, stora pengar. De siffror beträffande försålda tomter under vissa tidsperioder, som finnas angivna på sidan 10 i utskottets utlåtande, få alltså reduceras betydligt med hänsyn till de stora gatukostnader, man måste räkna med.

Sedan är det en annan sak, som herr Hage berörde, och som jag skall be att få stryka under litet grand. Det är ju så, att Stockholms stad växer alldeles kolossalt. Detta gör, att staden måste ha ökat utrymme. För möjliggörande av detta måste staten flytta undan sina institutioner, militära och andra, och försöka placera dem på annat håll. Jag kan försäkra, att även om det blir stora miljonbelopp, som komma in till staten på tomtförsäljningar, så komma dessa icke att på långa, långa vägar räcka till för att täcka de kostnader, det drager att exempelvis flytta ut samtliga militära etablissemang till Järvafältet. Det är den enkla sanningen.

Vidare kunde det vara mycket att säga om herr Hagbergs i Luleå resone-mang om expropriationslagstiftningens bristfälligheter. Det kommer ju senare i dag ett annat ärende om denna lagstiftning till behandling i kammaren, men jag vill dock nu säga, att fullt så dålig är den icke, som vad herr Hagberg ville göra gällande. I allmänhet är det ju nämligen på det sättet, att man försöker, båda parterna, att i expropriationsnämnderna plocka ihop folk, som har erfarenhet på detta område och som förstår att bedöma dessa ärenden på ett sakligt och riktigt sätt. Detta är det väsentliga. Sedan kan jag ju medge,

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
att första gången jag var med om att sitta i en expropriationsnämnd, tyckte jag också, att det var litet underligt, att man icke kunde reservera sig. Men jag tror, att det icke vore någon vinst att föra in en så att säga öppen deklARATION i expropriationsprotokollet från var och en av nämndledamöterna. Det är ett ganska obehagligt uppdrag många gånger att sitta i en expropriationsnämnd, och jag misstänker, att samhället som sådant gör klokt i att försöka hålla expropriationsnämnderna i möjligaste mån fria från otillbörliga inflytelser. Och den möjligheten har man i större utsträckning med den avfattning, som lagstiftningen nu har, enligt den lilla erfarenhet jag har på området.

Herr talman! Jag har endast velat säga dessa ord, och jag har för min del intet som helst yrkande.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag har deltagit i det kommunala arbetet här i Stockholm under 15 år och har ju självfallet därunder, ehuru med den begränsning, som alltid gäller för en lekman, varit i tillfälle att göra en del iakttagelser på detta område.

Beträffande tomträten, som här har talats om, vill jag dock säga, att det må vara, att den icke spelar den roll för att bevara värdestegringen av fastigheter åt det allmänna, som man på något håll räknade med i början, men otvivelaktigt har den dock spelat en rätt stor roll i Stockholms stad. Jag vill erinra om, att efter en rätt långvarig strid inom de kommunala myndigheterna, där arbetarpartiernas folk under lång tid ensamma förgäves fingo kämpa för att tomträtsinstitutet skulle tillämpas också för den inre staden, har man nu ändå kommit så långt, att detta börjat göras. Det är särskilt två områden, där man börjat exploatera nya tomter enligt denna princip, nämligen Tranebergs- och Hammarbyområdena. Och det har visat sig gå alldeles utmärkt. Beträffande Hammarbyområdet är jag icke i detalj initierad, men jag skulle tro, att detta förfaringssätt i sin mån medverkat till de i förhållande till hyresläget i andra delar av staden mycket modesta hyror, som där gälla.

Det är möjligt och det är t. o. m. sannolikt, att tomträtsinstitutet behöver överses, så att det ännu mer fyller den uppgift, som man hade uppställt såsom mål, då man beslöt sig för detsamma. Men jag tror icke, att man skall understödja de meningar, som i andra större städer i Sverige givit till resultat, att man där underlåter att tillämpa tomträten. Ty därmed gör man ingalunda hyresgästerna och den breda befolkningen någon tjänst. Det är klart, att de brister i fråga om tomträten, som förefinnas, icke böra medföra, att man ställer sig så, att det kan uttolkas såsom ett förkastande. Kunnat vi finna andra former vid sidan om, så är det bra, men tills vidare har jag åtminstone den uppfattningen, att tomträtsinstitutet är mycket nyttigt, och att det kan bli ännu nyttigare, varför man bör inrikta sina ansträngningar på dess förbättring.

Jag vill tillägga den upplysningen, att här i Stockholm har det tidigare varit så, att staden själv måst stå för belåningsmöjligheter av fastigheter byggda på tomträtsmark. På sista tiden ha vi kommit ifrån detta, vilket sannolikt också sammanhänger med penning- och ränteläget. Det visar sig, att privata penninginstitut nu mycket gärna lämna lån på fastigheter byggda på tomträtsmark, och då är det klart, att detta underlättar användningen av tomträtsinstitutet och ökar dess värde.

Vad sedan beträffar en passus i utskottsbetänkandet angående den genom den nya stadsplanlagen genomförda rätten till zonexpropriation vill jag konstatera, att denna rätt spelar praktiskt taget ingen som helst roll. Jag har hört mig för, senast för någon timme sedan, hos vederbörande, som syssla med dessa saker och ha översikt över förhållandena i landet, och de säga, att så vitt de kunna erinra sig, har det knappast i något fall förekommit, att man använt sig

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
av denna zonexpropriation, som medgavs i stadsplanelagen av 1931. När så är fallet, är det uppenbart, att detta tyder på en brist och att man måste se sig om efter andra vägar för att nå vad därmed åsyftades.

Expropriationslagen verkar faktiskt för närvarande synnerligen ojämnt och mycket ofta till samhällenas nackdel. Det står ju i lagen, att vid expropriation skall det tagas hänsyn till i trakten gängse fastighets- eller tomtvärden. Men dessutom säges det, att vid en expropriation skall det tagas hänsyn till eventuellt intrång i förutvarande ägares rättigheter. Där finns det praktiskt taget ingen gräns. Ty tomtägaren kan ju upptaxera detta »intrång i hans rättigheter» på ett praktiskt taget gränslöst sätt. Erfarenheten lär också ha visat, att så skett och att följaktligen städer eller andra samhällen, som för allmänna intressen behöva expropria, få betala sju för tu med stöd av denna bestämmelse.

Det finns emellertid även en annan möjlighet för samhällena att få tillämpa expropriationsförfarandet. Det säges nämligen, att om ett område behövs för samhällets utveckling men markägaren icke vidtar härför erforderliga åtgärder, så är det möjligt att få expropriation. I sådant fall kräves dock först en ansökan från vederbörande kommun, och sedan beviljas rätt till expropriation av Kungl. Maj:t. I alla dessa fall är det emellertid en hake, och det är den bristande garantin för expropriationsnämndernas sakkunniga sammansättning, som nästan alltid kommer till uttryck. Det är gott och väl med parternas ledamöter i expropriationsnämnden. Men ordföranden i nämnden har ju som regel, för att icke säga nästan undantagslöst, i sin hand att fälla utslaget. Och där visar erfarenheten, att det på grund av bristande sakkunskap är mycket svårt, för att icke säga omöjligt, att åstadkomma rättvisa. Orättvisan går ut över kommunen. Jag tror, att det är nödvändigt att få en ändring i vederbörande bestämmelser, så att lagen ger garanti för en i alla avseenden verkligt sakkunnig behandling av expropriationsärendena.

Det är nämligen så, att det här icke är fråga om några ensartade områden. Det kräves en särskild sorts sakkunskap vid expropriation för gatumark, en annan sakkunskap vid expropriation för trafikändamål, och det kräves en tredje art sakkunskap, då det gäller expropriation av fastigheter eller mark för andra ändamål. I det avseendet brister det för närvarande, och av alla som syssla med frågan anses detta vara en mycket, mycket stor nackdel i gällande expropriationslagstiftning, som enbart den motiverar en översyn och en betydlig radikalisering av densamma.

Jag undrar, om det icke förhåller sig på det sättet, att landsbygdens representanter ha litet intresse för denna fråga, under alla förhållanden icke samma intresse, som städernas och speciellt då de tre största städernas representanter böra ha. Alldeles särskilt gäller detta naturligtvis i fråga om jordvärdestegringsproblemet. Det hör ju till undantagen, att en jordvärdestegringskatt skulle ha någon betydelse för den egentliga landsbygden, och landsbygdens representanter tänka då som så: detta behöva vi icke bry oss om. Detta synes mig vara ett tämligen kortsynt resonemang, om herrarna tillåta det uttrycket, utan att ta det som en förolämpning. Det är ju dock så, att man för närvarande från landsbygdens representanter begär en rättvisare fördelning av kommunalskattebördan, och det arbetas för att åstadkomma en utjämning. Möjligheten av att åvägbringa en sådan utjämning synes mig sammanhänga mycket intimt med möjligheten för de större städerna, som ha en rad av utgifter, att på annat sätt erhålla inkomster för att tillgodose befolkningens intressen. Om landsbygdens representanter bättre förstode sambandet mellan nödvändigheten av att erhålla en utjämning av kommunalskatterna och framför allt de större städernas behov av att erhålla en ökad inkomst, exempelvis genom jord-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
värdestegringskatt, skulle bägge parterna, både landsbygdskommunerna och de större städerna, otvivelaktigt komma att tjäna därpå.

Jag har tagit mig friheten, herr talman, att anföra detta, även om det kanske strängt taget icke hör till ämnet, i förhoppning om att den nu arbetande kommunalskattekommittén måtte läsa igenom det protokoll som återger denna debatt och ta en smula hänsyn till dessa synpunkter. Då jag häromåret genom en motion, som jag väckte, gav anledning till att frågan om införande av en jordvärdestegringskatt hänsköts till utredning av kommunalskattekommittén, vågar jag måhända också uttala den bestämda förväntan, att man inom kommittén icke skjuter detta ärende ifrån sig på grund av tekniska och andra svårigheter, utan att man verkligen förstår det rättvisa i saken. Ty jag tror icke, att det finns någon i kammaren eller överhuvud i riksdagen, som vill förneka, att det är rättvist, att samhället skall äga rätt att skattemässigt draga vinst av de åtgärder, som *samhället självt vidtar*, och att denna vinst icke skall få hamna i privatans fickor, exempelvis hos de större städernas fastighetsägare, som icke lagt två strån i kors för att genomföra de åtgärder, som orsaka värdestegringen, utan som tvärtom mycket ofta — för Stockholms vidkommande mindre nu än tidigare, men alltjämt mycket ofta — så fort det gäller ett försök att modernisera en stadsdel, att sanera exempelvis vissa kvarter, att bredda gator o. dyl. — icke bara använda sig av lagens alla möjligheter för att förhindra och försvåra moderniseringen, utan också att personligen söka sko sig.

Jag hoppas således, att man tar hänsyn till anförda omständigheter, och jag har i övrigt velat anföra detta angående bristerna i gällande expropriationslagstiftning som ett bevis för nödvändigheten att få den översedd och högst avsevärt moderniserad.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Då jag inom utskottet biträtt dess förslag, ber jag att få till protokollet anföra några synpunkter, som jag därvid anlagt på denna fråga.

Jag vill då först erinra om vad som kammarens ledamöter finna av utskottsutlåtandet, att de av motionärerna berörda frågorna dels äro föremål för utredning och dels blivit bragta inför Kungl. Maj:ts uppmärksamhet i annat sammanhang. Nu bruka vi ju göra på det sättet, icke bara i utskotten utan även i riksdagen, att i frågor, som antingen förut hänskjutits till Kungl. Maj:t eller äro föremål för utredning, vilja vi avvakta resultatet därav, innan vi ånyo begära utredning i saken. Så förhåller det sig i själva verket med de frågor, som här nu föreligga. Viktiga delar av desamma ligga under utredning. Visserligen har det sagts av herr Hage, att kommunalskattekommittén måhända kommer att låta vänta på sig med sin utredning om jordvärdestegringskatten, men om det här uttalas, att det måste vara ett allmänt önskemål, att den frågan också blir föremål för utredning och framlagd för riksdagen med det snaraste, förmodar jag, att om icke kommunalskattekommittén har tillräcklig tid att ägna sin uppmärksamhet åt detta stora spörsmål och tar denna viktiga fråga under omprövning, bör den meddela Kungl. Maj:t den saken, så att Kungl. Maj:t på annat sätt kan föranstalta om att den kommer under utredning.

Vad sedan i övrigt gäller expropriationslagstiftningen och jordvärdestegringen och sådant, har dagens debatt rört sig på mycket periferiska områden, och jag har med rätt stor förvåning hört de yttranden, som fällts. Det är icke riktigt så enkelt, som att man kommer tillhoppa några stycken och skriver en motion och tror, att med detta har man nu gjort ett slag, som verkligen är av värde för den ekonomiskt viktiga saken att få billigare hyror, som man här

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.) säger. Det ligger icke alls så enkelt till, och det är mycket riktigt, som en föregående talare sade, att de expropriationsmöjligheter, som lagen nu medger, utnyttjas i mycket ringa grad, därför att man går på en annan väg, jag skulle emellertid vilja säga, en väg, som är allt för litet prövad, men som man mer och mer, hoppas jag, kommer att följa, nämligen den, att städer och stadsliknande samhällen eller sådana som anse sig behöva tomtmark för bebyggelse tänka sig för och i god tid skaffa sådan mark, för att ställa till förfogande för bebyggelse av dem, som bo i samhället. På så sätt skapas också en regulator för att icke tomtjobbarna kunna upptrissa tomtpriserna oskäligt.

Det bör vara ett allmänt önskemål att kunna åstadkomma billiga byggnadstomter, icke bara för dem som bygga på tomterna, utan även för samhället som sådant. I den punkten äro vi fullständigt eniga. Vad däremot gäller de vägar vi skola gå för att nå dit, så tror jag icke, att det är möjligt att som riktlinjer taga den debatt som förts här i dag. Jag tror icke, att vi kunna lägga motionen till grund för de vägar, vi skola beträda därvidlag, och ej heller reservationen. Jag skulle tro, att man får, såsom utskottet förmenat, avvakta de utredningar, som Kungl. Maj:t redan har föranstaltat om; och när vi få de papperen på bordet, få vi se vad som bör göras.

Jag kan icke finna annat, herr talman, än att det riktiga är att, som frågan ligger till, kammaren bör biträda utskottets förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr Erlander: Herr talman! Jag föranläts att begära ordet med anledning av herr Råstocks inlägg. Jag skulle vilja säga, med hänsyn till den mångfald av arbetsuppgifter, som kommunalskatteberedningen omfattar, av vilka många otvivelaktigt äro i hög grad brådskande och trängande, bl. a. frågan om kommunalskatteutjämningen, frågan om fastighetsbeskattningen och dylika ting, att om det är så, att andra kammaren finner dessa spörsmål påkalla snabba åtgärder, så vore det nog klokt att icke alltför mycket lita på kommunalskatteberedningens möjligheter att hinna med denna sak inom den närmaste tiden. Vill andra kammaren behjärta de synpunkter, som framförts i motionen, lärer det väl icke finnas en bättre väg än att följa reservationen.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Endast några repliker! Jag vill — för att icke bliva missförstådd — bara säga till herr Råstock, att vi anse icke att staten, när det gäller gärdestomterna, skall förfara på annat sätt än som skett. Ty det är ganska uppenbart, att som förhållandena äro, skulle ju en generös tomtpolitik från statens sida bara ge ökade vinster åt fastighetsägarna. Det var alltså icke ur den synpunkten vi påtalade saken. Vi ha påtalat den mera för att belysa ett missförhållande, som för närvarande gör sig gällande, och behovet av att man offentligen med siffror kontrollerar, huru de privata sko sig på nuvarande förhållanden. Det framgår ju också av själva yrkandet, som utskottet har riktigt uttolkat, att syftet med motionen är att tillföra det allmänna tomtvärdestegringen. Men å andra sidan anse vi, att när det gäller sådan bebyggelse, där stat och kommun äro intresserade för att bereda bostäder under ordentliga förhållanden utan allt för stora hyror, är det också nödvändigt att staten reviderar sin tomtpolitik, men staten bör icke göra detta utan att ha i sikte de missförhållanden i övrigt som för närvarande råda, och avhjälpandet av dem bör också ingå som ett led i åtgärderna.

Jag har icke för min del haft möjlighet att som herr Råstock se en expropriationsnämnd inifrån. Det enda jag har möjlighet till är att se på de yttre

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
 resultatet av dess arbeten i form av expropriationspriser, och dessa resultat äro ju avskräckande. Det är ingen konst att påvisa exempel, som för vanligt sunt förnuft te sig fullkomligt härresande och som göra, att man måste fråga sig vad det finns för vettiga och förnuftiga grunder för en sådan uppskattning som göres.

Vad herr Pettersson i Hällbacken sade har redan genom herr Hages och senast herr Erlanders påpekande om att vissa punkter äro under utredning ganska tydligt vederlagts. Det är i allmänhet så, att det går nästan icke att väcka en motion i riksdagen, utan att man alltid kan leta reda på någon av det hundratals kommittéer som arbeta, som har åtminstone något närbesläktat problem att behandla, låt vara släkt på långt håll, och på sådana grunder avvisas motionen. Det framgick emellertid av herr Petterssons i Hällbacken anförande, att han för sitt vidkommande anser frågan långt mera omfattande än vad som framgick av hans uppfattning om vad utredningskommittéerna i fråga skulle beröra. Han uttalade också sin förvåning över att vi för vår del hade kunnat ansluta oss till reservanternas ståndpunkt. Ja, jag sade det redan inledningsvis, att reservanterna ha icke velat gå lika långt som vi, men det är ju så, att när man i en sådan här fråga icke får allt vad man vill, även om man tycker att det är rättfärdiga och förnuftiga krav, så försöker man i alla fall att taga det som ligger någorlunda i närheten av det man begär. Såvitt jag förstår, är vår ståndpunkt den rakt motsatta till herr Petterssons i Hällbacken. Han ansåg enligt sitt resonemang, att frågan var så oerhört omfattande, att man egentligen icke alls kunde lösa något av dessa problem genom att bifalla vare sig reservationen eller motionärernas yrkande, och efter- som han ansåg detta, var det för honom logiskt att gå emot alltihop. Någon annan slutsats kunde jag icke draga av hans resonemang, än att han går emot såväl reservationen som motionen, därför att detta problem där icke är upptaget på det djupgående och omfattande sätt, som han anser lämpligt.

Så till slut ännu en sak. Vi ha icke hemfallit åt några illusioner om att dessa förändringar i och för sig skulle påverka hyresnivån; det ha vi icke, herr Pettersson. Vi ha tvärtom sagt, att vi anse, att man först skall påverka hyresnivån genom en mycket omfattande statlig och kommunal bostadspolitik. Men det finnes ett samband. Det är ju alldeles uppenbart, att när, som framgår av byggnadsindustrisakkunnigas utredning, på dessa gärdestomter och på de tomter som ha upplåtits, bara tomtkostnaden representerar en fjärdedel och i vissa fall en tredjedel av samtliga framställningskostnader för bostaden, så kan man icke påstå, att tomtpriset är något som man helt och hållet kan bortse ifrån vid bedömningen av vilka faktorer, som bestämma hyrornas höjd.

Herr talman! Jag har redan tidigare yrkat bifall till reservationen, och trots herr Petterssons i Hällbacken förvåning däröver kommer jag att vidhålla detta yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Ang. vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställen, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 87 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställen, bifallit den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 18.

Föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, angående en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m.

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 324, hade herr *Dahlbäck m. fl.* hemställt,

»att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning angående det offentliga nöjeslivet och dithörande förhållanden i vårt land, särskilt med hänsyn till de faror som hota ungdomen från vissa nöjestillställningar. Vi anhålla att denna utredning särskilt må inriktas på att undersöka:

1) möjligheten av skärpt kontroll över filmförevisningar, så att underhållig och för ungdomen skadlig film i vidsträcktare omfattning än nu sker förbjudes,

2) skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, varjämte torde övervägas om dispens från gällande bestämmelser bör medgivas i den utsträckning som nu sker,

3) åtgärder mot spridning av pornografiska och för ungdomen eljest skadliga tryckalster, särskilt vid undervisningsanstalter av skilda slag.

Tillika hemställles att Kungl. Maj:t må vidtaga de åtgärder eller för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Utskottet hemställde, att motionen II: 324 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställen, anförde:

Herr **Dahlbäck**: Herr talman! Såsom en av de motionärer, vilka tagit initiativ i denna fråga, vill jag framhålla, att motionen avser framför allt en allsidig utredning angående det offentliga nöjeslivet och dithörande förhållanden i vårt land, särskilt med hänsyn till de faror, som hota ungdomen från vissa nöjestillställningar. Så kommer det i tre olika punkter några huvudsynpunkter på det hela.

När man är intresserad för vår ungdom och dess förhållanden i våra dagar,

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 29.

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) måste man särskilt fastslå, att vi i vårt land hava en ungdom, som är all heder och pris värd. Vi hava all anledning att vara glada åt de ideella och andra folk rörelser, som under årtionden bragt det till det goda tillstånd, vari vi nu befinna oss, särskilt över den folkupplysning, som kvalitativt höjt vår ungdom till den grad, där den nu befinner sig.

Vi kunna emellertid ej blunda för, att ett och annat likväl kan förefinnas, som vi önska vore bättre än det är. När man vill göra en framstöt på detta område, får man naturligtvis icke stirra sig blind på avigsidorna i vår ungdoms liv. Det gäller icke att förbjuda och åter förbjuda allehanda möjligheter för ungdomen att tillfredsställa sitt nöjesbehov. Men såvitt jag förstår gäller det att bringa detta nöjesliv in i sådana sunda och goda former, att så små olägenheter av det som möjligt kunna uppstå: att åstadkomma sålunda ett optimum, ett det bästa möjliga tillstånd, som vi gärna önska skall präglå vår ungdoms liv.

Vi kunna därför ej gärna med tillfredsställelse se de tendenser, som tråda fram och tämligen ohöjlt exploatera vissa sidor hos vår ungdom genom ett företagarintresse, som är ägnat att i ganska stor omfattning omintetgöra de positiva uppbyggnadssträvanden, som jag här antytt. Detta företagarintresse framträder gärna som parasit på ungdomens nöjesliv.

Jag vill ej fördjupa mig alltför mycket i detta ämne, men jag vill peka på ett par positiva ansatser, som man på andra håll lyckats rätt bra med.

Motionen avser icke minst ett höjande av filmen, som har ungdomen till publik. Därvidlag finnes det ju från annat håll en motion väckt, som speciellt inriktar sig på censuren. Det kanske icke är ur vägen att peka på, att t. ex. i England har man gått även en annan väg. Där har under de senaste åren utvecklats sig en sorts filmförevisning under namn av »News-Theatre»: nyhetsbiografer, som till huvudsaklig del hava ett inslag av aktuella bilder men som interfolieras med ur etisk synpunkt indifferent, intressanta och spännande filmer, vilka rent av kunna hava ett pedagogiskt uppbyggande intresse. Det är alltså filmföreställningar, som besökas av folk från de mest skilda kretsar. Icke minst hörde jag från Frälsningsarmén, hurusom man där ansåg sig i hög grad uppfördad att understödja just besök av dessa »News-Theatres», som tillfredsställa alla rimliga anspråk på goda filmföreställningar, under det att de mindre goda äro uteslutna därifrån. Där har man lyckats ekonomisera dessa filmföreställningar så förträffligt, att de erbjuda en angenäm och tilltalande förströelse för ett billigare pris eller ungefär hälften mot vad de ordinära biografföreställningarna kosta. Endast en shilling drog det att besöka en sådan föreställning. I storstäderna rullas dessa »News-Theatres» hela dagen.

Jag vill bara draga fram detta som en antydning om det positiva i den framstöt vi gjort på detta område och det värde som ligger i detta.

Vad den andra huvudpunkten av de i motionens kläm föredragna synpunkterna angår, är det frågan om vissa offentliga danstillställningar. Även beträffande dem kan och bör man fastslå, att man icke skall gå in för att ideligen förhindra, förbjuda och försvara. Vi förstå mycket väl, att här är det ett nöjesliv, som måste tillgodoses. Men den utveckling, som vi icke minst till följd av trafikens evolution hava varit med om, ger oss anledning att orientera oss på nytt. Vi finna sålunda, att ungdomen i våra dagar icke gärna eller icke så allmänt håller sig till dansbanorna på sin egen ort utan ofta nog lejer bus-sar och bilar och beger sig långt, långt från hemorten, där dessa ungdomar — ju yngre de äro kanske dess mera — frestas att hängiva sig åt sådant som de, omgivna av hemortens befolkning, icke skulle hava vågat sig på. Ett mera generat uppträdande på främmande platser har kunnat konstateras, och det

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) är en icke önskvärd utveckling på detta område. Vi kunna ej bortse från detta.

Vi hava anledning att även beträffande danstillställningarna skilja på goda, mindre goda och usla sådana. Vi måste tänka oss, att danstillställningar, sådana de skötas av organisationer, t. ex. folkparker eller vad de kunna heta, äro säkerligen de bästa folkliga danstillställningar, som vi överhuvud taget hava. Dessa organisationer sköta om disciplin och ordning synnerligen väl genom egna parkvakter, och hela det nöjesliv, som rör sig på dessa håll, står — det känna vi till — på ett relativt högt plan. Men så hava vi de enskilda exploatorerna av den danslystna ungdomen. Det är dels sådana, som satt upp en dansbana i sin hemort, men det är dels också sådana tivoliägare, som föra omkring icke bara sina attraktioner i fråga om nöjeslivet i allmänhet utan även smälla upp dansbanor var de draga fram och under hela veckor exploatera eller avbeta den ena trakten efter den andra.

Då man nu vet, hurusom de ideella föreningarna kanske på vissa platser, där det icke finnes någon Folkets park eller andra mera stationära nöjesanordningar, gärna vilja vara med om att ställa till nöjen för bygdens ungdom på ett värdigt och fint sätt, men ser dessa hindras från det just genom en alltför ogenerad framfart av tivoliägare, som draga ett streck i räkningen och kunna utnyttja ungdomens tillgång på mynt på ett sätt, som måste erbjuda ganska stora farhågor, då måste man säga sig, att en helt annan uppmärksamhet borde riktas på dessa mindre nogräknade innehavare av nöjestillställningar än på sådana, som hänföra sig till den stationära befolkningen.

Det gives exempel på, att till och med en befolkning i kommunalfullmäktige kan giva uttryck åt önskan att viss sorts tivolianordningar av ambulerande slag icke skall få förekomma. Men vederbörande landsfiskal eller polismyndighet i allmänhet saknar befogenhet att förhindra detta, därest man ej har anledning befara, att tydliga oordningar komma att uppstå. Det vittnar om, att här behöves nog, att man synar i sömmarna olika slag av nöjes- och danstillställningar.

Hela frågan är en stor ungdomsfråga, som nog behöver saneras ur många synpunkter. Vi veta ifrån de stationära nöjesfälten, hurusom man har sört för både vakthållning och belysning och att man där är mycket noggrann mot olämpliga parkbesökare och till och med utfärdat parkförbud mot sådana. Detta respekteras och är av synnerligen folkuppfostrande karaktär. Dylikt är emellertid tämligen uteslutet ju mera det enskilda vinstintresset får ohöjlt florerat.

Icke alltid kan polismyndigheten förhindra, att dylika mer eller mindre tillfälliga nöjesanordningar förläggas olämpligt inom tätt bebyggda områden med närliggande skogsdungar och dylikt, vilket allt inbjuder till ett ungdomsliv, som icke alla gånger är så tilltalande.

I fråga om begränsning av tiden förekommer ganska stor olikhet på olika orter. Då man kan utgå ifrån tämligen allmänt, att polismyndigheterna icke överallt kunna komma till ensartade resultat, synes det som om det finnes anledning kanske icke att påyrka en ensartad lagstiftning men att införa mera ensartade normativa bestämmelser, som överhuvud taget gällde i de olika länen, så att icke bara därför att man i ett län är tämligen eftergiven i fråga om tid och övriga villkor ungdomen från andra län lockas åt det hållet.

Det synes vara viktigt, att dessa och även andra synpunkter komma till beaktande. Framför allt bör väl från det allmännas sida ske ett uppmuntande av det kulturella inslaget, som vi glädjande nog sett spira upp inom vårt ungdomsliv, så att det får sitt erkännande och sitt understöd. Ett po-

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
 sitivt gynnande av kulturella inslag i ungdomens nöjesliv är verkligen någon-
 ting, som långt mer än något förbud och något hinder kan vara ägnat att höja
 och lyfta samvaron ungdomen emellan.

Jag vill bara erinra därom, att dessa ambulerande tivolin, som komma och
 erbjuda ungdomen förströelse, äro ofta nog utrustade med tekniska finesser
 av de mest lockande slag, t. ex. i fråga om penningautomater och dylikt,
 under det att — låt oss säga — en lokal nöjestillställning, som anordnas av
 en ideell förening, kanske bara för att åstadkomma inkomst på en tombola,
 måste gå mycket vida och besvärliga vägar. Den har svårt att få in litet
 inkomst på tillställningen, medan däremot en rutinerad tivoliägare plochar
 in mångfaldigt mycket mera pengar från ungdomen än vad den ideella för-
 eningen någonsin skulle kunna drömma om.

I vissa trakter har faktiskt nöjeslivet kommit att få en alltför dominerande
 roll, under det att i andra trakter däremot, där ungdomsorganisationer, arbetar-
 organisationer och ideella organisationer överhuvud taget tagit hand om nöjes-
 livet, detta kommit att stå på ett tämligen högt plan. Jag hörde av en spar-
 banksman från en landsända, hurusom nöjeslivet i hans trakt gripit omkring
 sig till den grad, att han förklarade, att en hel del ungdom gjorde av med
 praktiskt taget allt vad de hade och att det numera var tämligen sällsynt att
 ungdom i den åsyftade åldern gjorde några som helst insättningar.

Jag kan peka på en annan trakt, som ligger mig ganska nära, en arbetar-
 stad som Huskvarna, där man på ett synnerligen gott sätt gripit sig an
 med ungdomens nöjesliv. Där visar det sig, att sparbanksinsättningarna inga-
 lunda avtagit. Det nöjesliv, som ungdomen där bjudes på, utgör ingen sådan
 exploatering av ungdomens penningtillgångar, att det kan märkas. Tvärtom
 ha under dessa senaste år insättningarna ökats.

Vi kunna ej blunda för, att här är det ett mycket vidlyftigt problem. Vi
 måste intressera oss för det. Jag är övertygad — såsom det också framgår
 av utskottets mycket välvilliga utlåtande — att det största intresse finnes i de
 mest skilda kretsar.

I en av huvudpunkterna hava vi också dragit fram frågan om att kunna
 skydda ungdomen för pornografisk och annan för ungdomen skadlig litteratur,
 tryckalster och dylikt. Utskottet har pekat på, att numera till följd av ändrad
 lagstiftning kunna vi vara tämligen garderade mot att sådana pornografiska
 alster, som översvämmat ungdomens och även andras brevlådor, skulle vara
 oåtkomliga för lagens arm. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att
 vi hava en högst betydande import till landet av periodiska tidskrifter, som
 skylta i våra cigarrbutiker och tidningskiosker. Slå vi upp dessa tidskrifter,
 skola vi finna ur etisk synpunkt synnerligen motbjudande aspekter. Jag
 tror för min del, att om statsmakterna, som ju hava en viss kontakt med
 Svenska pressbyrån, vilken distribuerar dessa alster, ville på ett lämpligt sätt
 göra sitt inflytande gällande, skulle vi till stor del bliva befriade från dessa —
 som jag och många med mig anse — tvivelaktiga tidskrifter.

En mor skrev en gång för helt kort tid sedan en insändare i en tidning och
 beklagade, att hennes pojke här i Stockholm måste icke mindre än sex gånger
 om dagen passera ett eller flera butiksfönster, där dylika alster, som åtmin-
 stone stå på gränsen till pornografisk litteratur, frestade med sina mer eller
 mindre motbjudande bilder. Jag tror, att vi hava anledning att uppmärks-
 samma även denna sida av saken. Det har för mig vid besök på ett av de
 skyddshem, som våra unga flickor dömas till för skyddsuppfostran, omvitt-
 nats av vederbörande ledning, att dessa unga flickor äro mycket välförsedda
 med just dylik litteratur och att det är helt enkelt svårt att få dem att låta
 bli att ägna sitt studium åt densamma. Av allt att döma har denna litteratur

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
visat sig hava mycket dåligt inflytande på denna kvinnliga ungdom — vi skola icke tala om den manliga.

Vid betraktande av detta såvitt jag kan förstå för vår ungdom och sålunda för vårt lands och vårt folks framtid betydelsefulla ämne, som här är i fråga, så tror jag, att man kan gott i denna kammare följa medkammarens exempel, då denna bifallit den reservation, som är avgiven till förmån för en ensartad motion.

Jag tillåter mig för den skull, herr talman, att yrka bifall till den kläm, varmed den motion, som jag här gjort mig till talesman för, avslutats.

I detta anförande instämde herrar *Lithander*, *Mosesson* och *Sandberg*.

Herr Mäler: Herr talman! Jag tror för min del, att det finns bättre sätt att hjälpa den svenska ungdomen vid dess start i livet än att följa de rekommendationer, som de ärade motionärerna presenterat. Herr Dahlbäck gav utskottets motivering ett välvilligt betyg. Jag måste för min personliga del säga, att jag icke velat vara med om den välvilliga motivering, varmed utskottet belägsagat sitt avslagsyrkande. Jag har nämligen kommit till den uppfattningen, att i riksdagen väckta motioner av denna beskaffenhet, hur ärligt och hur välment deras syfte än må vara, kunna hava en mycket ogynnsam verkan just på det område, man vill sanera. Ungdomens behov av nöjen är naturligt och kan icke undertryckas, men om vi genom upprepade riksdagsdebatter framställa legala nöjesformer såsom tämligen suspekta företeelser i samhällslivet, ingiva vi den ungdom, som går på dessa danser, går och ser dessa filmer och köper denna litteratur, den känslan, att den är på villovägar. Det är icke på det sättet man skapar ambition. Det är icke på det sättet man skapar ansvars-känsla.

Därför har jag den uppfattningen, att en sådan motion som den nu ifrågasvarande i sin mån kan, om ock i ringa mån, verka nedbrytande. Jag är överens med motionärerna om att bland den svenska ungdomen av i dag finnas oarter, men jag skulle vilja hemställa till bland andra herr Dahlbäck, om icke även på den tiden, när han och jag voro unga, det fanns oarter och om man icke ändå vid bedömande av utvecklingen får lov att erkänna, att det är bättre ställt med den ungdom, som lever i dag, än det var med den ungdom, som våra föräldrar hade att hålla i tukt och herrans förmaning. Det är åtminstone min personliga erfarenhet. Med stöd av de minnen, jag har från min ungdomstid, vågar jag påstå, att det har skett en utveckling till det bättre, en utveckling, som endast kan hämmas genom att man på detta sätt söker slå fast, att ungdomen blir sämre.

Ehuru jag alltså har den uppfattningen, att förhållandena i avsevärd grad förbättrats, känner jag mig oförhindrad att vara med om åtgärder, som kunna än ytterligare förbättra tillståndet. När man i denna motion läser om förbud, kontroll och inskränkningar på alla möjliga områden, då frågar jag: Kan man med sådan negativism åstadkomma någon förbättring? Bör man icke i stället inrikta sig på positiva åtgärder? Icke bara i klämman utan även i motionens motivering saknas det enligt mitt förmenande alldeles positiva uppslag i detta stycke. Jag skulle vilja hemställa, att motionärerna ännu en gång ville läsa igenom den paragraf i ordningsstadgan för rikets städer, som talar om hur det skall förfaras, när nöjestillställningar skola anordnas. Jag frågar allvarligt: hava icke kommunala och polismyndigheter, om bara den goda viljan finnes, enligt denna paragraf möjligheter att åstadkomma sådana inskränkningar, som verkligen äro av behovet påkallade? Jag tycker, att man därvidlag i lagstiftningsväg har gått ganska långt.

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

Jag vill erinra motionärerna om att när det år 1932 beslöts, att ordningsstadgan för rikets städer skulle gälla även för landsbygden, så utsände socialdepartementet till landsfiskalerna en promemoria, där det heter, att den uppgift, som landsfiskalerna enligt den nya lagstiftningen skulle få, borde utövas under samverkan med överordnade och samordnade myndigheter och under hänsyn, i den mån det vore möjligt, till vederbörande kommuners intressen, behov och önskemål. Vidare anföres: »Att landsfiskalerna för detta ändamål böra träda i samverkan med kommunalnämnd eller andra vederbörande kommunala organ har under förarbetena till författningen förutsatts och starkt betonats.» Jag tror för min del, att däri ligga tillräckliga möjligheter för samarbete med polismyndigheterna och de kommunala myndigheterna för att åstadkomma en sanering, som på ett och annat håll säkerligen är av nöden.

Jag skulle här kunna tala även om filmen, men, såsom utskottet i sitt utlåtande säger, behandlas den frågan i något vidare sammanhang av ett annat utskott, och vi hava därför icke ansett oss böra närmare gå in på den. Men rent principiellt måste jag ju säga, att icke heller här kan man åstadkomma förbättringar genom att man ökar kontrollen, utan det gäller att skapa fram bättre filmer. I vad mån statsmakterna kunna medverka till detta, är en sak, som jag icke vågar yttra mig om.

Beträffande den sista punkten i motionärernas yrkanden, den som handlar om den pornografiska litteraturen, vill jag för det första beträffande den litteratur, som jag förmodar herr Dahlbäck avsåg, säga, att det icke är så egendommeligt, att det råder efterfrågan på den sortens litteratur, dessa tidskrifter med sexuell undervisning och med bilder angående nakenkultur o. d., då vi ännu i detta land ganska mycket hava försummat att giva ungdomen upplysning om fullt naturliga saker, som den måste hava reda på, innan den kommer ut i livet. Får den icke sådan upplysning på legalt sätt, så skaffar den sig upplysning på annat sätt. Därför finns det marknad för denna litteratur. I den mån vi kunna giva ungdomen den kunskap, ungdomen på detta område behöver, tror jag, att denna marknad skall i hög grad börja avtyna.

Jag kan också påpeka, att hittilldags tidigare icke funnits möjlighet att behandla i utlandet på svenska tryckta skrifter på samma sätt som i Sverige tryckta skrifter. Genom de i fjol ikraftträdde ändrade bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen finns emellertid numera sådan möjlighet, och man bör väl avvakta, hur de nya bestämmelserna komma att verka i praktiken, innan man påkallar ytterligare lagändring. Till sist skulle jag vilja säga, att om det här varit fråga om en utredning om ungdomens nöjesliv och ungdomens moraliska fostran i allmänhet, eller om i motionen pekats på de positiva uppbyggande krafter, som det är samhällets plikt att stärka, skulle jag varit synnerligen välvilligt inställd till motionen. Jag vill vidare erinra om ett beslut, som vid förra årets riksdag fattades om vidtagande av statsåtgärder för att främja tillkomsten av samlingslokaler på landsbygden. Jag tror, att ett sådant beslut kommer att få en oerhörd betydelse för den svenska ungdomens fostran under dess ungdomsår. Även den ideellt inställda ungdomen, den ungdom, som deltager i folkrörelserna, måste, för att kunna finansiera lokaler för sina studiecirklar och musikafnär etc., se till, att det dansas i lokalerna varje lördag och söndag. Om samhället träder emellan och hjälper till, så att denna ungdom icke behöver utnyttja sådana inkomstkällor för att kunna hålla lokaler, tror jag detta skulle vara ett steg av helt annat värde än en utredning i motionens anda skulle komma att bliva.

Det finns åtskilliga andra sådana positiva åtgärder att peka på, men jag skall icke fortsätta, eftersom vi ju här endast hava att syssla med motionärer-

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
nas förslag, som går ut på kontroll, förbud och inskränkningar, vägar som enligt mitt förmenande leda bort ifrån och icke till målet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Staxäng: Herr talman! Jag kan instämma i vad den föregående talaren här yttrade om att man icke endast skall lita på sådana till förbättring på detta område syftande åtgärder, som motionärerna föreslagit. Det finns på detta område andra faktorer, som hava mycket stor betydelse. Dit räknar jag i första hand individens egen vilja att hålla sig fri från det som kan verka nedbrytande.

Jag kan därför icke underlåta att i detta sammanhang uttala, att vad jag tror är det viktigaste, det är, att de unga under sin fostran icke bara i hemmet utan också i skolan få en sådan karaktärsdanande uppfostran, som är nödvändig, för att de även i framtiden skola kunna vandra förbi frestelserna. När det gäller vår folkskolas undervisning, nödgas jag emellertid med beklämning konstatera, hurusom man under de senaste årtiondena beträffande just det mest karaktärsdanande ämnet på schemat, nämligen kristendomsundervisningen, icke blott inskränkt undervisningstiden utan också i mycket hög grad uttunnat innehållet i undervisningsstoffet. Här finns, det vill jag säga den föregående talaren, möjlighet att åstadkomma en mycket positiv insats genom att åvaga-bringa en förbättring på detta område.

Detta bör dock icke utesluta att från samhällets sida även på annat sätt vidtagas åtgärder i förbättrande syfte beträffande ungdomens nöjesliv. Första kammarens första tillfälliga utskott, som behandlat samma fråga, har i början av sitt utlåtande framhållit, att motionärerna utan tvivel hava rätt, då de göra gällande, att vissa tendenser i fråga om nöjeslivets utveckling äro beklämande. När så är förhållandet, tycker jag, att man skulle kunna visa litet större förståelse och försöka komma till ett samförstånd, när det gäller att få fram en utredning om åstadkommande av en förbättring på hithörande områden.

Det kan ju visserligen invändas, att här icke visats på några direkta vägar. I motionen framhålles dock några områden, där behov föreligger av förbättrade förhållanden, men därvidlag frågar man, hur det skall gå till att åstadkomma den av motionärerna åsyftade förbättringen. Häremot vill jag framhålla följande. När det gällt att reformera på samhällslivets olika områden, hava vi ju ofta fått bevittna, hurusom spörsmål, beträffande vilka man icke haft klart för sig på vad sätt de bäst skulle lösas, gjorts till föremål för utredningar, vilka resulterat i utarbetande av förslag till vidtagande av erforderliga åtgärder. På den vägen har en stor del av våra samhällsreformer på det rent materiella området drivits fram till en lösning. På samma väg borde man, när det gäller att få fram en förbättring av ungdomens andliga hälsotillstånd, kunna komma till goda resultat.

Jag ämnar icke draga fram exempel på de existerande missförhållandena. Jag tror icke, att debatten har så synnerligen mycket att vinna på, att man här frossar på skildringar i dylika ämnen. därför att vi äro säkerligen medvetna om det läge, som föreligger. Det är emellertid en sak, som jag här dock vill framhålla. Jag har varit litet tveksam, om jag skulle beröra den. Men när jag åhörde i första kammaren ett anförande av herr Fredrik Ström, som där tog upp saken och var inne på samma tankegång som jag, gav det mig mod att taga upp saken även i denna kammare. Vi bruka tala om vårt demokratiska styrelsesätt och allt vad vi på den vägen haft möjlighet att göra till bättnad för vårt folk. Men om demokratin inför en så beklaglig sak som det här gäller, inför en urartning av nöjeslivet, som hotar att utöva en fördärv-

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) bringande inverkan på landets allra viktigaste tillgång, nämligen dess ungdom, står famlande och oförmögen att taga initiativ till förbättringar, befinna vi oss verkligen i ett ganska farligt läge. I andra länder med ett diktaturmässigt styrelsesätt, som ju är oss främmande, mäktar man på detta område vidtaga förbättringar. Skola vi då stå handfallna och hjälplösa? Vi böra vara medvetna om demokratiens ansvar att även kunna visa sig mäktig att vidtaga åtgärder för att råda bot på de missförhållanden, vilka råda på ifrågasättande område. I annat fall kan mången börja fråga sig om ej själva demokratiens styrelsesätt här går emot en upplösning. En mycket framstående tidningsman, numera universitetslärare, har också uttalat: »En demokrati, som icke vill och kan skydda de livsbyggande makterna hos sin ungdom, har därmed visat sin mållöshet och kraftlöshet. Frihetens och toleransens stora principer avse att skydda de positiva framtidsdanande krafterna, men de sjunka till en fördom, om de tillämpas på de yrkesmässiga förförarna, som i kallt vinningsintresse arbeta på att sänka ett folks liv.»

Jag anser, att vad denne man anfört, det är till varje rad bärigt, och därför vill jag, herr talman, ansluta mig till det yrkande, som här för en stund sedan framstälts av herr Dahlbäck.

Häruti instämde herrar *Arneberg, Lundqvist, Hansson* i Höno, *Larsson* i Hede, *Persson* i Grytterud, *Lindmark, Nolin* och *Hansson* i Rubbestad.

Herr Wallentheim: Herr talman! Oaktat jag varken är motionär eller ledamot av det utskott, som har behandlat föreliggande fråga, så har jag begärt ordet i densamma. Det beror på, att jag tidigare haft och ännu alltjämt har tillfälle att stå i mycket livlig kontakt med stora grupper av ungdom i landets alla delar.

Jag medger gärna, att man så där rent allmänt alltid kan hysa den uppfattningen, att ungdomen borde vara bättre än den i själva verket är, liksom att man även kan leta fram exempel på, att ungdomar uppträtt olämpligt, att dessa i vissa hänseenden gjort sig förtjänta av klander, och att man med utgångspunkt ifrån detta kan känna oro för framtiden. Icke minst ifrån storstäderna låter det sig självfallet göra att både med statistiskt och annat material få fram bilder, som kunna te sig nog så skrämmande. Men icke desto mindre måste jag i alla fall reagera emot den pessimistiska underton, som går igenom den föreliggande motionen, och mot den pessimistiska underton, som märktes framför allt i det anförande, som herr Olsson i Staxäng här nyss höll.

Herr Dahlbäck var i sitt anförande åtskilligt mildare än i sin motion. Motionen var som en domsbasun, men hans anförande var som en len flöjtton. Att döma av vad motionärerna resonera om i sin motion och vad herr Olsson i Staxäng rekommenderade i sitt anförande, vilket fick så många instämmanden, skulle läget bland ungdomen för närvarande vara sådant, att vi skulle stå inför en allmän dekadens av betänkligaste art. Jag vägrar emellertid för min del helt enkelt att godtaga dylika resonemang.

Nu har det ju i alla tider varit så, att den äldre generationen alltid haft en viss benägenhet att hysa en mer än behövlig oro för den uppväxande generationen. Jag är övertygad om att precis på samma sätt som herr Dahlbäck och hans generation nu reagera, reagerade den äldre generation, som såg herr Dahlbäck och övriga motionärer växa upp, och så har det nog varit generation för generation ända till dess vi komma tillbaka till Adam och Eva. Jag erinrar mig i detta sammanhang också vad en fransk kritiker uttryckte på det sättet, när han sade, att äldre människor bruka alltid tala om ungdomens dårskaper,

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) när de icke längre orka begå några sådana själva. Det vare mig fjärran att ett enda ögonblick insinuerar att detta ordstäv skulle ha sin tillämpning på någon av motionärerna, men jag tror i alla fall icke, att det kan skada att göra en liten erinran om det ordstävet.

Jag känner intet behov av att förgylla vår ungdom eller någon lust att blunda för de fel, som till äventyrs kunna finnas och utan tvivel finnas hos den samma. Jag hyser ett levande intresse att söka finna vägar till bättre förhållanden, där någonting av ondo är att finna, men jag måste giva ungdomen av i dag det rättvisa erkännande, den är värd och som bör givas om arbetet på detta område överhuvud taget skall giva något gott resultat.

Om vi äro uppriktiga mot varandra, undrar jag, om vi icke måste medgiva, att läget i det stora hela ändå är bättre, än vad det tidigare varit. Jag skall tillåta mig att anföra ett par saker som belägg för detta mitt påstående. Jag kan t. ex. anföra, att för 25 år sedan hade de politiska ungdomsorganisationerna i detta land cirka 25,000 medlemmar eller något i den stilen. För närvarande är detta tal väsentligt högre. Det är icke gott att angiva den exakta medlemssiffran, men jag skulle tro, att den håller sig mellan 200,000 à 250,000. Detta betyder, att vi på den relativt korta tiden av 25 år fått en politisk ungdomsrörelse i landet av 10-dubbel omfattning och en ungdom, som hyser ett levande och starkt intresse för de samhällliga frågorna och som också känner sitt ansvar för framtiden och dess krav. Jag kan också tillåta mig att i nära anknytning härtill anföra, hur studiecirkelrörelsen växt fram. Jag är väl medveten om, att det i denna rörelse även finnes många äldre, men den övervägande delen är ändå ungdom. Vi ha för närvarande i våra studiecirklar tillhoppa någonting mellan 100,000 och 150,000 medlemmar. Vi ha följaktligen en väldig mängd människor, som under mörka höst- och vinterkvällar söka skaffa sig vidgade kunskaper. Fortsätter jag sedan denna rundvandring över vårt moderna samhälle av i dag, hava vi idrottsrörelsen med sina tusentals medlemmar. Jag erkänner väl, att det finnes en idrottens svans med folk både i toppen, vilka söka utnyttja idrottsintresset till egen fördel, och mera i ledet, vilka bli dessa högröstade och sensationslystna sportfänar. Den stora mängden av idrottsfolk är ändå ett uttryck för att här växer sig fram inom vårt folk en stark ideell inställning, starkare än tidigare. Lägga vi sedan härtill de ungdomar, som nykterhetsorganisationerna och de religiösa organisationerna samla, ha vi icke bara få spridda skaror, utan en hel armé i det ideella arbetets tjänst. Jag vågar med utgångspunkt från just detta påstå, att förhållandena icke äro värre än de varit tidigare.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang erinra mig vad min fader berättade för mig, hur det var i hans ungdom, när man samlades exempelvis till värnpliktsinskrivningarna. Den tid, som jag syftar på, är slutet på 1870-talet. Då var det formliga bataljer mellan ungdomarna från olika socknar och — märk väl, det var icke den moderna »förstörda» ungdomen utan landsbygdens så kallade ofördärvade ungdom, som samlades där och på hemväg från beväringmönstringarna excellerade i ofog och gjorde överkan lite varstans, var man drog fram. Och vem av oss har icke hört talas om den serie av slagsmål, som regelbundet uppstod mellan bruksbefolkningen och bondebefolkningen i brukens omgivning?

Vi kunna sedan gå vidare och se på hur den tidens människor använde sin fritid. Deras fritid var visserligen icke på långt när så omfattande som nu, men om vi skulle titta efter, hur de använde sin fritid, skulle vi säkerligen finna utslag av kortspel, hejdlöst superi och allt annat sådant, av betydligt större omfattning, än man nu behöver räkna med. Det är möjligt, att det icke statistiskt på alla punkter kan framvisas material till jämförelse med nuva-

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
rande förhållanden. Men jag är övertygad om att det var mycket mera av hemlighetsmakeri på den tiden. Det var mycket, som skedde i det fördolda, många tragedier, som utspelades i det tysta utan att dessa saker inregistrerades i tidningarnas, statistikens eller i radioutsändningarnas mycket känsliga seismograf. Det är detta, jag icke kan underlåta att påpeka. Det är enligt min mening nödvändigt, om man skall kunna försöka få det bättre, att erkänna vad som är bra i de rådande förhållandena.

Vidare skulle jag vilja tillägga — därvidlag följer jag helt och hållet utskottets resonemang — att skall man uträtta något, måste man vara positiv i hela sin inställning. Det negativa leder aldrig fram till något resultat. Jag tror icke på något förbud i något avseende, och jag tror icke, att man kan stäcka nöjeslivet genom något slags koncessionssystem eller något i den stilen, ty det skulle bara betyda godtycke och trakasseri. Det enda som hjälper är att underlätta och hjälpa ungdomen att höja sin livsföring och stödja den i dess strävan efter en sund levnadsstandard.

Jag tror icke, att det är på det sätt, som herr Dahlbäck sökte göra gällande, att nöjeslivet domineras av kringresande tivolisällskap och likartade spekulativa intressen. Jag tror, att sådant visserligen finnes och kanske finnes i för stor utsträckning. Men jag skulle tro, att nöjeslivet allt mer och mer börjar handhas av vad jag skulle vilja kalla de legitima anordnarna d. v. s. de ideella organisationerna själva. Det gäller alltså att vara positiv. Låt oss inrikta oss på att skapa idrottsplatser i mycket större omfattning än tidigare, icke bara för allsvenskans seriematcher och för landskamper, utan sådana platser, där menige man kan tillåtas att motionera. Låt oss också med kraft taga upp vad utskottets ärade ordförande var inne på, då han framhöll betydelsen av att anskaffa samlingslokaler åt ungdomen. Men låt oss icke glömma, vad som kanske är viktigare i detta sammanhang, nämligen själva den sociala utgångspunkten för ungdomen. Giv ungdomen arbete och giv den ordnade bostäder, d. v. s. hyggliga förhållanden i detta avseende, och jag tror vi skola erkänna, att vi då verkligen utfört en sak, som kan vara av verklig betydelse.

Alldeles särskilt skulle jag vilja lägga ett ord för storstädernas ungdom. Är det någon ungdom i detta land, mina damer och herrar, som är verkligt misslottad, som verkligen har svårigheter att kämpa med, så är det storstädernas ungdom, just därför att den icke har några platser, som den kan kalla för sina. därför, att den icke har tillgång till några lokaler eller till andra möjligheter för att utföra föreningsarbete eller idka nöjesliv, som står i samklang med föreningarnas intressen. Giv också genom biblioteksverksamheten en stödjande möjlighet för ungdomen att göra sina insatser.

Det talas här om att man skall bekämpa den litteratur, som icke är lämplig för ungdomen. Ja, mina damer och herrar! Den största insats, som överhuvud taget gjorts på detta område har ungdomens organisationer själva gjort. Det var ungdomens organisationer, som med kraft tog itu med Nick Carter litteraturen i början av detta århundrade, och det är ungdomens organisationer, representerande alla politiska och religiösa riktningar, som med kraft tagit upp kampen mot den så kallade kolorerade veckopressen.

Det är mot bakgrunden av detta, herr talman, som jag vill se behandlingen av hela denna fråga. Utskottets motivering har givit ett klart och tydligt uttryck för just denna positiva sida och därför är det, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*, fru *Gustafson*, herrar *Andersson* i Tungalsta, *Eriksson* i Sandby, *Ericson* i Boxholm, *Holm*, *Jonsson* i Eskilstuna, *Lundstedt*, *Lindberg* i Stockholm, *Blomquist*, *Gustafson* i Dädesjö,

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
Hällgren, Falk, Ohlsson i Kastlösa, *Nilsson* i Landskrona, *Ekdahl* och *Andersson* i Munkaljungby, fru *Nordgren*, herrar *Landgren* och *Sundberg*, fröken *Öberg*, herrar *Nilsson* i Göteborg, *Mårtensson, Karlsson* i Munkedal, *Johansson* i Öckerö, *Andersson* i Mölndal, *Olsson* i Mellerud, *Larsson* i Mörlanda, *Ericsson* i Kinna, *Persson* i Tidaholm, *Fält* och *Uddenberg*, fru *Humla* samt herrar *Lindahl, Karlsson* i Grängesberg, *Sundström* i Vikmanshyttan, *Näsström, Persson* i Undersvik, *Akerström* och *Hage*.

Herr **Olsson** i Staxäng, som nu erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Det vad med mycket stort intresse jag åhörde herr Wallentheims anförande, men hans argumentering tyckte jag gick på sidan av vad vi här förut anförde. De åtgärder, som han nämnde, ha vi icke reagerat emot. Vi kunna anse dem i vissa avseenden vara av positiv natur, när det gäller att uppbygga ungdomen. Vad vi pekat på är den urartning av nöjeslivet som drar ner ungdomen. Kan någon försvara detta? Därmed ha vi icke på minsta sätt velat ned-sätta ungdomen som sådan. Vi ha säkerligen i våra dagar en präktig ungdom, men därför ha vi också större orsak att bevara den för urartat nöjesliv; och på den grund ha vi velat få dessa åtgärder till stånd.

Vidare yttrade:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Oavsett att jag ur många väsentliga synpunkter kan instämma i det anförande, som herr Wallentheim nyss höll, har jag dock för min del kommit till en annan slutsats, då det har gällt ståndpunktstagande till det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag skall för min del, herr talman, begränsa mig till att i korthet anföra de skäl, som jag har för denna ståndpunkt.

Den i utskottets utlåtande behandlade motionen begär ju en skrivelse om utredning, och denna utredning skall enligt motionärerna omfatta trenne ämnen. Den skulle omfatta frågan om skärpt kontroll över filmförevisningar; vidare frågan om skärpt kontroll över offentliga danstillställningar och slutligen en utredning om åtgärder mot spridning av pornografiska tryckalster särskilt med hänsyn till deras skadliga inverkan på ungdomen.

Jag vill då, herr talman, beträffande den första frågan om skärpt kontroll rörande filmföreställningar säga, att jag helt delar utskottets ståndpunkt i denna fråga. Jag tror icke, att man genom skärpt kontroll och genom censur kan komma fram till det mål, man önskar nå. Däremot är det en helt annan sak — det var herr Dahlbäck inne på i sitt anförande — att allt vad som här kan göras genom positiva åtgärder för att få fram god värdefull film, det bör göras. Svårigheten är, som vi alla veta, att det offentliga kan åstadkomma mycket litet, icke minst beroende därpå att dessa frågor samtidigt äro stora ekonomiska frågor. I denna punkt delar jag utskottets uppfattning.

När det gäller frågan om skärpt kontroll över offentliga danstillställningar, måste jag bekänna, att jag saknar erfarenhet om förhållandena på detta område. Jag saknar egen erfarenhet om utbredningen av de missförhållanden, som här ha påtalats, och jag har därför svårt att bilda mig en egen mening på den punkten. Jag har dock en känsla av att utskottet med något för lätt hand gått förbi motionärernas önskemål därvidlag.

När det slutligen gäller den tredje punkten om åtgärder mot spridning av pornografiska tryckalster, kan jag verkligen icke på något sätt dela utskottets avvisande hållning till motionärernas begäran om utredning. Jag har under många år känt, att det varit önskvärt, om det hade funnits någon möjlighet att få till stånd en begränsning av tillsaluhållandet av sådana tryckalster

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) och om åtgärder hade kunnat vidtagas för att hindra spridningen av dylika alster. När jag intager den ståndpunkten, herr Wallentheim, beror det icke på, att jag ser på nutidens ungdom med någon pessimism. Det beror icke alls därpå, tvärtom anser jag för min personliga del att starka skäl tala för optimism därvidlag. Det finner man, när man kommer i kontakt med nutidens ungdom. Det är icke därför, att jag icke skulle vara ense med herr Wallentheim om att det framför allt är på positiva vägar, som man skall söka påverka ungdomen — både herr Wallentheim och herr Olsson i Staxäng voro därvid på samma linje. Men att av denna grunduppfattning draga den slutsatsen, att man icke skall försöka stävja och hämma onda inflytelser på ungdomen, om man kan göra det utan att på något sätt skada berättigade andra intressen, är icke riktigt. Sådana åtgärder, menar jag, böra vidtagas. Jag kan icke finna annat, än att det vore utomordentligt önskvärt, om man kunde hämma denna flod av pornografiska tryckalster, detta framför allt av hänsyn till ungdomen i övergångsåldern.

När jag har denna uppfattning, har jag icke velat intaga en ståndpunkt, som går ut på avslag på skrivelseförslaget. Det föreligger i själva verket här endast två alternativ, antingen skall man acceptera utskottets ståndpunkt, vilket jag icke kan göra, eller också acceptera motionärernas ståndpunkt, vilken jag endast delvis delar. I detta läge har jag ansett det vara riktigtast för min del att tillstyrka bifall till det av herr Dahlbäck framställda yrkandet om bifall till motionens kläm. Motionens motivering, som jag icke kan dela i alla punkten, kommer under sådana förhållanden att falla bort.

Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till det av herr Dahlbäck här gjorda yrkandet.

Herr Kyling: Herr talman! Meningen från motionärernas sida är givetvis ej att förbjuda allt vad nöjen heter. Det är enligt min uppfattning lika oklokt att förbjuda eller förmäna ungdomen tillfällen till nöjen som att bygga ett hus utan fönster. Det levande material av ungdom vi ha att se till i detta sammanhang är ju vad vårt lands framtid i stor utsträckning har att bygga på. Enligt min mening bör all uppfostran ta sikte på att skapa goda karaktärer för vårt land, men då bör man också se till att icke detta gagnande arbete får nedbrytas utan större kontroll.

Herr Wallentheim har talat om att våra ungdomsorganisationer arbeta i rätt riktning, och det vill jag till stor del instämma uti. Våra skolor försöka att göra någonting för att skapa dessa karaktärer, som vårt land har rätt att kräva. Men jag tror att man icke när några resultat genom att i likhet med herr Wallentheim peka på de dåliga exempel, som finnas att hämta ifrån »den gamla goda tiden». Vi ha i vårt land en kultur, som vi med rätta kunna vara stolta över, men det kulturträd, som i dag finns i vårt land, och som står i fager blomning, har dock utan tvekan en hel del vildskott. När vildskotten blivit kraftiga, kan det kanske vara farligt att operera bort dem. Det kan måhända vara värdefullare att på detta kulturträd inympa något som för framtiden skulle kunna komma att bära god frukt. Det vore ju för hela samhället mycket olyckligt, om vårt kulturträd skulle visa, att det för framtiden skulle bära en maskstungen frukt, som inte blir till annan nytta än ren fallfrukt och vad denna kan användas till.

En fara som skulle följa med ett enhälligt avstyrkande av motionen skulle givetvis vara den, att den permanenta nöjesindustriens män skulle, som man säger, få vatten på sin kvarn och fortsätta med denna osunda industri i kanske ännu större omfattning. Jag tror för min del att en vädjan till ungdomen skulle rätta till många nu rådande missförhållanden, men jag tror inte att

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)
det på lagstiftningens väg går att nå några större resultat. Men å andra sidan måste man hoppas, att en utredning skulle taga sikte på andra möjligheter. Även vi vilja att den utredning, som eventuellt kommer till stånd, skall taga sikte på det positiva. Det finns värden i vårt land, som icke kunna mätas i kalla pengar, även om man i vår materialistiska tid ofta anlägger dylika synpunkter.

Ett sådant värde ha vi dag att taga ställning till. Ungdomen måste ha ett stöd från statsmakterna för att själv kunna komma med positiva insatser.

Det är därför, herr talman, som jag med samma motivering, som herr Holmdahl här i kammaren nyss lämnade, ber att få hemställa om bifall till herr Dahlbäcks yrkande.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord, då tiden är långt framskriden.

Det har sagts från något håll att motionen med tanke på tidigare uttalanden av riksdagen varit omotiverad, men mig synes att motionen är väl motiverad, även om jag inte kan gilla allt som förekommer i densamma. Den är väl motiverad med hänsyn till läget i landet, ty utan tveivel är läget på detta område i viss mån ett nödläge. Om man rör sig ute bland folket och känner förhållandena på landet, måste man konstatera detta. Vi ha ett ord som vunnit burskap under senare tider, och det är nöjesindustri. Detta uttryck talar ett så tydligt språk man någonsin kan önska om förfläckningen på detta område. Det kan inte motsägas att det finns många enskilda personer, som existera på denna industri, och det har sagts — det var t. o. m. utskottsordföranden som antydde det — att det finns organisationer som basera sin ekonomisering på nöjestillställningar, och dessa kunna, det känna vi alla, understundom bli mer eller mindre tveivelaktiga.

Det har även sagts av någon talare här att varje generation, av äldre människor menade han väl, klagat över sin tids ungdom, som skulle vara sämre än äldre tiders ungdom. Ja, det är möjligt, men ingen tids ungdom har i samma utsträckning som vår varit utsatt för nöjesindustri. När man kommer ut på rena landsbygden — jag är ju född där och känner förhållandena — finner man hur nöjesarrangörer fara fram även där och profitera på ungdomen, som utsättes för dessa nöjesindustriidkare på ett sätt som tidigare icke förekommit.

När det gäller en mängd föreningars ekonomisering av sin verksamhet, är det en sak som förvånat mig oerhört, och det är, att ekonomiseringen i stort sett baseras på nöjestillställningar, under det att en del kristliga och andra organisationer med lika medlösa medlemmar ha åstadkommit ett stort antal lokaler och även kunnat finansiera dem tack vare verklig offervilja och utan en enda dans- eller nöjestillställning. Att det då skall finnas massor av folk i dessa dagar, då den ekonomiska standarden är så mycket högre än förr, som inte skulle kunna ekonomisera sina lokaler utan nöjestillställningar, finner jag mycket egendomligt.

Man talar i utskottets motivering vackra ord om upplysning. Det är rikliga synpunkter, den vägen skola vi inte släppa. Den vägen skola vi intensifiera i stället, det äro vi överens om, och alla goda krafter böra samlas på den fronten. Men då så många tendenser visa — t. o. m. understundom från statsmakternas sida — att man är färdig att uppluckra gällande bestämmelser, skadar det sannerligen inte att lagstifta ännu en smula på detta område. På andra områden hesiterar man inte det minsta att lagstifta mot skadegörare, men på detta område är man mera fundersam. Det är, herr talman, säkerligen inte endast till bättnad för framtiden med vår högtstående uppfostran och folkbildning, om vår ungdom skall anfrätas inifrån. Det har sagts av någon

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.) talare här, att motionärerna varit mörkåmalare — jag har den känslan att herr Wallentheim å sin sida var alltför mycket skånåmalare; sanningen ligger kanske nåååonstans mitt emellan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Dahlbäck's hemstållan.

Häruti inståmde herrar *Sandberg, Johanson* i Huskvarna och *Fredberg*.

Herr **Eriksson** i Frågsta: Herr talman! Det förefaller mig, som om denna frååa har fått orimligt stora proportioner, om man utår från vad motionårer-na egentligen avse och det sätt, varpå vi i utskottet fattat saken. Vi ha nåm-ligen försökt taga reda på, vilka möjligheter lagen i närvarande stund ger för att så att säga bemåstra nöjeslivet. Vi ha kommit till den slutsatsen, att om landsfiskaler och kommunala myndigheter verkligen utnyttja de möjligheter som redan föreligga, så finns det knappast nååået områåde härvidlag, där man ånyo behöver lagstifta.

De problem man här rör sig med åro ytterst icke nååra ångelååenheter, som böra bli föremål för ytterligare lagstiftning, utan det gåller nårmast rena upp-fostringsfrååor. Det tillkommer sålunda föråldrar och mååsmån att se till, att ungdomarna icke komma ut på de åventyrligheter, som här talats om. Så-vitt jag kan förstå år det numera så bra sörjt för ordningen på nöjesplatserna, så långe nöjena pååå, att därutöver knappast nååået torde vara att ånska. Åt-minstone för mig har det framstått som en absolut skyldighet för just anför-vanter och med dem jäinstållda att se till, att icke ungdomen i onådan söker sig dit, ty det år på dessa ansvaret faller.

Det talas i detta sammanhang exempelvis åven om pornografisk litteratur, om bussresor, andra kommunikationer och sådant som kostar pengar. Den pornografiska litteratur som år mest aktuell år väl Nunnornas liv, ett bokverk som kostar 20 kronor. Detta innebår att ingen pojke eller flicka har möjlighet att utan föråldrarnas hjälp åstadkomma tillråckliga medel för att kunna till-fredsståå sin nyfikenhet på detta områåde.

För åvrigt tycker jag att man bör avvakta utvecklingen. Det år ju inte mååga år, sedan den svenska riksdagen gjorde ett mycket stort nummer av den s. k. tråååågheten på landsbygden. Mig förefaller det, som om man nu blivit bånåård över hån. När man i dag vidare talar om vissa tendenser, kanske man rent av får råkna med att det börjar på att bli litet för mycket upp-lysning, som sätter sin pråågel på vissa områåden, vilket nog icke kan anses vara så låmpligt för ungdomen.

Jag vill emellertid ytterligare understryka att det icke, såvitt jag kunnat finna, finnes så stor möjlighet att på lagstiftningsvååen vidtaga ytterligare åtgårder härvidlag, utan nu år det frååa om individernas eget ansvar att skydda sig själva och sina ånhåoriga för de nedbrytande tendenser, som anses göra sig gållande. Dessutom vill jag inståmma med de talare som framhåållit, att ungdomen av i dag dock icke år sårre ån den varit tidigare utan år stadd i en utveckling, som till alla delar år gynnsam. Man får nu avvakta, anser jag, och råkna med att den fortsåtter på den inslagna vån.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemstållan.

Hårmed var åverlåggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemstållan dels ock på avslag dårå samt bifall i stållet till den hemstållan, som gjorts i den i åmnet våkta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med åvervåååande ja för den förra propositionen. Herr Dahlbäck begårde emellertid vøtering, i ånledning varav efter given varsel följande vøteringsproposition upplåstes och godkåndes:

Ang. en allsidig utredning rörande det offentliga nöjeslivet m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den hemställan, som gjorts i den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 19.

Vid härpå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar begärdes ordet av

Ang. vissa ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Herr Hage, som yttrade: Herr talman! Jag skall inte framställa något yrkande angående det föreliggande utskottsutlåtandet, ehuru jag liksom herr Carlsson i första kammaren avgivit en reservation under punkt 3). Denna punkt går ut på att Kungl. Maj:t skall på administrativ väg kunna fatta beslut, när det gäller att införa ett nytt ämne bland dem, som omtalas i den föreliggande lagen. Det torde inte vara möjligt att *nu* få ett beslut i detta avseende till stånd, men jag skulle likväl vilja säga ett par ord för att förbereda opinionen för ett beslut i denna sak, vid någon kommande riksdag.

När det gäller den lagstiftning det här är fråga om, har undan för undan, konstaterats att det ena ämnet efter det andra, som arbetare syssla med under sitt arbete, kan medföra sjukdomar, vilka i så fall borde berättiga dem till ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Då det alltså konstaterats, att man på detta sätt efter hand måste utvidga lagen till att omfatta ett allt större område, så göres det framställningar i form av motioner och propositioner till riksdagen; sådana framställningar ha förekommit så gott som vid varje riksdag.

Nu har Olof Carlsson motionerat bland annat därom, att man inte skulle behöva gå till väga på detta sätt — alltså att underställa riksdagen varje särskild sådan fråga — utan att man skulle kunna överlämna åt Kungl. Maj:t att på administrativ väg efter undersökning föra in under denna lagstiftning varje ämne, som kan framkalla yrkessjukdom. Därigenom skulle man — åtminstone i någon mån — minska arbetet inom riksdagen. Och nog finnes det skäl för detta. Ty det torde väl förhålla sig på det sättet, att vi här i den svenska riksdagen syssla med en hel del mindre saker, som i andra parlament avgöras på administrativ väg. Det är klart att detta behandlingssätt utökar riksdagsarbetet, och det har ju ofta under gångna tider varit frågan om, vilka åtgärder man skulle kunna vidtaga för att minska riksdagsarbetet. För något år sedan beslöt riksdagen i fråga om änkor efter statstjänare att överlämna åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall själv expediera dessa ärenden. Detta hindrar naturligtvis inte, att man kan motionera i sådana frågor likaväl.

Nu menar jag för min del att det åtminstone kunde vara ett sätt att komma fram, på den vägen ännu något längre, att när det gäller denna lagstiftning — efter föregående utredning, yttrande från medicinalstyrelsen och sakkunniga — överlämna åt Kungl. Maj:t att avgöra varje särskild fråga om införande

Ang. vissa ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.
(Forts.)

av ett nytt ämne bland dem som här avses och som kan vålla sådan sjukdom, som bör föranleda ersättning från det allmänna. I många fall skulle detta ju verka så, att en behöflig lagstiftning kunde träda i kraft mycket förr än nu kan ske. När en dylik framställning undersökts och medicinalstyrelsen yttrat sig, blir det säkerligen i de allra flesta fall på det sättet, att ett förslag från det hållet godtages av riksdagen — alltså blir resultatet detsamma, om Kungl. Maj:t själv får avgöra saken eller om det går till riksdagen.

Jag vill alltså — särskilt med hänsyn till att vi, som jag tycker åtminstone, behandla en hel del smådetaljer i riksdagen, som vi kunde skjuta ifrån oss och överlämna åt Kungl. Maj:ts avgörande — säga, att jag skulle finna det ganska rimligt, om Kungl. Maj:t toge upp denna sak, liksom man gjorde när det gällde de där änke pensionerna, så att vi kunde avföra denna fråga från allt det myckna arbetsmaterial, vi nu syssla med i riksdagen. Det är detta, som ligger bakom herr Olof Carlssons framställning, och för min del ställer jag mig sympatisk till denna tanke.

Jag är för övrigt övertygad om, att det för närvarande finns en hel del saker, som avgöras i riksdagen men som borde kunna avgöras på administrativ väg. Jag tänker då inte på sådana saker, som ha en partipolitisk innebörd utan på rena lämplighetsfrågor, där vi säkerligen skulle kunna med jämnmot se, att Kungl. Maj:t var den definitivt avgörande instansen. Fortsätta vi där- emot på det gamla sättet, komma vi undan för undan att varje år få sådana framställningar till riksdagen, som ta upp tid utan att det är nödvändigt.

Herr talman! Jag skall inte göra något yrkande, men jag har med det anförda velat agitera för en riksdagsreform, som jag tycker är förnuftig och som bör komma så småningom.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 20.

Föredrogs vart efter annat:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående organisation av tjänsteläkarhälsovården; samt statsutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken jämte en i ämnet väckt motion;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till allmänna barnbördshuset i Stockholm för budgetåret 1938/39; och

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om anslag för budgetåret 1938/39 till gymnastiska centralinstitutet.

Vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

§ 21.

*Ang. höjning
av tullen å
bobiner och
spolpipor av
papper.*

Härefter föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å bobiner och spolpipor av papper; och yttrade därvid:

Herr De Geer i Lesjöfors: Herr talman! Bevillningsutskottet bryter i detta sitt förslag mot den princip, som Sveriges riksdag följt under de senaste

Ang. höjning av tullen å bobiner och spolpipor av papper. (Forts.)
årtiondena med gott resultat för vårt näringsliv, nämligen att i stort sett ställa sig avvisande mot icke starkt motiverade krav på tullförhöjningar.

Den tullförhöjning, som bevillningsutskottet här tillstyrkt, är inte starkt motiverad. Det gäller ett enda litet företag, som sysselsätter 40 eller 50 arbetare. Den näringsgren, som beröres, är textilindustrien, som sysselsätter över 40,000 arbetare och som sannerligen i våra tider har att kämpa med en mycket svår konkurrens. Det är visserligen en ganska betydelselös förnödenhetsartikel för textilindustrien, för vilken priset kommer att höjas. Med hänsyn till det svåra läget för textilindustrien ha emellertid de organisationer, som äro tillfrågade, ställt sig avvisande mot denna motion.

Det har anförts av bevillningsutskottet, att det är ett textilindustriintresse att ha bobiner och spolpipor till billigt pris och att behålla en inhemsk industri. Ja, men detta mål kan man nå utan tull. Det målet kan nås, om ett samarbete inledes mellan textilindustrien och den nu ifrågavarande industrien. Men jag förstår mycket väl, att representanterna för detta lilla företag i första hand välja det minsta motståndets väg, nämligen att intressera några riksdagsmän, som väcka en motion i förhoppning om att den skall bifallas. Hade den inte bifallits, hade denna industri säkerligen icke gått under utan valt en annan och sundare väg, nämligen att träffa uppgörelse med textilindustrien och dess representanter om att de icke skulle ta hänsyn till den utländska dumpingförsäljningen utan skydda detta företag, som de kunde ha intresse av.

Det är en farlig väg att slå in på att på basis av en enskild motion gå med på en tullförhöjning. Jag kan försäkra kammaren, att man kan lätt uppleta åtminstone ett hundratal smärre företag, som ha det lika bekymmersamt eller ännu bekymmersammare än detta företag, som tillverkar bobiner och spolpipor. Det är inte på den bekväma tullförhöjningens väg, som våra företag skola reda sig i vår tids konkurrens. Det är genom anpassning, rationalisering och samarbete, och den vägen hade också stått öppen för detta företag och skulle också ha beträffats, om icke bevillningsutskottet här tillstyrkt motionen ifråga.

Jag vill inte framställa något yrkande emot ett enhälligt bevillningsutskott — det är bara en onödig demonstration — men jag önskar dock till kammarens protokoll få antecknat, vad jag har sagt, då jag anser, att det är en viktig principfråga, som här beröres, och att riksdagen genom att bifalla en motion som denna bryter mot en princip, som man i årtal tidigare följt med mycket gott resultat för vårt näringsliv.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att herr De Geer inte framställer något yrkande, ty hans namn står ju, som kammarens ledamöter behagade finna, under detta utskottsutlåtande. Han har icke anført någon reservation. Han har inom utskottet varit ense, när det gäller beslutet, med de övriga utskottsledamöterna. Det förvånar mig under sådana förhållanden, att herr De Geer anser tillfället vara lämpligt att nu demonstrera sin avvikande mening. Visserligen har han framfört dessa synpunkter delvis under debatten i utskottet, men det är ju vanligt, att, om man verkligen hyser en så bestämd uppfattning som han här deklarerat, man också ger det tillkänna i det utlåtande, under vilket vederbörandes namn står. Det hade således varit lämpligare, tycker jag, att herr De Geer antecknat en reservation och helst även anført de skäl, som han nu framfört, låt vara att han nu avstod från att göra något yrkande.

Jag tror inte jag behöver ingå närmare på det allmänna principiella resonemang, som herr De Geer anført. Vi känna ju väl till det. Vi veta, att det finns naturligtvis ett fog för det påpekandet, att en industri helst bör kla-

'Ang. höjning av tullen å bobiner och spolpipor av papper. (Forts.)
 ra sig själv med egna medel och inte söka statens hjälp, men var och en, som deltagit i behandlingen i utskottet av detta ärende, vet att de principiella synpunkter, som herr De Geer här framfört, kanske med erfarenhet från låt oss säga järnhanteringen, ha mycket liten tillämpning på detta speciella fall, och jag tror inte vi behöva blåsa upp detta till någon stor tullpolitisk principfråga. Det är en liten fråga, men det är en fråga, där utskottet efter en ganska ingående prövning och efter att ha inhämtat yttrande från olika håll kommit till den ganska bestämda uppfattningen, att man bör bifalla motionerna.

Herr talman! Jag ber att med dessa få ord och utan att ta upp någon längre debatt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Herr De Geer nämnde i sitt anförande, att det var en farlig väg, som utskottet här gått in på, men jag måste säga, att under de många år jag tillhört riksdagen har jag knappast sett eller hört någon, som beträffande sättet att arbeta, varit inne på farligare vägar än herr De Geer nu varit. Han har dock här låtit sitt namn stå under ett enhälligt utskottsutlåtande, och sedan uppträder han i kammaren och talar mycket energiskt emot den hemställan, som utskottet gjort, fastän han inte gör något yrkande. Sådana arbetsmetoder tror jag inte man bör införa i riksdagen.

Herr **De Geer** i Lesjöfors: Herr talman! Om jag begått ett misstag, vill jag icke gärna göra ännu ett. Av förbiseende glömde jag att avge en blank reservation, ehuru jag ganska intensivt talade för min ståndpunkt inom utskottet.

Detta är den förklaring jag vill lämna. Jag ville rätta mitt första misstag genom detta mitt yttrande. Det anser jag vara min fulla rätt att göra utan att jag bryter några traditioner, då det ju endast är fråga om en formalitet.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber bara att få säga, att om herr De Geer begick ett misstag, då han gick med på saken i utskottet, begår han nu ett nytt misstag genom att här uppträda så som skett.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 22.

Vidare föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 66 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

§ 23.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion, II: 27, angående skolkökslärarynnornas vid fortsättningssskolorna anställnings-, bostads-, löne- och pensionsförhållanden.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 24.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Janson** i Frändesta, som yttrade: Herr talman! På grund av den synnerliga omfattningen av de med Kungl. Maj:ts proposition nr 286, med förslag till lag om semester m. m., avsedda ärendena, tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av motionstiden i anledning av propositionen till det kammarens sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Ang. utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av propositionen nr 286.

Härpå anförde:

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Har kammaren verkligen tid att utsträcka motionstiden vidare för propositioner? Vi ha icke stort mer än en månad kvar till pingst, och jag ifrågasätter, om man icke hellre borde välja den vägen, att de som ämna motionera i anledning av denna proposition få arbeta snabbare och taga nätterna till hjälp, om det behövs.

Herr talman! Jag yrkar avslag på yrkandet om utsträckning av motions-tiden.

Herr **Bagge**: Herr talman! De bekymmer den siste ärade talaren gav uttryck åt äro helt och hållet härrörande från det sätt, varpå Kungl. Maj:t för närvarande behagar avlämna propositioner. När Kungl. Maj:t avlämnar så viktiga och stora propositioner som denna på ett så sent datum, ha vi fullkomligt rätt å vårt håll att få tid på oss att studera propositionen och arbeta med den på vanligt sätt. Det hela är Kungl. Maj:ts fel, som lämnar propositionen vid en sådan tidpunkt, och sannerligen icke deras, som begära att få skäligen tid för sitt arbete. Vi ha redan nu blivit så betungade genom detta sätt att avgiva propositioner, att det sannerligen icke är för mycket, om vi få den tid på oss, som är den vanliga och den kammaren alltid brukar bevilja, när det gäller stora och betydelsefulla propositioner. Det är givet, att vi skola arbeta så fort vi kunna — det bruka vi göra — och när vi bli färdiga med motionen, komma vi givetvis under alla förhållanden att avlämna den, även om det blir tidigare än som behöves, för den händelse kammaren beviljar den längre motionstiden. Men vi måste ha rätt att få den tid på oss, som är nödvändig.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag har icke kunnat underlåta att såsom representant för ett avlägset län uttala bekymmer över att vi skola vara bundna här i Stockholm längre tid än som är absolut nödvändigt. Saken ligger ju litet annorlunda till för representanterna för Stockholm eller den närmaste trakten häromkring.

Räknar man för övrigt sidorna i propositionen och tager hänsyn till propositionens materiella innehåll, kan jag icke se, att icke den normala motionstiden bör vara tillräcklig för vem som helst, som vill utarbeta förslag till ändringar. Jag vill icke angiva några arbetsmetoder i annan mån än jag sade nyss, men det är klart, att man kan överlämna åt någon — befria honom från annat arbete — att arbeta fram en motion i anledning av Kungl. Maj:ts förslag.

Det är dessa synpunkter, som jag anser att man även från deras sida, som bo i Stockholm och i Stockholms närhet, bör taga hänsyn till, så att man icke genom sina åtgärder tvingar oss andra att stanna här. Vi ha synnerligen viktiga uppdrag att utföra i våra hemorter.

Slutligen vill jag påpeka, att grundlagen och de i övrigt gällande bestämmelserna förutsätta en riksdag på fyra och en halv månader, icke en riksdag på fem å sex månader. Det må ju åtminstone någon gång sägas ifrån, att lands-

Ang. utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av propositionen nr 286. (Forts.)

orten icke bara behöver säga ja och amen till de ofta — jag säger icke i detta fall — lättsinniga tankarna om att riksdagen kan fortsätta hur länge som helst.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren i varje fall tänker på konsekvenserna av detta ideliga utsträckande av motionstiden. Vi ha ju icke mer än en månad kvar.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bagge: Herr talman! Jag förstår väl de bekymmer, åt vilka den siste ärade talaren givit uttryck, men jag kan bara säga, att det är Kungl. Maj:t, som är orsaken till dem. Den ärade talaren åberopade grundlagen. Jag ber då att få erinra om vad jag läste upp häromdagen, nämligen riksdagsordningens 54 §, som sätter en bestämd gräns för avlämnande av kungl. propositioner utom i vissa särskilda fall.

Med anledning av förevarande proposition ber jag få säga, att om det någon sin är berättigat att man får tid på sig att studera en proposition, så är det i fråga om denna, vilken både ifråga om sitt ämne och sin omfattning är en av de allra mest svårbearbetade propositioner, som förekommit.

Slutligen vill jag meddela, att första kammaren utan någon som helst diskussion beslutat förlängd motionstid.

Herr Lindqvist: Herr talman! Då det begärts utsträckning av motions-tiden, tycker jag icke, att vi skola vägra detta utan bifalla yrkandet. Utskottet behöver ju icke avvakta motionen utan kan börja arbetet med propositionen även innan motionen kommit. Det är ju också möjligt, att herr Bagge kan lämna motionen före sista dagen, så att det hela icke behöver försenas så betydligt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till det av herr Janson i Frändesta framställda yrkandet om utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av propositionen nr 286 dels ock på avslag å berörda yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 25.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan jämte i ämnet väckta motioner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesinspektionens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m. jämte motioner;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bosättningslånefond m. m.; och

nr 115, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsumorna; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 35, i anledning av väckta motioner om ändring av övergångsbestämmelserna till reglementet angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk.

§ 26.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till undervisning genom infödda lärare i tyska, engelska och franska språken vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m.; och

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för H. F. Andersson från viss ersättningskyldighet.

§ 27.

Justerades protokollsutdrag.

§ 28.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39, nämligen:

nr 479 av herr *Bagge m. fl.*;

nr 480 av herr *Carlström m. fl.*; och

nr 481 av herr *Åqvist m. fl.*

Vidare avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 482, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 295, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 och 75 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar;

herr *Weijne*, nr 483, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 279, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid folk- och småskolor m. m.; samt

herr *Viklund m. fl.*, nr 484, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 29.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Holm</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 29 april,
› <i>Eriksson</i> i Frägsta	› 5 › › › 29 ›
› <i>Andersson</i> i Mölnadal	› 3 › › › 30 ›
› <i>Casenberg</i>	› 2 › › › 2 maj,
› <i>Björöling</i>	› 3 › › › 30 april,
› <i>Pettersson</i> i Dahl	› 3 › › › 1 maj,
› <i>Lundstedt</i>	› 2 › › › 29 april,

herr	<i>Ryberg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den	29 april,
»	<i>Isacsson</i>	» 3 » » »	30 »
»	<i>Viklund</i>	» 2 » » »	30 »
»	<i>Andersson</i> i Munkaljungby	» 4 » » »	29 »
»	<i>Paulsen</i>	» 4 » » »	29 »
»	<i>Andersson</i> i Vigelsbo	» 5 » » »	28 »
»	<i>Nilson</i> i Eskilstuna	» 2 » » »	2 maj,
»	<i>Gardell</i>	» 2 » » »	29 april,
»	<i>Persson</i> i Tidaholm	» 3 » » »	30 »
»	<i>Persson</i> i Falla	» 4 » » »	30 »
»	<i>Brädefors</i>	» 5 » » »	28 »
»	<i>Gustavson</i> i Västerås	» 5 » » »	28 »
»	<i>Olovson</i> i Västerås	» 3 » » »	30 »
»	<i>Ekdahl</i>	» 4 » » »	30 »
»	<i>Hallén</i>	» 5 » » »	28 »
»	<i>Hansson</i> i Örebro	» 3 » » »	30 »
»	<i>Erlander</i>	» 3 » » »	29 »
»	<i>Larsson</i> i Mörlanda	» 7 » » »	1 maj,
fru	<i>Björck</i>	» 3 » » »	30 april,
herr	<i>Nilsson</i> i Landskrona	» 4 » » »	30 »
»	<i>Olofsson</i> i Höganäs	» 4 » » »	3 maj,
»	<i>Hagberg</i> i Luleå	» 6 » » »	30 april,
»	<i>Wallentheim</i>	» 3 » » »	30 »
»	<i>Eriksson</i> i Sandby	» 3 » » »	30 »
»	<i>Lindahl</i>	» 3 » » »	30 »
»	<i>Åqvist</i>	» 2 » » »	30 »
»	<i>Blomquist</i>	» 2 » » »	30 »
»	<i>Pettersson</i> i Hällbacken	» den 29 april,	
»	<i>Dahlbäck</i>	» 3 dagar fr. o. m. den	30 april,
»	<i>Annér</i>	» 4 » » »	30 »
»	<i>Karlsson</i> i Granebo	» 4 » » »	29 »
»	<i>Andersson</i> i Rasjön	» 3 » » »	30 » och
fru	<i>Johansson</i> (sjuk)	» 14 » » »	27 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.34 e. m.

In fidem
Sune Norrman.